

54461

3584_v

A kolozsvári
Szent Imre Egyesület
Évkönyve

1908—1909.

Ára 2 korona.

Kolozsvár
Szent Bonaventura könyvnyomda nyomása
1909.

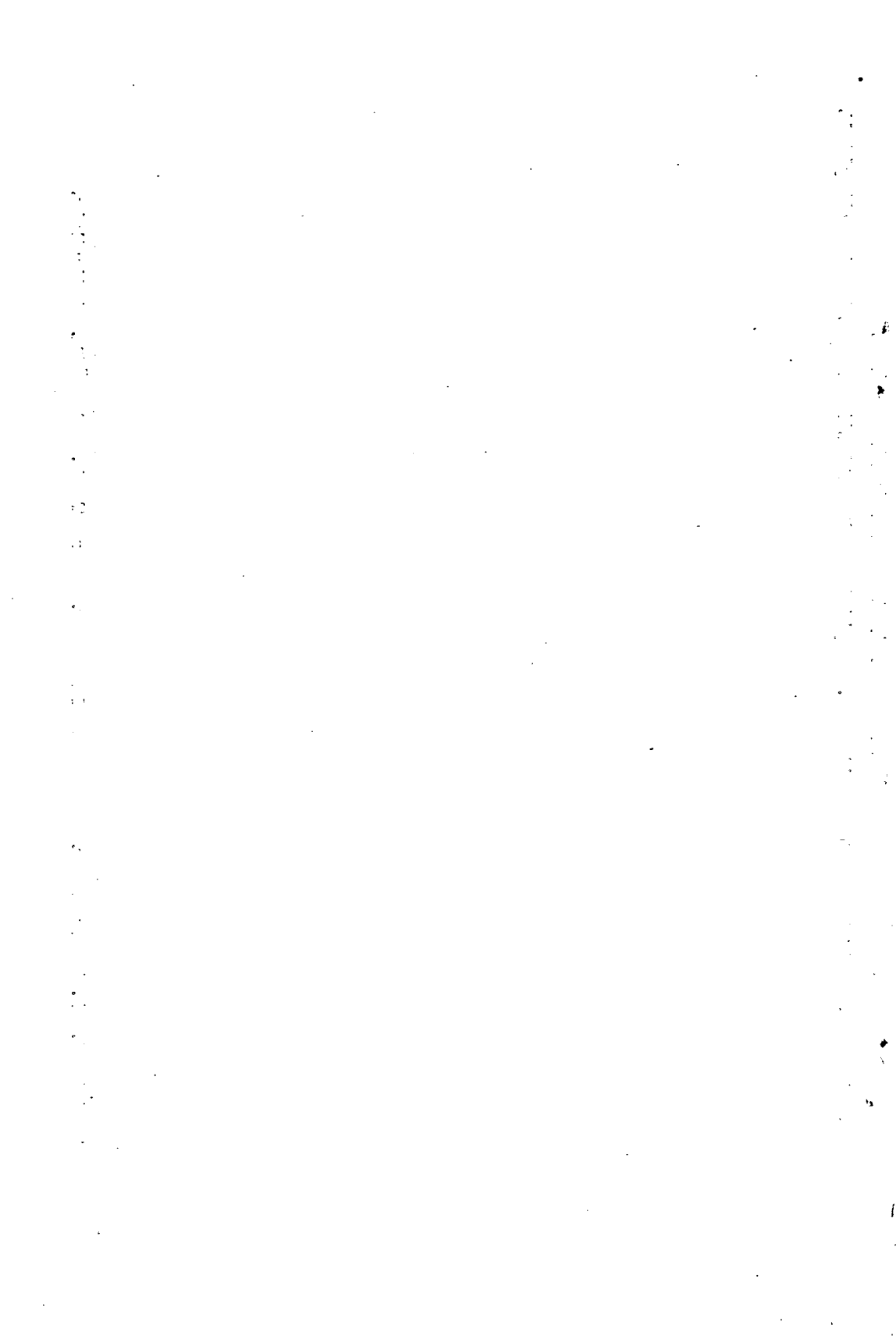

A Szent Imre Egyesület 1908—9. évi tisztikara és választmányáa.

Elekes Dezső. Csáki Mihály. Bakk István. Angi István. Baróti Sándor. Lócsey László. Horváth Bertalan. Neuror Gyula. Fülöp Andor. Nagy László.

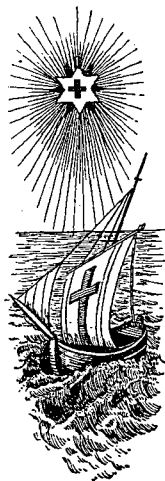
Trnái Rezső. P. Jánossy Béla dr. Pál István. Imre Gábor. Csergő Tamás. Bidlo Ödön. Balásy Endre.

54461

: ÉVKÖNYV :

A KOLOZSVÁRI SZENT IMRE EGYESÜLET
1908—1909 ÉVI EGYESÜLETI, TÁRSADALMI
≡≡≡ ÉS IRODALMI MŰKÖDÉSÉRŐL ≡≡≡

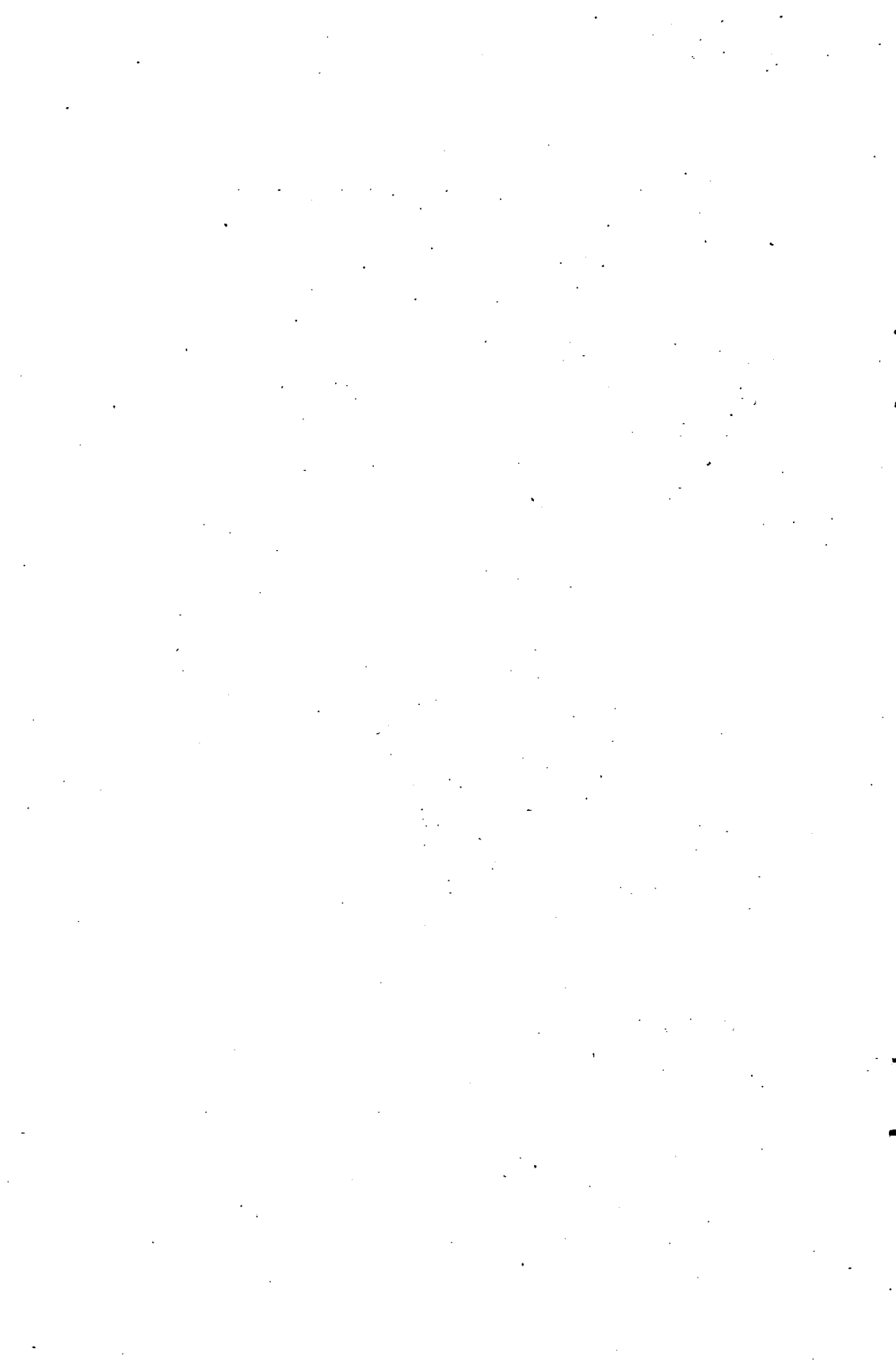
:: ::

SZERKESZTI ÉS KIADJA

:: ::

A KOLOZSVÁRI SZENT IMRE EGYESÜLET

KOLOZSVÁR
SZENT BONAVENTURA KÖNYVNYOMDA NYOMÁSA
1909

54461

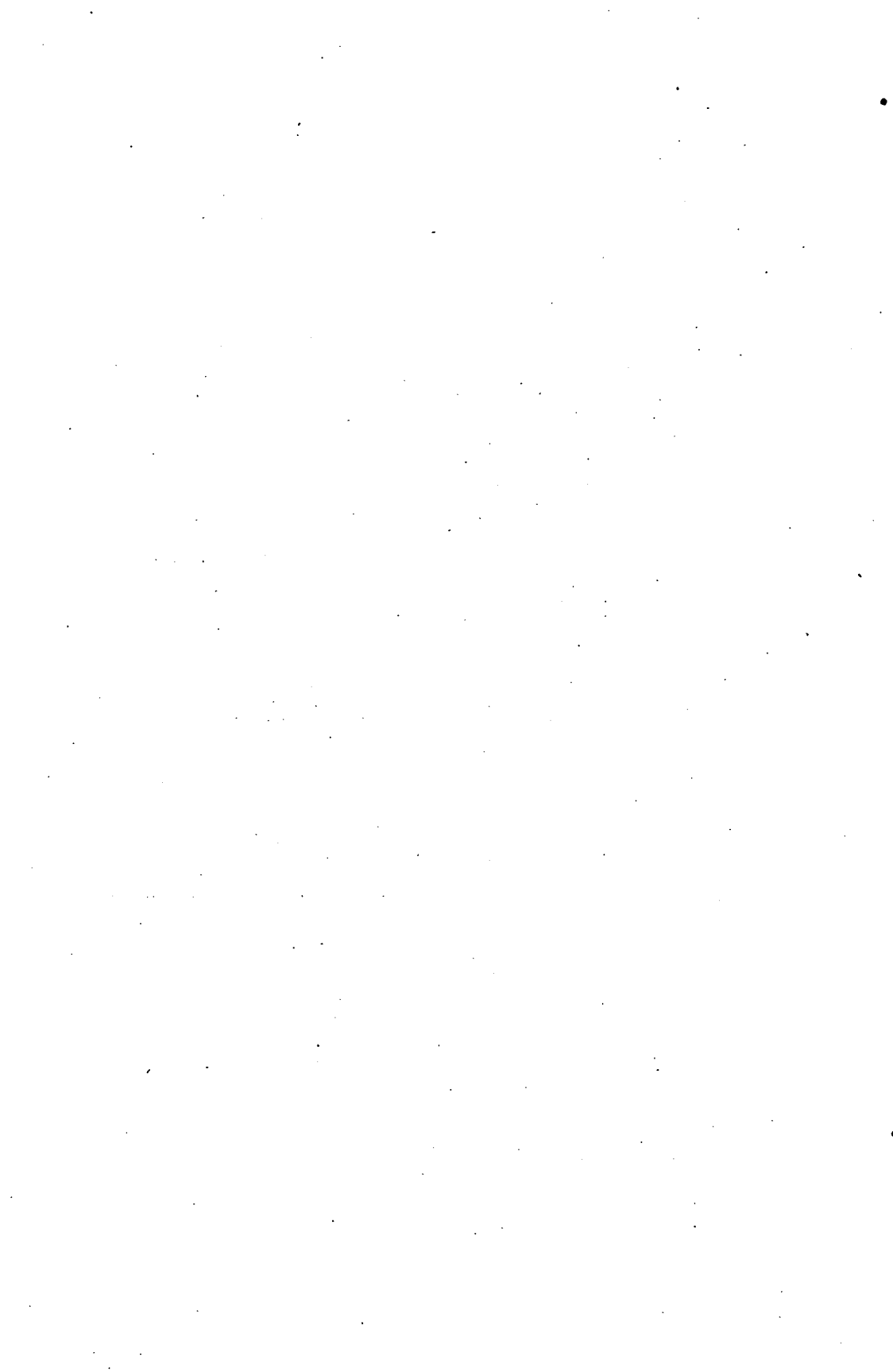
LELKES PÁRTFOGÓJÁNAK, AZ IFJUSÁG BARÁTJÁNAK

NAGYSÁGOS
MOLDOVÁN GERGELY DR.

EGYETEMI TANÁRNAK

HÁLÁJA ÉS MÉLY TISZTELETE JELÉÜL
AJÁNlja ÉVKÖNYVÉT

A KOLOZSVÁRI
SZENT IMRE EGYESÜLET

Moldován Gergely dr.

www.ck12.org

Moldován Gergely dr.

Irta: Rónai János.

Idők ormára száll el a lelkünk és elmélkedve néz vissza a múltba. Látja a középkori várurakat, amint erődeikben időnkint kifelé fordítják a királyi címert — jeléül annak, hogy sziklafélszökvet nemcsak addig örítették, hanem azután is acélos izmokkal, férfias jellemmel fogják védelmezni. Hüek voltak, hüek maradnak királyukhoz.

Mi is megjelenünk időnkint a nagy nyilvánosság előtt ünnepélyeinkkel, minden esztendőben Évkönyvünkkel — jeléül annak, hogy a vallásosságnak és a hazaszeretetnek vesztatüzét szívünknek oltárán amint eddig nem engedték kialudni, úgy ezután is és a multnak minden lelkesedésével fogjuk ápolgatni. Az alapítók magasztos céljához hüek voltunk, a keresztény világnézet-hez, a gyakorlati kereszténységhez hüek is maradunk.

Ámde az Évkönyv beszédes jele hálánknak is. Szerény tehetségünkhöz képest Évkönyvünk nevet örökítő, tiszteletet terjesztő — ajánlásával nyilvánítjuk legőszintébb köszönetünket azoknak, akik mint védőszellemeink ölelték keblükre egyesületünket, akik kincseket szóró férfikézzel emelték magasabbra és vitték előbbre líliomos zászlónkat.

* * *

Ilyen pártfogónk Moldován Gergely dr., egyetemi tanár is. És valóban, ki ne tudná Mátyás király városában, hogy a szent Imre-Egyesületnek Moldován Ger-

gely dr. mily nagy jötevője, hogy Moldován Gergelynek szintén nagy háálával tartozik a sz. Imre-Egyesület?!

Ifjú szívünknek örömeben úgy érezzük, hogy talán nem sértjük meg nagyrabecsült szerénységét, ha mégis elmondjuk: kincseket szóró férfikézzel emelte magasabbra és vitte előbbre egyesületünk zászlaját ő is, mert 1000 koronás adományával oda állt azokhoz az alapítótagokhoz, akik fejedelmi bőkezűséggel biztosítják az egyesület létét, életét.

A szívünk mélyén fakadó hála nem is talál most megfelelő szavakat arra, hogy a jötevő szeretetéhez méltóan szóljon ennek a szép adománynak nagyságáról, jelentőségéről. El kell mondanunk a római költővel, Plautusszal:

„Nunquam ego illi possum
gratias referre, ut meritis est de me“ (in Mostellaria).

Sohasem tudjuk ezt neki a legméltóbban meghálálni. El kell mondanunk a másik római költővel, Terentiusszal is:

„Quid ergo nunc te laudem, sat certo scio.
Nunquam ita magnifice quicquam dicam,
id virtus quin superet tua.“ (In Adelphis.)

Miért magasztaljunk most téged?! Jól tudjuk, hogy illő méltatással még a jövőben sem mondhatunk rólad olyat, amit túl nem szárnyalna a te erényed.

*

De nemcsak a legmélyebb hála, hanem a legnagyobb tisztelet is követeli, hogy meghajlítsuk Moldován Gergely előtt Szent Imre zászlaját.

Moldován Gergely személyében a nemesen törekvő ifjúságnak, a tevékeny, sokoldalú munkásságnak egy igen szép példája tündöklék. Szamosujvárt, román szüleinek házában, Kolozsvárt, a kegyesrendiek gimnáziumában

talán éppen Horváth Pius, meg Fináli Henrik tanároktól, akik növendék- majd egyetemi tanártársának, Szamosi Jánosnak voltak nevelői, tanulta meg szeretni ezt a földet, amely ápol és eltakar, amelyen a tatár-törökverő magyarság véréből minden polgár részére kinyílt a szabadság virága. Mélyen érezte szívében, hogy az égboltnak azt a részét, amely reá mosolygott, amelynek szírványával egybeszövődtek reményei, levegőjével egybeolvadtak sóhajai, kerek e világon nem találhatja meg seholsem. (Castellar Emil.) Itt kell élnie, halnia. De élnie főképp férfias munkával hálából azért a hazáért, amely mint az erdő sűrű lombja a dalos madárnak puha fészket, nyújtott annyi nemzetiségnek bércein-rónáin kenyeret, jogot, védett otthont.

- Vallásos meggyőződése, önzetlen hazaszeretete volt vezérsíllaga a törekvő ifjúnak a felsőbb iskolában, a jogi pályán is. Kellő időben leteszi a jogtörténeti államvizsgát. Jogakadémiai tanulmányai befejezése után ügyvédjelölt lesz, majd Kolozsvár szabad kir. város tiszteletbeli alkapitányává nevezik ki. Tovább is férfias munkában telik az élete. Tíz évig volt már tanfelügyelője Tordaranyos vármegyének, midőn (1886) egyetemi nyilvános rendes tanár lett.

Moldován mindamellet nem szünt meg dolgozni azért a célért, amely már akkor lebegett előtte, mikor lelke bontogatni kezdte szárnyait: megértetni egymással a magyarokat és a román ajkú testvéreket, nem elnyomni, letörni, hanem békés úton oldani meg a nemzetiségi kérdést. Dúltak a harcok a közéletben, a hírlapokban, az iradalomban Moldovának már ifjúkora óta. Fájt szívének az egyenetlenkedés, megszólalt hát ő is. Tanulói kötelességei mellett komoly tanulmányt szentelt nehéz kérdésének. Megkívánta ezt tőle honának, népének sze-

retete, de meg is bírta a nemes ámbíció, a tehetség és a vasszorgalom.

Ámde mikor a nemzetiségi kérdésre vonatkozó eszméit adta elő, már tekintélynek, jó írónak ismerte úgy a magyar, mint a román olvasó közönség. Nagy előszeretettel ismertette és fordította a román népköltészet termékeit. Élvezettel olvasták elbeszéléseit, amelyeknek tárgyát szintén a román népeletből vette. Szorgalmas önképzőköri működése közben szerkeszti a *Hajnal*, meg a *Sperantia* c. magyar és román ifjúsági lapokat. Ír az *Auróra*ba, majd ennek megszűntével a *Familiába*, *Umoristulba*. Nagyon sokszor látjuk a nevét a *Képes Világban*, *Képes Családi Lapokban*, *Életképekben*, *Hölgyfűtárban*, *Igazmondóban*, *Figyelőben*, *Budapesti Szemlében*, *Erdélyi Múzeumban*, *Petőfi Társaság Lapjában*, *Századokban*, *Nemzetben*, *Pesti Naplóban*, *Budapesti Hírlapban*, *Egyetértésben*. Ezek a folyóiratok, illetőleg napilapok szépirodalmi közleményeken, népdalokon, különféle költeményeken, elbeszéléseken kívül főképp román irodalomtörténeti értekezéseket hoznak Moldovántól. Ismertetik általában a román irodalmat, külön a román költészetet. Kellő részletességgel beszél Moldován a XVI., XVII. századnak hasonlóan a XVIII. évszázad második felének román irodalmáról. Szól a románok általános és alkalmi népköltészetéről, varázsköltészetéről, kapcsolatban a szárnyasoknak a románok eszmevilágában való szerepéről. Bemutatja a román színészetet és szinköltészetet. Külön fejtegeti a románok beszély- és regényirodalmát. Az Atheneumban meg az Erdélyi Múzeumban leírja sinkai Sinkay György életét, irodalmi és egyéb működését, a Figyelőben pedig ismerteti a következő három román költőt: *Muresianu Andrást*, *Alexandri Lászlót* és *Bolintineanu Demetert*. Irodalomtörténeti szakismereteit hűen

tükrözi vissza ez az értekezése is: *Szándu leánya, mint román népballada.* (Igazmondó 1876.)

Moldovánnak, bár csak nagyobb irodalomtörténeti értekezéseit említettük itt fel, máris kiváló tiszteletet, elismerést érdemel benne, a nagy tudományú és a legritkább szorgalmú irodalomtörténész. Ámde ezzel írói munkásságának még csak egy harmadát mutattuk be. Moldován nemcsak a román irodalomtörténettel, hanem a román nyelvészeti, vallási, néprajzi, nemzeti történeti kérdésekkel is behatóan foglalkozott.

Nevezetes értekezése a Budapesti Szemlében (1887): A latin, cyrill, dák és székely írásjegyek kérdése a románoknál, a M. Nyelvörben (1888): Az oláh helyesírás az akadémia előtt. Ismerteti a román nép hitvilágát, az erdélyi románoknak Rómával kötött unióját, a reformációnak az erdélyi románokra való hatását. (Erdélyi Múzeum 1890, 1889, Bp. Szemle 1890.) Írt a mócokról, a román jobbágyságról. Hozzá szólt a románok balkáni eredetének kérdéséhez is. (Erd. Múzeum 1887, 1890, 1899.)¹

Írói tevékenységét, csodálatos szorgalmát ezeken kívül mutatja még 15 nagy munkája, könyve. Már 1872-ben kiadja Kolozsvárt a *Román népdalok és balladák* c. gyűjteményét, nemkülönben *Részvét-Albumát*, 1882-ben pedig a *Román közmondásokat*. Igen kedvelt munkája volt: „*Egy fürdőidény Borszéken*“ (Kvárt, 1883.) és „*Koszorú a román népköltészet virágaiból*“ (Kvárt, 1884.) Utóbbit az Egyetértés, a Pesti Napló, a Magyarország és a Nagyvilág is ismertette.

1888-ban írt egy *román nyelvtant*. 1899-ben Nagynyeden megjelenik az Alsófehérmegye román népéről, 1896-ban az egész románságról szóló ismertetése (az

¹ Értekezéseinek közlési idejét és helyét bővebben olvashatjuk Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái IX. k. 1. füzet 121—125. lapon.

Osztrák-Magyar Monarchia i. és k. c. irodalmi vállalat VII. kötetében.). Többi műve a román nemzeti kérdésre vonatkozik. Így egy röpirata: Alkotmánypártot alakítson Erdély (Kvárt, 1882.). Válaszirat a bukaresti román ifjak memorandumára. U. o. 1892. Politikai szédelgés. U. o. 1893. Magyarok, románok. (A nemzetiségi ügy kritikája). U. o. 1894. Nyílt levelek Uréchia A. Lászlóhoz. U. o. 1894. A magyar nemzeti állam nemzetiségi feladatai. U. o. 1896. Kisebb tanulmányait is összegyűjtötte és kiadta 2 kötetben, 1896-ban Nagybecskereken Románság címen.

Nagy sikert aratott Moldován minden művével. Nyílt a közönségnek alkalma arra, hogy ünnepelje is őt, mert Moldován, a sokoldalú író, jeles színművekkel is gazdagította irodalmunkat. Kolozsvárt és az ország legtöbb szinpadán nagy tetszéssel adták elő 1878-ben *Szép Iliána*, 1882-ben a *Falu lądaja* c. népszínművét. A budapesti népszínház is ritka hatással mutatta be *Flóríka szerelme* c. 4 felvonásos darabját, amely szintén népszínmű és amelynek tárgya, meséje szintén a román népeletből való.

*

Moldován, a hivatalnok, a tanfelügyelő, a tanár, akinek a legtöbb idejét lefoglalták a hivatalos teendők, főképp Tordaaranyos megyében ezer gond mellett több óvoda, polgári fiú- és leány-, 57 elemi iskola alapítása, írói pályáján sem szünetelt, a nagy embereket jellemző lelkesedéssel, szorgalommal, kitartással dolgozott. Nem zavarta meg, nem vette ki avatott kezéből a tollat az az esemény sem, hogy egy magán vonatkozású, egész terjedelmében leközölt levelének hazafias vonatkozásai miatt minden összeköttetést megszüntettek vele a román lapok. A nemzeti kérdés békés megoldásának szentelte azt az időt is, amely közel egy negyed század lesz tanári katedráján. Megalapította 1892-ben az *Ungaria* c. folyóiratot s ehhez

1895-ben hozzá csatolta a Román-Magyar-Szemlét, hogy amíg ebben magyarul ismerteti a román viszonyokat, addig az előzőben románul szólhasson a románokhoz a magyarságról. De önzetlenségét, szilárdságát, férfiasságát, ezenkívül még a szintén csak a valódi nagy embereket jellemző szerénységében, alázatosságában is látjuk ragyogni. Ezer alkalma volt Moldovának arra, hogy keresse a hatalmasok kegyét, a különben megérdemlett babérokat. Ő mégis, ha tehette, kikerülté az elismerés nyilvánulásait, nem fogadta el a felajánlott kitüntetések. Ily kiváló egyéniség azonban, aki minden intézménynél nélkülözhetetlennek bizonyult, akít minden egyesülés a maga körében büszkeségként óhajtott látni, kellett, hogy emelkedjék, kellett, hogy nagy tisztelet környezze őt. Így lett tanfelügyelő, kir. tanácsos, egyetemi tanár. Rudolf trónörökös örömmel hívja meg munkatársnak az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben c. munkájához. Majd tiszteleti elnöke lett Moldován a Tordaaranyosmegyei Tanítótestületnek, tiszteleti tagja a Hunyadmegyei Régészeti és Történeti Társulatnak. Így lesz rendes tag a Kemény Zsigmond-, az Erdélyi Irodalmi, levelező tag a Kisfaludy-Társaságban. A bölcsészeti kar már két ízben választotta meg dékánnak. Elérte a tanári pályán a legnagyobb kitüntetést is, rektora volt az 1906—7. tanévnek. De Moldován, amint minden Istentől kapott talentumát az élet pénzváltó asztalára, szorgalmas munkával szerzett vagyonának nagy részét a jótékonyság oltárára tette, hogy ott csengő érczé kamatoztassa, úgy ezeket a kinevezéseket, kitüntetések, megtiszteltetések is csak azért fogadta el, hogy minél nagyobb hatáskörben, minél közvetlenebbül szolgáljon hazájának a békés egyetértésben gyökeredző erkölcsi, szellemi, anyagi, szóval általános nemzeti előhaladására.

* * *

Nagyságos Urunk!

A hála, a tisztelet a szeretettel ölelkezett szivünk oltárán, midőn ezeket a sorokat irtuk, hadd lássuk mi mindnyájan — meg utódaink a kiváló jötevőben, a kiváló példát is!

Gyöngyösi Seneca szavait: „Quod fuit durum pati, meninisse dulce est“ — édes az emlegetése mindannak, amikért türelmes szenvedéssel küzdöttünk — idézve leírja Koháry grófnak, akinek Rózsakoszorúját ajánlta, dicső tetteit. A hála, a tisztelet, a szeretet kívánta, hogy mi is ugyanezekkel a sorainkkal, amelyek az ifjúság példaképét mutatják, vezessük be rózsakoszorunkat, Évkönyvünket és így nyújtunk a multból, a jelenből egy kedves emléket Nagyságodnak.

Midőn ismételten hódolatos tisztelettel hajlítjuk meg Nagyságod előtt egyesületünk zászlaját és kérjük, hogy egyszerűségüinktől fogadja kegyesen jelen Évkönyvünket, hogy atyai jóságában tartsa meg továbbra is az ifjú magyar hercegnek kiseded csapatát, engedje, hadd kívánjuk ugyanabból a fogyatkozhatatlan hálából, tiszteletből és szeretetből a profétával: „Det Deus honorem senectutis“. Életének napja hosszú délutánnal szálljon alkonyára! Legyen még sokáig Nagyságod hazafias érdekeinknek, a nemes eszményekért lelkesülő ifjúságnak, Szent Imre líliomos zászlajának megbecsülhetetlen hasznára!

Előszóféle az évkönyvhöz.

Valahogy úgy képzelem könyvekben az előszót, mint a mikor a kis gyerek nem mer egyedül elmenni az iskolába, hanem vagy az apja, vagy ha van, a nevelője elkíséri az iskola kapujáig. Azon belül aztán nem fél már. Azért is, kissé vonakodva írom e néhány sor fölébe, hogy előszó, mert ezt az évkönyvet nem tartom annak a kis iskolás gyermeknek, a ki magától nem talál rá az elemi tudományok földszintes csarnokára.

A Kolozsvári Szent Imre Egyesület elég komoly, tartalmas és öntudatos ahoz, hogy a mit kiad, azt ne bizza az előszó ingadozó tekintélyére, s nagy súlyt is fektetett arra mindig, hogy évkönyvei átlapozgatására ne az előszó konvencionális frázisai nyomán fanyalódják rá a tisztelt olvasó, hanem az évkönyv — tartalmáért.

Ez az évkönyv is bizonyára nem dicsékszik, amikor jelezni kívánja, hogy abban a szerencsés helyzetben van, hogy tartalmának komolysága és bősége nem szorul rá az előszó protekciójára. Évkönyvei által évről-évre mindjobban érezteti az erdélyrészi katolikus társadalommal a Szent Imre Egyesület, hogy létezik. Ezzel az évkönyvvel azt bizonyítja be, hogy — él. Él, a maga nemes céljaiban, szép rendeltetésében, *s élni szeretne az erdélyrészi katolikus társadalom érdeklődő, támogató köz-tudatában is . . .* Ennek a társadalomnak — ismeretlen okokból — mostoha gyermeke volt eddig a Kolozsvári Szent Imre Egyesület. Édes gyermeke akar lenni! S

annak is kell lennie, ha ez a társadalom a magyar katólikus szellemi élet áramlásai elől el nem zárja magát. S mert tudjuk, hisszük is, hogy nem sokáig tarthat még a mostoha gyermek szerepe . . .

Azért hát bátran és hívő lélekkel írom ezt a néhány sort az egyesület ezidei évkönyve elibe, mert én legjobban tudom, hogy nem a fenti kis iskolás gyermek ez a könyv, hanem nívós igényeket támasztó komoly könyv ez, mely a Kolozsvári Szent Imre Egyesület reményt keltő életrevalóságára teszi rá a koronát.

P. Jánossy Béla dr.

a „Kolozsvári Szent Imre Egyesület“
1908—909. évi elnöke.

TUDOMÁNYOS RÉSZ.

Az ifjuság résztvevése a modern kor küzdelmében.

Megnyitó beszéd, elmondotta Pál István tb. elnök, apátkanonok, a „Szent Imre Egyesület“ nov. 11-én tartott ünnepségén.

T. Közönség!

Magyarok Nagyasszonya vasárnapján elmúlt tíz éve, hogy a Szent Imre Egyesület alakítása érdekében nyílt leveletem megírtam.¹ Ez az évforduló alkalom arra, hogy az elmúltakat összefoglalva, emlékezetbe visszaidézzem és fölöttük szemlét tartsak.

Amít tettem, nem bánom; meggondolva tettem; emiatt soha semmi szomorúság sem ért, sőt annál több öröm, mondhatni folytonos öröm, ha nem is valósult úgy gondolatom, mint ahogy reméltem, hiszen a valóság folyamata folytonos, abban szünet nincs, hatása ha nem is látható most még szemmel, fogható kézzel, de mégis észrevehető és később fölismerhető, tapasztalható is lesz.

Az ifjúságból a jóknak tömörülésére szükség van, ezeknek egymás mellé kell állniok, sorakozniok, ideált választva és tűzve maguk elé. De a keresztény magyar ifjúság minő más ideált választhatna, mint Szent Imrét? Kinek a zászlója alatt tömörülhetne, sorakozhatnék inkább, mint Szent Imre zászlója alatt, amelyre magyar érzés, hazafiság, vallásosság, tiszta erkölcs van írva? Ebben kell, hogy nőjön, erősödjék a magyar ifjúság, hogy erős magyar nemzet legyen belőle, a mely képes legyen élni a hazáért és helyt állani minden belső és külső bajjal, veszedelemmel szemben. Ép, erős magyarok akarunk lenni hitben és hazafiságban, Isten és haza szeretetében, méltók azokhoz az ősokhöz, akik magyarrá tették e hazát, tiszteltté a magyart.

¹ L. Közművelődés 1898. évf. 48. sz.

Jelenleg nagy sikereket nálunk ne keressen senki, nagy eredményeket tőlünk most ne várjon senki, mert habár tudnánk is felsorolni néhányat,¹ de mi most még csak a készülődés stádiumában vagyunk és ebben a sok munkával úgy el vagyunk foglalva, hogy alig marad időnk most a külső világ számára is valamit produkálhatni; a jövőre való készülődés nagy munkája miatt erre most nem igen érünk rá.

De a jövőre való készülődés nagy munkájában való elfoglaltságunk mellett is a kort figyelemmel kísérjük, nemzetünk életéről, viselt dolgairól tudomással bírunk; és hogyha most még nem is veszünk azokban tényleg részt, de irántuk érdeklődünk és abból amit látunk, úgy véljük, hogy nagy átalakulások idejét éljük. Látjuk azt a szinte lázas tevékenységet, amely a társadalom minden rétegét áthatja, izgalomban tart jókat és rosszakat; látjuk a nagy küzdelmet, amely az ellentétes törekvések között úgy szólva élet-halálra foly; ezt látva a mi ifjú vérünk is pezsdül, forrásba jö s alig várjuk, hogy az élet színterére kiállhassunk és a nagy munkában részt vehessünk.

Előre jelezzük, hogy mi a nagy nemzeti harcban ahhoz az irányzathoz kívánunk csatlakozni, abban a munkában akarunk teljes erővel résztvenni, amelyik nem felfogat és rombol, hanem konservál-restaurál; felszedi, összegyűji a multnak tiszteletreméltó emlékeit és azokból épít és alkot történeti alapon az egész nemzet javára nagyot, akkorát, hogy annak áldásaiból minél többeknek jusson, jusson a nemzet minden hű fiának. Így jön létre, ez lesz az igazi nemzeti reneszansz.

Mi ismerjük nemzetünk erejét, a nagy ős erőt és képesnek tartjuk, hogy saját erejéből újuljon meg, szülessék újra s erősödjék meg úgy, hogy továbbra is magyar nemzet maradjon és ez az ország Magyarország az idők végéig, örökre. Mi hiszünk ebben a megújulásban, hiszünk abban és bizonyosnak tartjuk, hogy az önmagából, önerejéből való ezen megújulás egyuttal nagy tisztulási folyamat is lesz, amely forrongásból diadalmasan tör elő a nemes elem, a tiszta magyar szellem, kihányva magából a salakot, amely érvényesülését akadályozta.

¹ Mindenek előtt Évkönyvünk, amelyből már öt kötet jelent meg elég jelentékeny tartalommal; a Szent Vincze Egyesület, a szociális-, az alkohol-ellenes szakosztály, s Mária kongregáció szervezése a hittudományi előadások vezetésével, az évközben tartott nyilvános ünnepségek és mulatságok.

És a küzdőfelek ebben a harcban számitanak is az ifjúságra; azt keresik, igyekeznek maguknak megnyerni, a saját táborukba vonni¹, mert tudják, hogy azé a jövő, akié az ifjúság. Mi azonban már választottunk. Restaurálni az ősök erényeiben a hazát és úgy vinni azt tovább. Ez a mi törekvésünk, ez a törekvésünknek irányzata, szelleme. Így ismer bennünket a nagy közönség is, a mi közönségünk, mely oly megható, fölemelő, lelkesítő, meleg rokonszenvvel van irántunk, mint ahogy legközelebb a mult évben is tanusította, nem szólva a mairól.

Isten segítse a nemzetet üdvösen alakulni át és segítsen mindnyájunkat jó magyaroknak lehetni s minden körülmények között maradni is.

Üdvözlöm a m. tisztelt közönséget és ünnepségünket megnyitom.

¹ A szabadgondolkodók, a „Társadalomtudományi Társaság“ az ifjúságra vetette magát, a Szent Imre körre is.

Szent Imre.

Születése kilencszázadik évfordulóján.

A középkor egén a magyar embernek ebben az esztendőben három uralkodó planétája van.

Az egyik, miként tűzben izzó arany tekint le reá a mennyek boltozatáról, a hová most ezer esztendeje futott föl. Sarkcsillag az, amely után a magyarság vészben, viharban ezer esztendeje igazodott s a melyet nem tévesztett személől soha, egy pillanatra sem.

Ez a honfoglaló Árpád csillaga.

A másiknak ezüstfehér a fénye. Épen kilencszáz esztendeje úgy látszik, egyenesen az ég számára támadt; de a magyar földiekkel játszó égi tünemény az. A magyar tanuló, a ki a lámpa világa mellől friss levegőt szívni az ablakhoz lép, mindenkor biztatást érezhet szelid tekintetére. Az első magyar keresztény ifjúnak, szent Imrének csillaga az ő kalauza.

notdgyt A harmadik csillag rózsaszínű ködfátyolon keresztül álmatagon tekint a magyar nőkre, a kik még nem pirulnak, ha vallásosak, családiasak, irgalmasok lehetnek. Hétszáz esztendeje alkalmazták magyarországi szent Erzsébetre a példabeszédek könyvéből, hogy mulier gratiosa inveniet gloriam: a malasztos asszony dicsőséget talál. Születése napján a wartburgi dalnokversenyen Minnesänger: Klingsor jövendölte meg a sorsát; halála napján — a legenda szerint — egy igen szép mennyei madár jött eléje s nagy, szép énekléssel úgy csattogott, hogy a haldokló szent Erzsébet is dalra fakadt. És a mikoron holttestét negyednapon a szentegyházhoz vitték volna, „nagy sokaságú madarak jövének a szentegyházra, kit soha annakelőtte nem láttanak vala, nagy, csodálatos szép éneklést tevének.“

A kolozsvári egyetemi ifjak Szent-Imre-Egyesületének az egyetem aulájában 1907. november 13-án tartott emlékünnepeén tartott felolvasás.

A magyar dicsőség nem hullócsillag, mely „tündökölt, aztán lehullott a magasból és mindörökre elnyelte a föld.“ Árpád apánk pásztornépének ivadékai még ma is gyönyörködni tudnak benne. A hogy Ipolyi Arnold olyan szépen mondta: „Mithoszaink emlékei a csillagokba emelkedve föl, onnét sugárzanak le feledékenységünk egén át.“ De a hogy egy másik mithologusunk, Kandra Kabos kérdi, sugárzanak-e csakugyan? „Ki tudja még megmondani, melyik a magyarok csillaga? Ösvallásunk csillagkrónikája olvashatlan, mint a régi székelly írás. A régi dolgok fényes emlékei ott ragyognak ugyan, de meghomályosodott emlékezetünk rég nem köt hozzá magyar személyeket és eseményeket.“

Nemzeti nagy szomorúságok idején templomaink boltozata alatt négyszázadik esztendeje kérdezzük: „Ah, hol vagy magyarok tündöklő csillaga? Hol vagy István király?“

István király lelke, szelleme ott van a magyar törvénykönyvben. Ottan hirdeti az ősöknek, Árpádnak tiszteletét. Szava visszhangot kelt a mai nemzedéknél is, mely Pusztaszeren ^{mit máli minden epe-dőben} csak ~~imént~~ áldozott a honfoglaló emlékének. Ottan hirdeti a kegyességet, irgalmasságot és egyéb jóságos cselekedeteket, a miket az ő késő unokájának, Szent Erzsébetnek emlékezetében a magyar kereszténység ¹¹⁸⁷ november 19-én Pozsonyban ~~készül megünnepele~~ ^{meg}. És ottan látja el atyai tanácsokkal saját fiát, Szent Imre herceget, a kinek emlékezetét, születése kilencszázadik évfordulóján, a keresztény magyar ifjúság kegyelettel ünnepele ^{meg}.

„Ime ^{az} mondhatjuk Imre királyfi négyszázados életirójával — az anyaszentegyház (és tegyük hozzá, a nemzeti kegyelet) az esztendő fordulójában előnkbe hozta e nemes üdvösségnek formáját, jó életnek tükörét, szép liliomvirágnak édes illatát, szűz és Szent Imre királyfiúnak áldott ünnepét!“

Kilencszázadikszor hozta elénk.

Fiához intézett intelmeit az első magyar király abban a mélyen érzett meggyőződésben kezdte, hogy mindent az okosság törvénye éltet és igazgat. A mit életünk javára és tisztességére Isten kegyelme adott, azt részint Isten parancsolata és rendelete, részint a törvény, a bírák, a polgári jog hatalma, a jobbak és vénebbek tanácsa és javallata szerint kell intézni, oltalmazni. A férfiak nemcsak szolgálknak, hanem fiaiknak is parancsolnak, tanácsot és útbaigazítást adnak. Azért nem restelte ő sem, hogy fiának még életében, ereje javában adjon tanulságot, intést, oktatást, tanácsokat. Bölcs Sala

mon szavaival inti őt: „Hallgasd, szerelmes fiam, a te atyád bölcsességét és a te anyád oktatását el ne hagyjad, hogy kedves ékessége legyen a te fejednek és meg sokasuljanak életed esztendei.“

„Gyermek vagy, édes kicsi szolgám, pelyhes ágy lakója — tette hozzá végtelen szeretettel. — Minden gyönyörűségben táplálva, növekedve, hadakban, munkában még járatlan vagy. De itt az ideje, hogy ne ölelgesd mindig a puha párnát, a mely elkényeztet és tunyává tesz. Pedig a tunyaság a férfiaság elvesztésével jár és a gonoszság melegágya az, a parancsolatok megvetése. Mostantól fogva olykor már keményebben kell veled bánni, hogy elméd figyelni tanuljon tanításomra. Lássunk tehát munkához.“

Ime, az első fényugár a magyar törvénykönyv legelső oldaláról, a mellyel hazánk a középkori keresztény eszmék hatása előtt hivatalosan megnyílik. Érdemel-e mosolyt az a középkor, a mely kilencszáz esztendővel ezelőtt azzal vonul be a törvénykönyvbe, nemzeti életünk alapszabályaiba, hogy az isteni és az emberi jogrendre az öregebbeknek kell tanítaniok a fiatalabbakat; és pedig tanítani attól a pillanattól fogva, a melyben pelyhes ágyacskájából a gyermeket kivesszük? Atya a fiához, király a nemzethez intézhet-e nemesebb fölhívást, mint a mikor munkára szólítja, hogy megismerjen mindent, a mit az okosság törvénye éltet és igazgat?

Az okosság törvényét Isten előrelátó végzésének tartván, tanításai során az első helyet a szent vallásnak adja. Nem üdvözülhet, a ki nem hisz igazán és állhatatosan. Az egyház, a mely mindjárt a vallás után következik, elterjed az egész földön és untalan új sarjat fakaszt magából. Mentül gyöngébb valahol, annál óvatosabban és szorgalmasabban kell örködni fölötte, hogy henyeség, restség, gondatlanság el ne rontsa, a mit véghetetlen irgalmából az Isten adott. Mert Krisztus testét bántja, a ki az egyház méltóságát kisebbiti, bemocskolja. A főpapok a király székének ékességei. Isten őket rendelte az emberi nemzet öreinek, lelki pásztorainak. Királyok, országok nem lehetnek el nélkülök. Istent bántja, a ki hamis vádak gyalázatával illeti őket.

Az első magyar király ezekben a szavakban tette le a valóságos nevelés alapjait: és kilencszázad mulva a magyar kormány a megromladozott épületet ezeken az alapokon kívánja helyreállítani. Hozzá kell fűznie Szent István értelmei értelmében az ország tekintélyesebb embereinek a tiszteletét. Rá kell szoktatni a fiata-

lokat, hogy őket atyáik és testvéreik gyanánt becsüljék; de egyúttal megértetni velük az első királynak azt az elvét, a miben már kilenc század óta lappang a demokrácia elve, hogy minden ember egyenlő, egyállapotú és hogy az alázatosság fölemel, a kevélység és a gyűlölség megaláz.

A türelem és az igazságos ítélet azóta nemcsak a királyokat, hanem a szentkorona összes tagjait kötelezi. Ehhez a tapasztalathoz a lelkiismeret szabadságáért száz esztendő alatt ötször megújult háborúk vezettek el bennünket. A nagy király ezt az elvet első sorban azokra a bevándorlókra terjesztette ki, a kik különböző nyelveket és szokásokat, fegyverzeteket és tudományokat hoznak magukkal. Erre vonatkozik sokszor megtámadott állítása, hogy az egynyelvű és egyerkölcsű ország gyöngé és törékeny. Kossuth ennek magyarázatát abban találta, hogy vallásos buzgalmának az új keresztényeket jellemző hevében a szent király idegenek segítségével akart élni az ősi vallásukhoz ragaszkodó magyarok ellen, mert csak így remélte beiktatni a magyar nemzetet az európai államszervezetbe. De talán még hihetőbb, hogy az országot a bevándorlók előtt olyanforma gondolattal nyitotta meg, mint közel nyolc század múlva Washington Amerikát: minden nyelvű és minden erkölcsű jövevényt beolvasztani egy birodalomba s egyetlenegy imperium céljaira fölhasználni. Nem tudhatta, ez a szabadelvű politika nyolc század múlva micsoda vonzóerőt ad egy tengerentúli birodalomnak s hogyan ragadja magához az ő magyarjait is; de tudhatta, nyolcszáz esztendővel ő előtte mily hatalmassá tette Rómát, mely kapuit a világ minden részének versengő tehetségei előtt megnyitotta s a maga nemzeti és állami céljainak valóstására használta. Maga mondta, hogy Róma szolgaságban maradt volna, ha Aeneas ivadéka szabaddá nem teszi. Mert végre is a szabadság fejezi ki a nemzet egyéniségét.

És a szent király épen az idegenek megnyerésére alapította imperiális politikáját, midőn meghagyta fiának, hogy naponkint növelje országát, mert így tiszteli mindenki az ő koronája felségét. De talán azt is érdemes belevésni ifjaink szívébe, hogy a szent király szavai épen a testvériség elvének törvénybeiktatását jelentik. Még pedig abban az alakban, a hogy azt a nemzeti génusz később a nemesség fogalmában testesítette meg, midőn a nemességet mindenféle nemzetiség bevonásával alkotta meg, de csak egyetlenegy és pedig magyar nemességet ismert. Ezért mondotta már a szent

király is, hogy a királyi udvar nagyságának, más szóval a szent korona fényének meg kell rémitenie a bevándorolt idegenek magahitt szívét.

És mennyi erő van abban a mérsékletben, melynélfogva tanácsadókat állít a király mellé! „Mert a tanács állít királyokat; az kormányozza az országokat, védelmezi a hazát, csendesíti a hadakozást, győzelmet szerez, elkergeti az ellenséget, megnyeri a barátokat, városokat épít és elrontja az ellenség táborát.“ Bizonyára tiltakozik a forradalmi törekvések ellen, mikor ő, a legmerészebb reformátor, arra inti fiát, hogy ne kövesse a nyughatatlan elméjű bolondok ösvényét, ^{hanem} hogy a bölcséktől, a vénektől kérjen tanácsot. A fiatalok fegyverrel, a vének tanácscsal szolgáljanak; a tanácsból azonban a fiatalokat sem kívánta kirekeszteni. Csak arra kérte, hogy ezeknek legtetszetősebb tanácsát is mindenkor a vének elé terjessze. Ezen az elven alapszik a magyar törvényhozásnak későbbi kétkamarás rendszere, a melynek kifejtésére félezer esztendőnél nagyobb időre volt szükség. Az alkotmányos érzület már így is jellemezte; általa az első magyar király maga figyelmeztette az ifjakat, hogy Magyarország korlátolt királyság.

És ő hirdette, hogy legnagyobb ^{az} dísze a királyságnak az előbbi királyok nyomában járni ^{és követni} a tisztas atyákat. Az ősök követése a királyi méltóság nyolcadik lépcsője. Elpusztul, a ki megveti őseinek határozatait és az Isten törvényeit. „Mert azért atyák az atyák, hogy táplálják fiaikat; és azért vannak a fiak, hogy megfogadják atyjok szavát.“ Kilencszázados tiltakozás ez a történelem tanulságainak, a nemzeti hagyományoknak megvetése, a hazátlanság ellen. És kilenc század óta egy percig sem engedett kételkedni az iránt, hogy Magyarországot csak saját törvényei és szokásai szerint szabad igazgatni. A hogy a szent király kérdi: „Kicsoda az a görögök közül, a ki görög törvénnyel igazgatná a rómaiakat? Avagy kicsoda az a rómaiak közül, a ki római törvénnyel igazgatná a görögöket? Senki! Kövesd azért az én szokásaimat, hogy a te néped ~~közé~~ kiváltképpen becsültesse ^{és} az idegenek előtt dicséretet nyerj.“ Máshol is hangoztatta, hogy „minden nemzet az ő tulajdon törvénye szerint igazodik.“ És ez az ország igazán gyöngé és törekeny volna, ha kilenc század mulva, midőn minden eddiginél nagyobb befolyást nyert valamennyi felekezet és nemzetiség iskoláira, egyebet engedne tanítani, mint a mit első királya hirdetett.

A magyar kereszténység megalapítója az imádságot az üdvösség fő eszközének tartotta s a szüntelen való könyörgésben a megtisztulást és a bűnbocsánatot látta. Valláserkölcsi nevelésre törekedett, mikor a lélek tisztaságát és azt akarta elérni, hogy a fiatal ember kerülje a henyeséget, lustaságot, a test, kívánságait, ellenben jóságos cselekedetekre vágyódjék.

A jóságos cselekedeteket a korona fő ékességeinek mondta; mert a jóságos cselekedetek ura maga a királyok királya. Kegyes, irgalmas, jóságos legyen a király, ha nem akarja, hogy zsarnoknak nevezzék. És ne csak atyjafiaihoz és a hazafiakhoz legyen kegyes, hanem a hozzáfördülő idegenek és minden ember iránt is; mert fő boldogságra a kegyesség jótette vezet. Az emberszeretetet, a humanizmust ennél meggyőzőbben ajánlani alig lehetett.

Ohajította, hogy a fiatal ember irgalmas legyen a szenvedőkhöz, béketűrő mindenkéhez. Legyen erős; el ne bizza magát a jó szerencsében, a balsors meg ne törje. Legyen alázatos, mérsékletes, szelíd, tisztességtudó, szemérmes és sohase szálljon szembe az igazsággal.

Azzal végezte, hogy a királyság koronája abból készül, a mit így elmondott s hogy a nélkül itt senki sem ujalkodhatik; az örökéletre senki sem mehet el.

Szent Gellért csanádi püspök az ő tollából kikerült atyai intelmek szellemében nevelte Imre királyfit. Nevelhette-e egyébnek, mint magyarnak, ki, olasz létére, finom zenei hallásával először vette észre a magyar népdal szépségeit? S maga Szent István engedte volna-e csak kereszténynek s nem egyúttal magyarnak nevelni fiát, kinek megkoronáztatására oly hévvel készült? A legenda szerint deáki tudományban értelmes ifjút engedte volna-e könyvei fölé hajolva, szövetség világa mellett éjszakákat átvirrasztani, ha nem reméli tőle, hogy majdan keresztény szellemben fejleszti tovább a magyar műveltséget? Teszi-e pécsi püspöknek Frater Maurust, ha nem találja igaznak fia ítéletét, hogy olyan ember való oda, a ki a templomban a király kedvéért sem hagyja abba papi kötelességét, a templomon kívül azonban alázattal tűri a magyar királynak még alaptalan korholásait is?

Azonban, íme, szemére vetik, hogy megházasodván, a legenda szerint gyönyörűségnek tűzét hordozta kebelében, de az meg nem égette s hogy töredelmes szívvel és áhitatos lélekkel a szent könyvekben elmerülve kérte bűnei bocsánatát az Úristentől. Ebben

bizonyára Szent Ágostont követte, a ki Isten országáról szóló könyvében megírta, hogy fölötte kevés ember nem követett el valaha valami halálos bűnt. Szent Imre után hét századdal II. Rákóczi Ferenc követte Szent Ágostont s XIV. Lajos versaillesi udvarának könnyűvérű hölgyei, udvari emberei nevetgélve nézdegéltek, mint borúl le a templom hideg kövére. Pedig ő, egy nagy történelmi föladatot megoldva, férfikora delén tette, a mit Szent Imre, nagy történelmi feladatokra készülve, a férfikor hajnalán tett.

„Hülye volt, szenteskedő volt“, — mondja reá a mai kor embere, a kit bánt, hogy a magyarok jövődö királyát kezében líliomszállal ábrázolják és nem buzogánnyal. „Kulturbestia volt“ — ítél a másik Kinizsy Pálról, a ki buzogánnyal zúzta szét hazája ellenségeinek a fejét. Nem líliomszál, nem buzogány, hanem korbács való annak a kezébe, a ki a mi történelmünk templomába betolakodó kufárokat kikergetni akarja. Mit tegyünk azokkal, a kiknek a királyfi erkölcsös életéről szóló legendánál jobban tet-szenek a Moltke-Harden pörnek ~~mostan~~ lezárt aktái?

Ahogy a névtelen magyar karthauzi nemcsak a tudományok, hanem az erkölcstelenségek renaissance-^{eszméjének} is a korában prédikálta, „bizonyára illenek minékünk, szegény bünösöknek, ha e nemes, szép, ifjú király magvából kaphatnánk.“ Imre királyfi korában nemzete épen azon a ponton volt, hogy ázsiaiból európai legyen. S az a prédikátor igen szépen alkalmazta reá Aranyszájú Szent János szavait, hogy „mikor a fényes nap föltámad, az ember még a kised szalmaszálat is meglátja az. uton; a mikor pedig sötét van, még a nagy oszlopot sem láthatja.“ Miért követeljük tehát az erkölcsi sötétség korától, hogy meglássa Imre királyfit, ezt a kised líliomszálat, mikor néhány hírlap vezetöcikkelye a legutóbbi Szent-István napon még apját, a nagy oszlopot sem ismerte föl? Mintha mostan volna hazánkban az istenek alkonya, a Götterdämmerung: a hazaszeretet ~~gyödrésijának~~, óriási körísfájának fiatal hajtásait lerágnák a szarvasok, gyökerét kigyók és sárkányok dúlják, az egyik éhes farkas a napot, a másik a holdat nyeli el s várjuk a földrengést, mely mindent semmivé teszen. Egy Sámsonnak elég ereje lehet hozzá, hogy a hatalmas oszlopokat meg-rázva, az épületet rombadöntse; a lezuhanó romok Sámsonat bizonyára agyonütik, de az épület tövében levő szalmaszálat nem török össze.

Imre királyfi, a Mátyás király korabeli prédikátor szerint,

ama fiatalok közé tartozott, kik időnek előtte nagy- malasztosak voltak: bölcsék, jó, éles eszűek, jóerkölcsűek, jámbor életűek, de nem élhettek sokat e világon. A halál nem csöndes, ajtatosság idején érte, a hogy a legenda nyomán képzelnők, hanem kedvelt mulatozása közben, vaddisznó-vadászaton, mint Zrinyit, a költőt. Elég bizonyosság reá, hogy a legenda csak életének egyes jellemző tulajdonságai iránt érdeklődött, a többit a történelemre hagyta. De nem lehet mindenki Nagy Sándor, vagy Napoléon, hogy huszon-négy esztendősen már története legyen. Korán elhunyt és Szent István ép úgy nem érte meg azt az örömet, hogy fia kövessék a trónon, mint utódai közül annyi nagy király és fejedelem: Szent László, Nagy Lajos, Mátyás, Báthory István, Boeszkay, Bethlen, Ferenc József. De valamennyi uralkodó meghagyta a törvénykönyv élén azokat az intelmeket, a miket az első magyar király intézett az első magyar királyfihoz: mert azokat a magyar ifjúság örök törvényeinek tartották.

A magyar ifjú ne felejtse el, hogy a magyar törvénykönyv legelső cikkelye az ő számára tizparancsolatot tartalmaz:

Első a vallásosság.

Második az egyház tisztelete.

Harmadik a főpapok megbecsülése.

Negyedik a főemberek és az országnagyok méltóságának tisztelete.

Ötödik a türelem és az igazságos ítélet.

Hatodik a beköltözők szívesen látása.

Hetedik a jó tanács követése.

Nyolcadik az ősök követése.

Kilencedik az imádkozás.

Tizedik a jócselekedetek.

Modern államférfiú mindezt nem ilyen egyházas stílusban iktatná törvénykönyvbe; de ott találván annak a törvénykönyvnek az élén, még egyiknek sem jutott s bizonyára nem is jut eszébe, hogy azt onnan töröltesse, vagy pedig más formába öntesse. Tudnia kell, hogy az az alaphang az azóta hozott majdnem 7000 magyar törvényhez és hogy ezen épült föl a középkor Magyarország, mely akkor Európa irányadó hatalmasságai közé tartozott. És azok közé tartozik majdan ismét, ha az ifjúság megérti igazán a magyar törvények szellemét, a melyet a Szent Imréhez ~~el~~ az általa hozzá intézett gyönyörű parainézis vezet be.

Szent Imre születésének kilencszázadik évfordulóját a mostani ifjúság úgy ünnepli^{te} legszebben, ha szívébe vés^ta védőszentjének adott atyai tanácsokat s azt a bennök kifejezett igazságot, hogy „mindent az okosság törvénye éltet és igazgat.“ De mi, öregebbek is fogadjuk meg a bölcs apa intelmét, hogy „ne legyünk restek nekik tanulságot, intést, oktatást és gyarapítást adnunk.“ Bizzunk benne, hogy „elméjük figyelmetes lesz a mi tanításunkra.“ Akkor, a hogy Szent Imréről mondták a középkor alkonyán, „sokakat látunk szemünkkel olyan ifjakat, kikben nyilván megismertetik az Urísten malasztja.“

Márki Sándor dr.

A társadalmi szervezkedés szociológiája.

Nincs semmi, a mi korunkat annyira jellemezné, mint a társadalmi szervezkedés.

Szegény és gazdag, úr és paraszt, munkaadó és munkás, vallásos és istentelen ember, öreg és fiatal, férfiú és nő mind, mind be vannak kapcsolva ki így, ki úgy az egyesületi élet hatalmas áramába s az egyesületi tagság a modern ember egyik ismertető jele, a társadalmi szervezkedés, egyesülés a legújabb kor signuma, anyajegye.

Bölcsönktől a sirig kísér az egyesületi eszme a különböző egyesületek alakjában s a XX. század embere hiába reméli egyéni felszabadulását, azt a síron innen el nem érheti. Nyakig vagyunk az egyesületi élettel s már-már kezd az áldás átokká, a jótétemény csapássá változni.

Aki benne él a mindennapi élet összevisszaságában, az ebben a szervezkedési lázban semmi különöset sem lát. Még csak eszébe se jut feltenni a kérdést: valjon így volt ez mindig s ha nem volt így, miért van így éppen napjainkban?

Különös, hogy még a tudomány se vette e kérdéseket vizsgálat alá.

A kultur emberiség alatt megingott a talaj, vészteljes moraj hallatszik a föld mélyéből, elégedetlenség tölti be a világot, érthetetlen harag, bosszú valami megnevezhetetlen ellen; megismétlődik Ferrer esetében a francia forradalom bevezetése, megismétlődik a revolúció, mely a Jean Calas-féle Justizmord nyomában borította lángba Franciaország szellemeit s az elégedetlen emberiség tárgytalan dühét Egyházon és Államon tölti ki.

Mi ez?

E sorok írója nem akar a történelem méhében rejlő rettenetes, mert lenyűgözött energiákra rámutatni, csak a csöndes, higgadt jogtörténelem kalauzolása mellett kívánja meggyarázni a száraz társadalmi tényeket.

A történelem szellemvilágában is vannak feszült, kritikus helyzetek, ott is megtörténik az, hogy egy világnézet, egy társadalmi életrend, egy társadalmi berendezkedés fejlődő igényeket szorít le, százakat, ezreket nyom el, egy jobb rendnek a kiépítését akadályozza.

Ilyenkor aztán háborús hangulat tölti be a világot.

Előbb csak a diplomata tárgyalnak, utaznak, küldözgetik jegyzékeiket; ezek a szellem emberei, kik gondolattal és tollal harcolnak. De hamarosan követi e tárgyalásokat a nép milliók lelkében élő vágyak viharos megnyilatkozása.

Két fél áll szemközt. Mindenik összeszedi erejét, mindenik mozgósítja harcosait, behívja a gyakorlatlanokat, kiképezi őket, beszólítja az analfabétákat is s megtanítja őket legalább kiabálni. *Kiabálni jelszavakat, melyek mögött csak érzelmek rejtőznek, de gondolatot hiába keresünk.* Majd szervezetekbe tömöríti őket. Elkészíti az utakat a politikai hatalom felé, biztosítja a visszavonulást s mikor a szervezkedés véget ért, csak a történelem hadurának hatalmas parancsszavára vár, hogy megkezdje a tervszerű hadműveletet egy jobb társadalmi rend kialakítása felé.

Korunk társadalmi szervezkedése mozgósítás, melyhez foghatót a világ még nem látott.

Marx Károly közgazdasági alapon állította fel a híres és hirhedt teóriát, hogy a gazdasági élet kapitalisztikus fejlődése a termelésnek kevés vállalat kezében egyesítéséhez vezet s ez a kisipar, kiskereskedelem, kicsiben termelés halálát vonja maga után.¹

Egyetemünk statisztikusa, Kenéz professzor, nem régiben statisztikai alapon konstataálta a szomorú valóságot, hogy hazánk kisiparos és kigazda existenciái rohamosan fognak.²

Ezzel szemben áll a másik tény, hogy a mily mérvben pusztulnak az önálló existenciák, ami lélektanilag egy jelentőségű az egyéniség történelmi hanyatlásával, épp oly méretekben nő a társadalmi szervezetek száma, terjedelme és jelentősége.

Marx ebből a tényből a társadalmi rend összeroppanását jósolta meg.

A jogtörténelem s az arra alapított jogszociológia meg a mellett szolgáltat bizonyítékot, hogy társadalmi rendünk olyan sza-

¹ Das Kapital, I. 5-ik kiadás. Hamburg 1903, 576—729.

² Magyar Társadalomtudományi szemle 1908, 909—937. 1.

bású átalakulás előtt áll, a minőhöz hasonlóan az emberiség még csak két ízben esett át, először az antik világállam bukásakor, másodsor a középkori feudális rendszer csődjének beálltakor.

A római jobbagység eredetét kutatva, meg kellett ismernem a rómaiak gazdasági életét, társadalmi s közgazdasági viszonyait és egész kulturáját abban a rendkívül érdekes korban, a mikor már megjelent Krisztus Urunkban a történelem egén az új ideál, megjelent az ő szelíd jóságos egyszerű egyéniségében az egyedüli nagy forradalmár, aki új világokat van hivatva s képes teremteni.

A gazdasági fejlődést s a rabszolgaságot és a termelő osztályokat tanulmányozva¹ feltűnt, hogy abban a régi világban a mai szakszervezetekhez hasonló korporációkkal találtam szemben magam. Meglepett, hogy a köztársaság végén Marius, Sulla, Caesar korában ezek a szervezetek közveszedelemmé nővik ki magukat, hogy segítségükkel már lehet a választásokat befolyásolni, sőt lehet kormányokat bukztatni is!

Ép a Kristóffy-féle szociáldemokrata manőverek után ismerem meg ezt az érdekes dolgot. Könnyű volt az összehasonlítás! Ezek a szakszervezetek ugyanazt teszik, mint a rómaiak!

Aztán a Mommsen-féle nagy római büntető jogban egy különös, mai jogunkban nem létező büntetendő cselekményre akadtam: a *crimen sodaliciorum-ra*, ma így mondanók: *szervezeti büntett, a társadalmi szervezetek büntette.*²

Ez a crimen a társadalmi szervezetben rejlő erőnek politikai célokra való kihasználása az államrend veszélyeztetésével.

Kutattam azután ezeknek a korporációknak az eredetét és rájöttem a következőkre:

A római államban a Cincinnatusi 7 holdas gazdaság a hódításokkal egyidejűleg szűnt meg a gazdasági élet uralkodó typusa lenni.

Proforma megmarad a magántulajdon e kis keretek közt, de tényleg a kisbirtok helyét a folyton növekvő birtok, a latifundium foglalja el.

A korlátlan tulajdon a patrimoniumhoz tapad, de a hódítás útján folyton gyarapodó állami földbirtok az ager publicus az egyesek használatába kerül. A korlátozó törvényeket áttöri a kapitalizmus, az előbb csak használati jogból egyéni tulajdon lesz.

¹ G. Segré, Studio sulla origine e sullo sviluppo storico del colonato romano, Archivio Giuridico, Pisa, XLII—XLVI. kötetek.

² Mommsen, Römisches Strafrecht, Leipzig 1899, 872.

A termelő munkát jórészt rabszolgák végzik. A háború ezrenként gyarapítja ennek a munkásosztálynak tömegét a leigázott népekkel. Az állam egyeseknek adja el őket s az egyesek latifundiumaikat rabszolga familiákkal szerelik fel.

A latifundium és a rabszolga munka tönkreteszi a kisbirtokot. Nem bír versenyezni. A gabona provinciákból transportált gabona szállitmányok, melyeket az állam olcsón adott el, éppen halálos csapást mérnek a kistermelőre.

A kisbirtokos eladósodik, eladja birtokát, nem ritkán ki is szekirozzák belőle a szomszéd kapitalisták s ő bevonul a városokba mint *proletár*.

Talán a kézművesség, az ipar, a kereskedelem terén próbálhat szerencsét!

Az antik gazdasági élet nagyban különbözött a mienktől. Míg mai nap egy-egy nemzet, sőt egy-egy földrész, sőt bizonyos tekintetben az egész világ egységes gazdasági egészet képez, a melyet csak bénít, de meg nem akaszthat a védővámok rendszere, a tulipán és más mesterséges beavatkozás, addig az ő világban a gazdasági élet, családok, jogképes családok, házak szerint tagozódott. Minden ház külön gazdasági egység, lehetőleg izolálva a többitől!¹

Hogy értem ezt? Ugy, hogy minden család megtermelte a maga összes szükségleteit.

A fény, pompa, kultura ezen nem változtatott. Ma ez különösen hangzik, de akkoriban természetes volt.

Miért? Azért, mert minden ház rendelkezett az iparértő rabszolgákban egy egész iparteleppel, sőt többel is.

Minden urnak megvoltak nem csupán földművelő rabszolgái, rabszolga cselédjei, béresei, gazdatisztjei, munkásai, hanem iparosai is és így anélkül, hogy a maga territoriumából ki kellett volna lépnie, minden szükségletéről gondoskodhatott.

Az állam, a város, a község, a tartományok, azok szintén el voltak látva publicus, állami, városi stb. rabszolgákkal s minden ipari s termelési munkát ezekkel végeztették.

Mi következett ebből? Az, hogy a szabad emberek az ipar terén se érvényesülhettek.²

¹ Bücher, die Entstehung der Volkswirtschaft, Tübingen, IV. Auflage, 1904. V. ö. Salvioi, Le Capitalisme dans le monde antique, Paris 1906.

² Wallon, Histoire de l'esclavage dans l'antiquité II. édition, Paris. 1879, III. chap. IV.

Mi tevősek legyenek? Szervezkedtek, apró erejüket egyesítették s így főleg a városokban hatalomhoz jutottak s a hatalommal olyan, amilyen megélhetéshez is, sőt az antik világnézettel szemben, mely az ipart, sőt a kenyérkereső munkát általában lenézte, bizonyos tekintélyt is vívtak ki maguknak.

A hódítások alábbhagyásával természetesen a rabszolgaság főforrása bedugul s amint csökken számuk, oly mértékben jutnak erőre a szabad emberek földműves és iparos szervezetei.

A mezőgazdaságban a latifundiumokon a házi kezelést a bérleti rendszer, az iparban a rabszolgaipart a kézműves Collegiumok munkája váltja fel, a rabszolga kereskedelem helyébe a kereskedő társulatok lépnek.

Az állam felismeri ezeknek a korporációknak jelentőségét, kiterjeszti a szervezeti elvet minden olyan munkára, a mely a társadalom rendje szempontjából szükséges, ki a katonaságra, ki a hivatalokra s hogy biztosítsa a gépezet működését, a korporációt kötelezővé, a szervezethez tartozást, az egyesületi tagságot örökletessé, a szabad munkást minden vonalon visszavonhatlanul *collectív* munkássá teszi.

Ezzel a megkötöttséggel a szervezeti elv orvosságból méreggé lett, az egyéniség halálos ágyon vonaglott, az államrend türhettenné vált, mindenki futni, menekülni akart ezekből a soha meg nem szünő bílicsekből s a mikor Afrika, Ázsia pusztái az *egyéniesség belső szabadságát sóhajtozó keresztény anachoretákkal* teltek meg, ugyanakkor az egyéniség erejétől duzzadó szabad barbár népek özönlötték el a birodalmat, hogy a megkövesedett antik művelődés romjain egy új civilizáció alapjait rakják le, a melynek alap gondolata az Evangeliumokban isteni magaslaton álló *egyén*, s a germán népek szilaj lelkületében elementaris erővel kibontakozó *szabadság* volt.

Szögezzünk le itt egy gondolatot, azt, hogy a társadalmi szervezkedés a társadalmi berendezkedés betegségeiből született meg, tehát *szociálpátológiai* jelenség volt, s hivatva lett volna e bajokat orvosolni; s azt a másik tanulságot, hogy mihelyt megkövesedett, mihelyt az állam kötelezővé tette, azonnal méreggé változott!

A római császárság kora volt a világtörténelemben az államtól különböző társadalmi szervezkedésnek első virágzási időszaka.

De nem az utolsó. Bizonyára arra gondol az olvasó, hogy napjaink társadalmi szervezkedése a másik virágzási időszak.

Nem. Volt még egy közbelső korszak, a midőn ez az expediens ép oly nagy, sőt sokkal nagyobb szolgálatot tett a kultúrának s a jogfosztott, nyomorgó néposztályoknak, mint az antik világ utolsó századaiban.

Ez a második korszak a középkori társadalmi berendezkedés hanyatlási kora, a hűbériség felbomlásának és a renaissance név alatt ismert szellemi átalakulásnak kora, a XIII—XV. századok.

A középkor társadalmi szervezetét a hűbériség képezte. Az embereket a személyes hűség kapcsolta egybe; az uralkodónak a főemberek voltak alárendelve a személyes hűség kötelékeivel, a főuraknak a kisebb urak, ezeknek a még kisebbek, a legkisebbeknek a saját jobbágyaik. Az egész társadalom ilyen hűbéri csoportok mozaikszerű összetételéből állott. A társadalom rendjét nem egy erős központi hatalom, hanem az egyes hűbéruraknak a saját területükön gyakorolt hatalma tartotta fenn. Így aztán a hány hűbérúr, annyi államocska, annyi jogterület, annyi törvényhozói, kormányzói, katonai szervezet, annyi souverain.

A jogtörténelemben ezt nevezik hűbéri szakadozottságnak, ezt nevezik a közhatalom atomizálásának szemben azzal az egységes államhatalommal, a mely az ókori római állam-eszmében jutott kifejezésre s a mely napjainkban is változott tartalommal ugyan, de *legalább pro forma* még létezik a mai nemzeti államokban.

Az ember mindig ember volt, a középkorban is az volt, telve a vallásos formák mellett egy csomó bűnnel, szenvedélylyel.

Képzeltető, minő gyönyörűséges zürzavar lett ebből az atomizációból! Az ököljog, a rabló lovagok, a basáskodó hűbérurak, a jobbágyok elnyomása és így tovább.

Nagy szolgálatokat tett a hűbériség azzal, hogy a szílj kalandor bárbar népeket egyfelől a *személyes* alávetettség, másrészt a földhöz rögzítés útján megkötötte, mint az akác az alí földi talajt, de mikor ezt a célját elérte, mikor az egyéni *szabadság* a társadalmi haladásnak akadályává lett, egy magasabb társadalmi-organizációnak kellett, hogy helyet engedjen. Nagy területeket felölelő, sok ilyen apró hatalmi-kört összefoglaló állami hatalomra volt szükség, hogy rendet s békés fejlődést lehessen teremteni.

Általánosan kötelező jogszabályok nem léteztek. A hűbérúr mint tartományúr az egész területre fentartotta főtulajdonjogát s ebből a seigneurii jogoknak egész sorozatát vezette le, melyek az alattvalók kizsákmányolását eredményezték. A *jus advocatiae*, *jus*

spoliá, albinagii; monetagii, foragii, droit de bris s a különböző földes úri jogok: a procuratio, droit de gîte, de prise stb. különféle hangzatos címek a gyöngébbek kihasználására, nem is szólva az olyan vérlázító jogokról, a minő volt a ius primae noctis, a földes úr jognak nevezett abususa a férjhez ment jobbágy leány nászészakájának lefoglalására.

A hivatalok, melyek útján a hűbérúr tartományát kormányozta, hűbérül öröklőleg adattak s így elveszítették magasabb erkölcsi közérdekűségüket, jövedelmi forrásokká vedlettek át s az alattvalókra átokként nehezedtek.

Mivel a jog ereje nem terjedt a tartomány határain túl, egyrészt a tartományurak egymásközi viszályaiban dúlt a magán harc még akkor is, mikor az alattvalók közt azt kiküszöbölni sikerült, másrészt olyan társadalmi életirányok és szükségletek, melyeknek természetében van a terjeszkedés, minő az ipar, a kereskedelem, nem fejlődhettek.

A felhozott okok ösztönözték e kor kis embereit, hogy a történelmi hivatását már betöltött feudalizmus ellen síkra szálljanak.

S hogyan tették ezt? *Szervezkedtek.*¹

Szervezkednek egy és ugyanazon hűbéri területen, tartományban a földes úri jobbágyok a földes úri községekbe, szervezkednek a kisebb hűbérúrak a nagyobbak ellen s a szervezkedés által sikerül uraik önkényét visszaszorítani, tőlük engedményeket, majd jogokat kicsikarni.

De ezeknél fontosabbak voltak s a jogeszmének az állam rend ezen chaotikus korában nagyobb támaszt nyújtottak a hűbéri területekre tekintet nélkül létrejött, azokon túlmenő szabad szervezetek, korporációk, az úgynevezett *gildék*.

Ezek a merőben szabad asszociációk voltak hivatva az európai kulturnépek fejlődését egy fokkal előbbre vinni az által, hogy mikor tagjaiknak minden irányú érdekeit ápolni törekedtek, ugyanakkor forrásaivá lettek annak a közszellemnek, melyet a középkor *egyénies* gondolkodásában a Nagy Károly által erőltetett állami egység felbomlása után egyedül a kath. egyház, a világegyház képviselt és tartott fenn, de a mely e testületek révén lassanként általánossá válván képessé lett az apró hűbéri hatalmi körök

¹ Hajnik, Egyetemes európai jogtörténet IV. kiadás, Bpest 1896, 186. sköv. II . . .

helyébe az országos, nemzeti hatalmat, a mai európai államokat felépíteni.

Ezek a szervezetek vívták ki a községek önállóságát a földesurakkal szemben, ezek vívták ki a városi szabadságot, ezek voltak a céhek előzői, az ipar s kereskedelem fejlődésének fő támaszai.

Amit ma már az államrend ad meg egyesnek, életirányoknak, azt akkor ezek a társadalmi szervezetek szerezték meg.

Tehát a középkor társadalmi szervezetének bomlási processusában ismét a társadalmi egyesülés lép előtérbe; a társadalom beteg teste ismét korporációkat nevel; az egyesületi szervezkedés a hűbériség hanyatlási korában a társadalom nagy halálos nyavalyájának szimptomája.

A XIV., XV. századokban már annyira általános a testületi szervezkedés Nyugateurópában, mint a minő volt előbb a hűbériség.

Az állameszme e több százados szunyadásának idejében e korporációkban látta a középkori kis ember ama *magasabb erkölcsi rendező hatalmat*, melyért egyéni érdekeit is kész volt feláldozni, akárcsak mint a nemzeti államok polgára *hazájáért*.

A hanyatló középkor e szerint ugyanazt a tényt állítja a kutató elé, a mellyel a római birodalom hanyatlásának idején találkoztunk;

a szervezkedés oka a társadalmi rend betegsége, bomlási produktum az, de ugyanakkor orvosság is, s ha a középkori emberiséget az új korba képes volt átsegíteni, míg a római birodalmat meggyógyítani képtelennek bizonyult, az nem a saját erején, hanem azon múlt, hogy a középkorban nem volt kívül álló hatalmasság, mely képes lett volna kövé dermeszteni s az egyéniség sírjává torzítani, a római világban ellenben az államhatalom még mindig elég erős volt minden vonalon kényszer-szervezetté alakítani át.

De maga a tény, a melyből jogszociológiai következtetést vonunk, teljesen azonos:

a társadalmi szervezkedés fellendülésének oka a társadalom súlyos betegsége, célja a bajokon segíteni.

Lássuk most korunk nagyarányú társadalmi szervezkedését.

Korunk óriás betegsége a szabadversenyből támadt. Ugyanaz a gondolat, mely a mai nagy kulturállamok fejlődésének egyik legfontosabb feltétele volt, a társadalom nyavalyájának is forrásává lett.

A gazd. szabadság elvére alapított jogrend nem képes azokat, kik kevés termelési tőkével bírnak vagy azokat teljesen nélkülözik, a szabad konkurrencia kínövései ellen megvédelmezni. Akár a szabad versenyben legyen a hiba, akár abban, hogy e szabadságot a társadalom többsége nélkülözni kénytelen, a negyedik rendnek nevezett munkásosztály s minden tőke nélküli u. n. proletár, akik közé a szellemi munkások is tartoznak, tényleg korunk társadalmi rendjében azokat a vágyakat, melyeket az általánossá vált művelődés, a kötelező oktatással együtt járó öntudatra ébredés s az egész történelmi környezet benne felköltöttek, megvalósítani, elérni nem képes.

Napról-napra tapasztaljuk a közhatalom gyöngülését s azt, hogy az államhatalom érdekcsoportok koalíciójává vedlik át, a melyek mellett a közérdek folyton folyvást aláhanyatlík, hervad, gyöngül.¹

És mit tesz az a 4-ik rend, mit tesznek az emberiség különféle érdekeit képviselő társadalmi körök?

Ugyanazt, amit az ókori és középkori ember tett. Szervezkedik, szervezkednek.

A különbség csak az, hogy a rabszolgaság és jobbagyság és rendiség ma már nem léteznek és így az akcióba lépő elemek számra és erőre sokkal jelentékenyebbek, mint az ó- vagy középkorban, továbbá, hogy ma a jogrend keretein belül lehet világszólóan is szervezkedni, mert jogilag mind egyenlők vagyunk s az egyesületi szabadság majd mindenütt törvénybe van íktatva és még egy s ez a legvigasztalóbb, az, hogy ennek a szervezkedésnek nemcsak a vidékek, tartományok, de már az államok határai se szabhatnak korlátokat. *A szervezkedés korunkban elérte az embereszme egyetemességét, anélkül, hogy ez a nemzeti eszme bukását jelentené.*

Azt nem jelenti, de jelenti azt, hogy a társadalom ma már nem nemzeti, hanem emberiségi. Az állam lehet s kell, hogy nemzeti legyen, de a társadalom s benne az ember kell, hogy az egész kultur emberiséget átölelje.

Korunk szervezkedése tehát nagyobb arányu, mint a két előbbi kor szervezkedése.

¹ V. ö. León Duguit, *Le droit social et le droit individuel et la transformation de l' état*, Paris 1908.

De épugy a társadalmi rend, a jogrend, a gazdasági rend elégtelenségét, betegségét, bomlását jelenti, mint előbb s célja is az, mint előbb, a nagy beteget gyógyítani.

Ennyit a jogtörténelem adataiból!

Elég ez ahhoz, hogy a társadalmi tudományokban megközelíthető exaktsággal szociológiai törvényszerűséget lehessen felállítani.

Ez a törvényszerűség, ez a szabály így hangzik: A társadalmi egyesülés felvirágzása szociálpatólogiai tünet, a társadalom betegségének tünete, de orvosszer is, melyet az emberiség egészséges érzéke, életösztone, alkalmazkodási képessége vált ki a társadalomban.

Formulázható így is: a társadalmi szervezkedés terjedése a társadalmi rend átalakulásának szükségességét hirdeti.

S ha ezt az elvet, mert valóban elv, napjaink küzdelmeire alkalmazzuk, akkor ezt a további formulát kapjuk: a modern kulturemberiség mélyreható társadalmi átalakulás előtt áll, amely méretek tekintetében úgy az ókor bukását, mint a középkori társadalmi berendezkedés összeomlását meghaladja.

A modern társadalmi szervezkedés az uralkodó állami és társadalmi rend halálharangja még akkor is, ha katolikus, de ugyanakkor egy jobb jövőnek is hírnöke.

Bochkor Mihály dr.

Ünnepi beszéd.

A Szent Imre Egyesület fennállásának tizéves jubileuma alkalmával írta és elmondta az egyetem aulájában 1908 november hó 11.-én

Dr. Komáromy Dezső

a kegyesrendi hittudományi és tanárképző főiskola prefektusa és tanára.

Mélyen tisztelt ünneplő közönség!

Kedves Ifjak!

„A szívnek ünnepek kellene, hol érzeményeinek egész pompáját kitarhassa“, írja a gyönyörű „Karthausi“-ban a lánglelkű költő. Igen, ünnepek kellene, melyek a mindennapiság köréből kiemelve lelkének szárnyakat adnak és megmutatják az igazi eszményi valót, mely felmagasztal és az örökkévalóság dicső Pantheonjába vezet. A megható ind mítosz szerint minden halandó szeme előtt Maja fellege, a csalódás fátyola lebeg, mely a dolgokat való színökben látni nem engedí, — mi vonjuk félre a lélek fátyolát és lássuk meg az életnek azon ideális oldalát, mely a lehangoló csalódás ellen biztosít; lássuk meg azt a valódi hatást, melyet az erkölcsi jó a boldogsáért epedő emberi szívre gyakorol.

A Szent Imre Együletnek tiz éves múltja fényes bizonyossága annak, hogy az ő zászlaja alá sorakozottak, a vallás, haza, tudomány arany jelszavának megvalósítói mutatják meg igazán, hogy nem az életkor tavasza, de a szív és léleknek tavasza jelzi az igazi ifjúságot, a valódi belső boldogságot.

A lángeszű Emerson „Az emberi szellem képviselői“ című világhírű művében, hol a nagy emberek hasznáról ír, teljes meggyőződéssel jegyzi meg: „A világot a jó emberek igazsága tartja fenn. A kik velők éltek, kellemesnek találták az életet. Arra törekszünk, hogy tényleg vagy képzeletben magunknál különbekkel éljünk együtt. A nagynak keresése az ifjúság álma s a férfikor legkomolyabb foglalkozása. Ha volna oly mágnes, mely reámutatna

azon országokra és házakra, ahol a valódi nagy és szellemileg gazdag emberek laknak, mindenemet eladnám, hogy azt megvehessem, és még ma útra kelnék.“

Ezt a csodás égi mágnest nem kell messze keresnünk, a kolozsvári Szent Imre Egyesület tíz év óta nemes büszkeséggel mutat zászlajára. Védőszentjének dicső alakja mindig díszbe lesz az aranyifjúságnak, ragyogó példaképe a magyar haza minden hű fiának.

E királyi herceg a megtettesült ideál, arcán az élet pirja, szemében tiszta tűz, homlokára olvad az Istennek csókja. Fehér virágnak gyönyörű kelyhe ő, hol a harmat gyöngyén a hajnal pirja ég. Csodálatos jelenség, még az ég is ünnepel láttára.

Lebegj előttünk te királyi eszménykép, taníts meg kiemelkedni e közöny honából, hogy a halhatatlanság égi jegyében az „Excelsior“ legyen mindig büszke jelszavunk!

„Nézd csak az ifjút, — írja Eötvös József báró, — szíve teli szerelemmel, lelke egy erős hit által felmagasztalva, feje fényes álmokkal dúsz, így áll elődbe, mint a tükör, melynek síkján csak a nap ragyogó világa fénylik, mint a hab, melynek tisztaságát vész fel nem zavarta még, mint a virág, mely felnyitva kelyhét, szépségének egy levelét sem veszti; s nézd őt később, lelkének tükörén száz vad kép vegyül, a tiszta habot a nagy folyó felveré, a virág egy nap hevében virágozik el s ami gyümölcsöt termelt, azt még éretlenül benn emészti a romlottság s elégedetlenség férgé. A vétekeknek nincs édené a világon.“

A lángeszű bölcselő, a nemesen érző költő így varázsolja lelki szemeink elé az ifjúság két táborát. Aki a Szent Imre herceg zászlajára irt jelszót életével igazolja, az a ragyogó tükör, az illatot árasztó virág. A másik tábor szégyenkezve hallhatja a megrendítő kérdést. „Lesz-e gyümölcs a fán, melynek nincs virága? Virág vagy te hazám ifjúsága.“

Igen, Szent Imre szelleme nem líliom hullást, nem virághervadást, de lelkesedést, emelkedést, tiszta szívet, fenkölt életet követel. Pedig tiszta szív és Szent Imre jellem nélkül őszi lombhullás, majd téli fagy hirdeti az életnek szomorú alkonyát.

Jól mondja Dumas Sándornak „Clemenceau esete“ című híres művében Ritz a fennköltszellemű, agg művész: „Geniusz és bűn nem lehetnek tartósan egymáshoz fűzve. Az igazi geniusz szűzies és bármínemű formában jelenjék is meg műve, megtartja

szüzi jellegét.“ Annyira igazak ezen szavak, hogy még a nagy realista Zola is a csodálat és tisztelet hangján kiált fel: „A legtisztább a legerősebb!“

Ez a meggyőződés adta a jelenkor egyik legnagyobb norvég írójának, Björsonnak ajkaira a feltűnést keltő jelszót: „Csak hinniünk kell az erényben. Az erény azután vágyódik, hogy erejét a legnemesebbnek szentelje, de akkor ezen célt ki is kell maga elé tűznie“.

Imre Szent Imre herceg úgy gondolkozott, mint a legnagyobb szellemek, a legfőbb gondot az erények koronájára, a férfi legszébb ékességére, a szüzi jellemre fordította.

Akinek szívét tiszta, szüzi erő dobogtatja, lehetetlen, hogy nála a többi erény is fel ne tűnjék varázsával. Így volt Szent Imre is. Buzgó imával áldoz a hazaszeretet oltárán, mert jól tudja, hogy ezzel a hazának éppen annyit tesz, mint aki véres karddal a kezében aratja a legfényesebb diadalokat. Milyen megható volt, mikor a hazaszeretettől áthatott ifjúság Szent Imre zászlója alatt vonult ki a honfiúi eszme egyik legnagyobb képviselőjének, Kosuth Lajosnak temetésekor. Ezen ifjúság szívét igaz fájdalom tölti el, mikor Turin felett a halál angyala megjelent, mert hiszen Szent Imre a hazaszeretetlenben is a legszentebb példakép. Az érte lelkesülők száma mindig nagyobb lesz, lombkoszorús fává válik, melynek sűrű lombjai között az idealizmus dalos pacsírtája rakott fészket és az zengi szüntelen csattogó dalát, dalt a hazaszeretetről, dalt a tiszta, erkölcsi életéről.

Óh ne mondja senki, hogy ifjú tűz, hamar kialvó szalmaláng! Nem gondolják meg, hogy egy égő szalmaköteg elég volt Róma elhamvasztásához!? És ki lelkesedjék, ha nem az ifjúság? Hiszen a lelkesedés nem a sírok homályából, nem a tört remények szárnyain kél eget vivő csatára! Baj csak akkor volna, ha eszméiknek, lelkesedésöknek nem volna erkölcsi alapja.

Nagy Napoleon a piramisok hazájában lelkesíteni akarván katonáit, ily szavakkal varázsolta eléjük a jövőnek képét: „Ezekről a piramisokról ezredévek tekintenek le rátok, hogy új ezredévet jósoljanak a francia nemzetnek.“

A mi hazánkban is megtaláljuk a lelkesítő emléket. A magyar Sion ormáról is ezredéves nemzeti és kilencszázados keresztény múlt tekint le reánk, ne féljünk, egy új ezredév bátran int felénk, ha Szent Imre herceg lelkes ifjai a vallás és hazaszeretet zászlóját fennen lobogtatják.

Ha valamikor, úgy most mondhatja el minden nemesen érő szív a lánglelkű Kossuthnak 1848 július 11.-én mondott világhírű szavait: „Úgy érzem magamat, mintha Isten kezembe adta volna a tárogatót, mely felkiáltta a halottakat, hogy a vétkesek vagy gyengék örök halálra süllyedjenek; ha pedig van bennök életerő, örök életre ébredjenek.“

De íme lelkesedés van az ifjúság soraiban mindenütt, ez reménnyel, azon boldogító tudattal tölti el szívünket, hogy „Magyarország nem volt, hanem lesz.“

Hiszen multunkban van öröm, jövőnkben van remény, az újjászületés napja kezd felragyogni. Erre a boldogító állapotra, erre a hajnalhasadásra mondhatjuk el a magyar nemzet bálványa manchesteri beszédének gyönyörű szavait: „A Gondviselés, melynek útjai rejtélyesek, oly oldalról kelti fel a szabadság hajnalát, ahonnan emberi előrelátás alig várható. De a hajnal világosságot hoz. Boruljunk le és imádjuk a Mindenhatót, ki az ember szándokait markának ürjében hordja!“ Ezek a nagy szabadsághős szavai. A hajnal világosságot hoz. Ezt a világosságot, ezt a ragyogó hajnalt, a lelki szabadságnak, a bűn rabságából való meg szabadulásnak hajnalhasadását hirdeti Szent Imre zászlaja.

Mikor Michel Angelo elkészítette a választott nép vezérének, Mózesnek szobrát, a remekmű látására lángoló lelkesedéssel, művészi ihlettel kiáltott fel: „Szólalj meg most gyönyörű szobormű!“ A gondolat annyira kiült rája, az élet erejét annyira rálehelte, hogy csak beszélni kellett volna.

A magyar nemzeti lélek, az ifjú szív, mint egy művészi géniusz áll meg a magyar nemzet Pantheonja előtt. Itt nem életelen szobrot lát, de élő, megtestesült ideált szemlél Szent Imrében. Ez megszólal, tette hívja fel a magyar nemzet lángoló ifjait. Saját példájával mutatja meg, hogy az erény és kegyelem csodákat művel s az emberi gyengeséget földöntúli varázsfény veszi körül, bevilágít a nemzetek útjaiba s mint valami „Lumen de coelo“ ragyogja be a késő századokat.

A tiszta, ártatlan szíveknek meg van az a tehetsége, hogy sokszor a lélekből olvasnak, valóságos intuíciónkkal a lélek fenségét hirdetik. Mint egykor az előkelő, gazdag családból származott nagy rendalapító, Szent Benedek, Totila, gót király ezrede sének, Riggónak álnokságát leplezte le, ki királynak adta ki magát és profétái lélekkel mondta meg az igazi királynak Róma el-

foglalását és kilenc év múlva bekövetkező halálát, — Szent Imre is a szívekbe látott a „disretio spirituum“ égi ajándékával és megismerte az Istenért lángoló tiszta lelkeket.

Pannonhalmán a szerzeteseknek adott békecsók száma és Mór kitüntetése örökre hirdetni fogja az ifjúság védőszentjének dicsőségét.

A gyermeki szív engedelmességének és a fogadalom megőrzésének legszentebb összhangja csodálatos Szent Imrében. Atyja óhajára házasságra lép és emellett mégis fogadalmát szem előtt tartva, a hősi önmegtartóztatás bámulatos példáját mutatja. Ezen nagy lelki csodára még szeretettől lángoló hitvese is csak tisztasági fogadalommal, angyali étellel felelt.

Kelet császártól, Vazultól még bölcsőjében kapott, drága kővekkel kirakott feszületet Szent Imre élete legdrágább kincsének tartotta, mindig magával hordozta és a kereszt tanával tette oly széppé, magasztossá, utánzásra méltóvá életét.

Az isteni Jóság mintegy korai halálával akarta megmutatni, hogy minél előbb óhajtotta őt örök szeretetébe fogadni és már tovább az ég nem tudta nélkülözni.

Csodálatos körülmény szent Imrénél, hogy a földi koronáztatására kitűzött nap: 1031 szept. 2-ika, melyre olyan nagy pompával készültek, összeesik halálának napjával. Mintha az isteni Főnség jelezni akarta volna, hogy a földi és égi korona egymás mellé állítva mit érnek. Porba hull az egyik, a másiknak fénye ellenben túranyag minden időt és minden századot. Azért boldog, ki ezen égi koronára vágyódik, mint Szent Imre herceg is.

Caesareai szent Özséb látomása a körmenetnél, mely Szent Imre dicső halálát jelenté, Konrád bűnbánó főúr láncainak lehülése Szent Imre sírjánál, mint gyönyörű legendái vonások vegyülnek be a történelmi tények megható sorába, hogy a Szent Imre herceg sírjánál meggyógyultak százaival hirdessék a jónak diadalát, Szent Imre hercegnek hervadhatatlan győzelmi pálmáját.

Szent Benedeknek, a nagy rendalapítónak, halálakor egyik legkedvesebb tanítványa, Szent Mór gyönyörű szép, szőnyegekkel díszített, virágoktól illatozó ösvényt látott, mely Szent Benedek celláját az éggel kötötte össze. Ezen ösvényen egy tiszteletreméltó aggastyán haladt, ki ezen szavakat mondá: „Ezen az úton szállott az égbe Benedek, az Istennek kedveltje.“ Szent Imre életében is az erények virágokkal díszes útját látjuk, ezen haladt ő, ezen

csodálatos, szép út köti össze az eget a földdel, hogy ezzel az igazság és béke csókját hirdesse mindörökké.

Boldog, ki nyomdokaiban halad, mert itt a földön lelki öröm, tisztelet, dicsőség környezi, oda feljutva a megdicsőült nagy lelkek millióival kiáltja az elragadtatás hangján: „Mily nagy vagy te Alkotóm! Neved áldva, dicsérve legyen mindörökké!

Jól mondja Prohászka, Székesfehérvár lánglelkű püspöke: „A sírhant virágain játszik a napsugár, fölnt az ágon madár énekel, a mezők jókedve elkacag a sirok felett, de a hit komoly, s a siron túl fönséges világot láttat, a lelkek világát. Komoly világ, a halhatatlanság és örökkévalóság, a szépség és szentség s az erkölcsi tisztaság stylusában.“ Ezen csodálatos szép világból ragyog felénk a mi eszményképünk, Szent Imre herceg, bátran, büszkén emeljük fel tehát együletünk zászlaját és erényeit buzgón követve, jutalmul nem egy évtized, de évszázadok fogják hirdetni a keresztény erkölcsnek örök hatalmát.

Adja a jó Isten, hogy úgy legyen!

A gyermek Jézus az egyházi művészetben.

Szent János a szeretett apostol, ki Jézus Krisztus kebelén megpihelve leshette a szentséges Szív dobbanását, merészröptü evangéliumában azt tűzte ki célul, hogy hirdetni fogja Jézus Krisztus istenségében való hitet. Azért írta meg könyvét, hogy higgyük, Jézus Krisztus az Isten fia és hogy e hit életet adjon nekünk. A legrégebbi himnus, amelyet ismerünk s amelyet *Plinius* mentett meg nekünk abban a levélben, melyben jelentést tesz urának, Traján császárnak a keresztényekről, Krisztusnak az *Istennek* szól: „Bizonyos nap (vasárnap) hajnalán össze szoktak jönni és himnust énekelnek Krisztusnak az Istennek“ Krisztus istensége volt a dogmák dogmája mindig. E hit megvallására szó nélkül keresztelte meg *Fülöp* az eunukust. E hit nyer azért leginkább kifejezést a katakombák sírfeliratain is. *Hermoiscus*nak övéi életet kívánnak „Jézus Krisztusban a mi urunkban és Istenünkben“. *Bonifáciának* sírkövén azt kiáltja feléje fivére: „Üdítse fel lelkedet Krisztus, a mindenható Isten“. Egy negyedik felirat pedig egyenesen azt állítja *Jucundiánusról*, hogy, mivel hitt Jézus Krisztusban, most az örökkévalóságban él, az Atyában, Fiuban és Szentlélekben. Ezek a IV-ik századból való feliratok. De ezeknél hangosabban hirdeti Jézus Krisztus Istenségében való hitet az első századok legkedvesebb symboluma, a hal, görögül *ichthusz*, mely betűire szedve dióhéjban adja a legszebb krédót. Krisztus a megholtak világossága; antiochiai Szent Ignác szerint a „remények összefoglalata,“ amit az első keresztények jámbor hite egyszerűen úgy fejezett ki, hogy a horgonyt halakkal vette körül freskóin.

Krisztus volt azért mindenkor középpontja a keresztény művészetnek: Istenségének hangsúlyozása főtörekvése. Ott látjuk őt a katakombák viharverte két évezredes falain mint csecsemőt anyja ölén, majd mint meglett férfiut, leginkább mint csodatevőt és jópásztort. De amit a hitűjonek a falra festett *Priscilla* katakom-

báiban, ugyanezt festette meg egy Raffael is. . . . Ott látjuk Krisztust anyjával egyetemben Szíria és Egyptom anakorétáinak barlangjaiban, ott a győzelmes bizanci hajók árbócain, a csatamezők véres lobogóin, a várormok dacos falain. . . . És amit Bizanc tett a barbárok elijesztésére, azt tette Toscana is nevető virányain, ragyogó palotáin népének örömére, épülésére. Boldog menyasszonyok, férfierőtől duzzadó lovagok ruhájukra, ékszereikre, fegyvereikre, boldog családok bútoraikra, evőeszközeikre a győzedelmes Krisztus képét és nevét iratták. A vándor is, ha messze útra kelt, ezzel a névvel, mint szent talizmánnal szívében buczuzott övétől. . . . És ha városról városra vándorolt, ott látta Krisztust a Madonna ölén az utcák sarkain a házak fülkéiben: ott világitotta be a vándor utjaít a képek előtt lobogó mécses. Hiszen Rómában még csak nem rég azoknak a mécseseknek ezrei képezték az egyedüli utcai világítást, melyeket a hívők buzgalma gyújtott a Madonna és Krisztus képei előtt.

Mint azok a jámbor pifferárik, kik karácsony táján lekerülve az Abruzzokról, kalappal a hónuk alatt meg-megállanak egy-egy ilyen kép előtt és a legjobb tudásukkal furulyáznak egyet az ő megszületett Krisztusuknak, álljunk meg mi is és lessük, mit mond az egyház művészete a gyermek-Jézusról?

I.

A harmadik század egy merész gnosztikusa, *Sextus Julius Africanus*, mintha csak más alakban akarta volna feltámasztani a nagy Pánt, aki meghalt, Jézus Krisztus születéséről a következőket mondja el:

Volt Perzsiának egy gyönvörü Junó temploma, melyet a nagy Cyrus épített és arany meg ezüst istenségekkel ékített fel. Ezek a szobrok egy szép napon elkezdtek egymással társalogni és mint nagy újságot emlegették, hogy messze Názáretben egy új Junó jelent meg, Mária a neve és egy ács iparosnak lón a neje. Gyermeke is született; ő leszen az iparosok nagy fejedelme, hatalmasa végtelen, hiszen az egek trónusát is ő faragta! Cyrus ezt meghallotta és a pappal a templomba lépett. S íme megszólaltak a szobrok hangszerei, az arany és ezüst madarak vig szárnyacsapkodással röpködtek a templomban, a templom fedele megnyílt, ragyogó csillag hulott le az égről és hallatszott a hang, hogy megszületett a gyermek, aki kezdete az üdvnek és halála a ha-

lálnak. Erre térdre hullanak a szobrok, a király összehívja a bölcseit, kik mély tisztelettel meghajolva mondják a királynak, hogy a forrás Mária, „küldj Jeruzsálembe és megtaláloed a hatalmas Isten fiát, emberi alakban egy asszony karjaiba zárva“.

Ugyanekkor az ég sötétjében, a Via Appián Rómában elsiet az a kis nyáj, az üldözött kereszténység Szent Sebestyén katakombáiba és leborul egy fülke előtt. A fülke falára durva vonásokkal egy közönséges padot festettek: gyermek fekszik azon polyába takarva: a háttérben szamar és ökor fej, fölöttük pedig Jézus Krisztusnak nymbussal körülvelt alakja. Wilpert a híres hatakomba-tudos a IV. századba teszi a kép eredetét.

Milyen hosszú utat járt meg a művészet, míg a katakombák e legrégebb képétől elérkezett Corregio *La notte* című drezdai képéhez! De a katakombák idétlen képén úgy, mint Corregio mesterművén és az egész nagy út minden nyomán ott a hitvallás: ¹ *Hiszek Jézus Krisztusban ami urunkban és Istanünkben.*

Jézus Krisztus születéséhez, gyermekségéhez az anyagot első sorban Lukács és Máté evangélisták adták. Máté a három napkeleti bölc köré csoportosítja az eseményeket, Lukács a szent éjéről, angyalairól, pásztorairól és a végtelenül boldog anyáról beszél. Máténál a pompa, a fény, a dicsőség, Lukácsnál a báj nyer kifejezést. Mintha Lukács közelebb állana a jászolhoz és édes titkaihoz! *Benedetto Bonfigli* tényleg úgy festi az angyali üdvözetet, hogy az angyal és Mária között a földön Lukács ül, jobbján a a symbolikus állat, melynek fején csavarodik az a hosszú papírszallag, melyre Lukács gondos szorgoskodással írja mindazt, amit hall.

És mégis a bethlehemi jelenet a jászollal, az éneklő madarakkal és a térdre boruló pásztorokkal alig fordul elő a IV. századig a katakombák képein, csak azután és akkor is rendszeren a három napkeleti bölccsel. Mert az üldözések idejében féltékenyen őrizte titkait a kezdő egyház és fátyolt bórított a jászolra ép úgy, mint a keresztre. Azért szerepelnek a legrégebb keresztény művészetben tulnyomóan az ó szövetségéből vett típusok és jövendölések.

Az ó szövetség előkészítője volt az újnak, előcsarnoka Krisztus templomának. A tipikus alakok a várva várt Messiás ragyogó alakjának előrevetett sugarai, értékük csak a testté vált Igében

¹ Amit Africanus és Augustusz legendáiban is kifejezve látunk.

lön maradandóvá. Ha tehát a művészet a falra festi azokat, csak kifejezője az ó szövetség azon vágyának, mely Krisztusban végre testet öltött. Vágy és való, mult és jelen, ima és kép fedik egymást. Azért kél az első keresztények lelkes hitében új életre Izaiás, aki megjövendőlte, hogy gyermek fog születni, a béke fejedelme azoknak a sóvárgó, a halál árnyékában kinlódó népeknek, azért hallják újra a próféta rettenetes vádját: „Az ökör megismeri urát, a szamár pásztora jászolát, csak Izrael nem ismeri meg és népem nem értett meg.“

Egészen természetes tehát, hogy a gyermek Jézusnál ott találjuk első sorban Izaiást, aki reá mutatott arra a világosságra, melyet Emmánuel születése fog Jeruzsálem fölött támasztani és melynek fényében jární fognak a fejedelmek és királyok. Ott látjuk azért a legrégebb Mária képen, Priscilla katakombáiban a gyermek Jézus mellett a csillagra mutató Izaiást is; el nem maradhatott továbbá a gyermek Jézus mellől az ökör és a szamár sem, annál is inkább, mert az ó szövetség e jövendölését busásan kiaknázták a szent atyák, akik talán minden célzatosság nélkül az ökörben a zsidó és a szamárban a pogány népek jelképezését hangsúlyozták. Az apokrif evangéliumok is előszeretettel dolgozták fel e témát és bármennyire tiltotta is el Gelásius azok használatát a művészetben, Jézus születése mellől ezentúl a hagyományos két állat el nem maradhatott.

A szabadságának ujongó keresztény azután két kézzel szórta a legendaszerűt a jászol köré. A nép ujongásába beleszólt az Egyház hozsánnája és a szent atyák szent versenyben dicsőítik a a bethlehemi barlang főséges titkait. Ambrosius hymnust zeng az éjszakának és a jászolt elöntő égi fénynek, Victorinusnál nevet a föld, midőn a gyermek lába érinti, felujongnak a tengerek, felhők és szellők.

És a kereszténység diadalmenetéhez csatlakozik a legyőzött pogány művészet: amit az kiejtett kezéből, azt felveszi, felhasználja a győztes keresztény. És látjuk, mint szállanak le a pogány diadalkapukról a puttik, viktoriák, hogy most már a megszületett gyermeknek zengjenek glóriát. Valóban térdre hull a nagy pogány templom száz istensége a művészetben, hogy hódolatát fejezze ki az új királynak . . .

De mindaz, amit a levert pogányság rakott oda a szent éj jászolához, a keresztényt ki nem elégítette . . . Fátyolozásra szük-

ség nem volt; lehull hát a nép képzelő tehetségében a lepel arról a szent éjről és előtérbe lép mindinkább az emberi természetes elem.

Ez a művészet második korszaka Krisztus születése ábrázolásában. Bevezeti a Pseudó-Mathaeus-féle evangélium. Megélnékül a kép: ott látjuk már Józsefet is, kivüle szó van Zelomé és Szalomé asszonyokról, akik ott szorgoskodnak Mária körül. Mária ágyon fekszik. Szent József a két asszonyért siet. Mikor be akar-nak lépni, a barlang már ragyogó fényben uszik s benne Mária már táplálja a csecsemőt. Egy másik jelenet szerint Szalomé fürösztí a csecsemőt. Egy képen a csintalan asszony még meg is huzza a kis gyermek orrát, csiklandozza lábát. Szalomé különben pórul járt az apokrif evangélium szerint: kételkedett Mária szüzességében, amiért meg is száradt a keze. Egy képen kiaszott kezét tartja Mária felé, kinek imádságára az meg is gyógyult.

Mária ez ábrázolásokban mindig égi fényben, megdicsőült szüzességében és ragyogó tisztaságban jelenik meg. Tiszta, mint a méh, mely hármatos kehelyből szívja édes mézét.

Különben csendes és néma minden: nyugodalmas, mint a szent éjszaka, melyben Krisztus született és az apokrif evangélium szerint Urunk születése pillanatában ámulva tartotta vissza lélegzetét a föld, a báránykák földhöz szegezetten állottak, a pásztor felemelte botját, hogy kergesse azokat, de botját láthatatlan erő fogta meg és a patak partján nyitva felejtették szájukat az özikek és nem ittak. Szent ígézet szállott a természetre a betlehemi szent éjszakán.

A florenzi *San Leonardo* templom szószékének egy domborművén a legjobban ítélhetjük meg a hanyatló XII-ik század felfogását. A szereplők mindjobban megszaporodnak. A jelenet két részre oszlik. A felső képen látható Mária az ágyban, a gyermek a bölcsőben, szt. József köpadon, a szamár, az ökör és öt angyalfej; az alsó képen az angyal a mezőn szertefekvő pásztoroknak hozza az örvendetes hirt. *Guido da Como* egy a XIII-ik század közepéből származó domborművén a gyermeket ott találjuk alva a szamár és az ökör szájában. A kivitel durva, az alakok csaknem komikusak, de már kifejezésre jut az a gondolat, hogy a kevésbé felemelő szoba-jelenetet idealizálni kell. Mindjobban arra törekszenek, hogy *Krisztusra, az Istenre* tereljék a figyelmet. És ez a 3-ik korszak. *Giotto* különösen páduai művén hangsúlyozza ismét az ájtatosságra hangoló vonásokat: angyalai énekelnek, imádják a csecsemőt, majd meg a pásztorokat küldik, hogy imádják őt.

Az Istenség kifejezése legjobban csak *Fra Angeliconak*, az angyali lelkiületű művésznek sikerült. Nála Mária és József már térdel a kisdéd előtt: Istensége mellett már vértanúk is tanuskodnak. Azért festette oda a térdelő Katalint és szt. Péter vértanút. Ezentúl kedvenc tárgya egy *Fra Filippo Lippi*, *Perugino* és *Coreggio* ecsetjének: a gyermekét imádó Mária.

A pásztoroknak sem szabad ezentúl hiányozni. Hiszen ők tipikus kifejezői a megváltott emberiség imájának és halájának. *Ghirlandajo* tömöríti először a legszebb jeleneteket a megszületett Krisztus köré. A barlang szegénysége, az éjjél sötétsége eltűnt: helyét antik oszlopokon nyugvó tetőzet foglalja el, mely alatt klasszikus kőkoporsó helyettesíti a jászolt. A kőkoporsó előtt fekszik a földön a csecsemő, kit anyja imád. Szt. József szent örömmel néz fel a távoli égre, hol fényes angyali jelenés riasztja föl álmukból a pásztorokat. Közülök a fürgébbek máris megérkeztek ajándékaikkal. A háttérben a város házai és tornyai láthatók. Balról egy hegyi úton klasszikus diadal-ív alatt a három napkeleti bölcs szin pompás menete közeledik. Az alap-gondolatot maga a művész írta oda: *Jesum quem genuit, adoravit Maria. Bötticelli* képén ünnepi díszben öltözött angyalok vezetik a pásztorokat a jászol elé. Hosszú fehér ruhában angyalok táncolnak az istálló fölött, előtte pedig pásztorok és angyalok ölelkeznek szent örömben. *Lorenzo di Credo* virágzó rétre fekteti a csecsemőt, *Coreggionál* a sötét éjszakában mennyei fényben ragyog fel a csecsemő, gloriája előtti Máriának fejét és nyakát, aki édes anyai örömmel hajlik a gyermek fölé. A fénysugárban itt-ott feltűnik egy-egy pásztor alakja. *Correggio* az első, aki mesteri kézzel használ fel fényt és árnyékot. *La Notte* nevű drezdai képe Krisztus urunk születésének legsikerültebb ábrázolása.

Az ő befolyása alatt állanak az olaszok, a németalföldi iskolák és spanyolok, kiknél az erős realiztikus vonásokkal megfestett pásztorok a kép hatását még inkább emelik.

De csakhamar a 4-ik korszakába ér a művészet: egyszerűsíteni kezdi ismét alkotásait. Elhagyja a pásztorokat, el az angyalokat, sőt még szt. Józsefet is és visszatér oda, a honnan kiindult, a katakombák csendes, egyszerű, naiv, ügyefogyottságában is kedves képeihez, hol már csak az anya van gyermekével. Gyönyörű pld. *Van Dyck* képe Rómában, hol a karácsonyi szent éj néma csendjét senki és semmi sem zavarja: csak az anya ül a jászol

mellett alvó drága gyermekével ölen és elmereng a nagy csoda, a megtestülés szent titka fölött.

II.

A napkeleti bölcsekben a pogányság borul le először a jászol előtt és imádja a csecsemőben az Istent. Máté evangélista szerint¹ megtalálták a gyermeket és leborulva *imádták*: tehát elismerték *Jézus Krisztusban az Istent*.

Quae porro causa, aut ratio submittere colla
Ante pedes Mariae puerique crepundia parvi
Si tantum mortalis erat, nec summa potestas
Implebat teneros divinis flatibus artus?

(Prudentius, Apoth, 642,)

A szentírás elbeszélése szerint „mikor tehát született Jézus Júda Betlehemében . . . ime bölcsek jövének napkeletről Jeruzsálembe, mondván: Hol vagyon, aki született a zsidók királya? mert láttuk csillagát napkeleten és eljöttünk imádni őt . . .“ A megijedt Herodesnek tudakozódására így feleltek az irástudók: „Júda Betlehemében (kell megszületnie Krisztusnak) mert így van megírva a próféta által: És te Betlehem, Júda földje! éppen nem vagy legcsekélyebb Júda főbbjei között; minthogy belőled származik a vezér, ki népemet Izraelt kormányozni fogja . . .“²

A napkeleti bölcsek története tehát szorosan összefügg a napkeleten megjelent csillaggal és azzal a jövendöléssel, mely Betlehemet nevezi meg.

A jövendölést Míkeas próféta tette, nem ugyan azon szavakkal mint az irástudók mondják, de azon értelemben. Jákob csillagát és vele kapcsolatosan a Messiás eljövételét Bálám próféta hirdette.

Mindkét jövendölést megörökítették a katakombák falai.

Wilpert érdekesen írja le,³ hogyan fedezte fel csak nem rég a katakombák roskadozó falain Balaám jövendölésének ábrázolását. *Bosio* „Roma sotterranea“⁴ című művében Szent Péter és Marcellinus katakombáiból három képnek másolatát közli. Szerinte a képen Mózes jobbával a törvénytáblák után nyul, melyeket neki Isten keze a felhőkből átad. Hogy a kézről pontos másolatot

¹ 2, 11.

² Máté 2, 1—8. v.

³ Malereien 199.

⁴ 393. o.

vegyen, Wilpert az eredeti képet kissé lemosta és ámulattal látta, hogy a felhőkből kinyuló kéz helyett a képen nyolc águ csillag jelenik meg, melyre egy a próféták ruhájába öltözködött férfiú jobb keze mutatoujjával utal. Wilpert a nem várt sikertől indítva Avanzininak hasonló két másolatát is alaposan vizsgálat tárgyává tette és ugyanoly örvendetes eredményre jutott.¹

Mikeás jövendölésének freskója Szent Domitilla IV-ik kubikulumában látható. Avanzini után Bosio is közli.² A szakálás próféta a két torony által jelképezett Betlehem városára mutat, mely előtt a boldogságos Szűz ül gyermekével karján.

A Szentírás szerint a napkeleti bölcseket Herodestól a csillag elvezette Betlehembe, „mignem oda eljutván megállapodék a hely fölött, ahol a gyermek vala. *Meglátván pedig a csillagot, örülének igen nagy örömmel . . .*“ Ezt ábrázolja Szt. Péter és Marcellinus katakombáinak egy freskója.³ A bölcseken látható az izgatottság, a csillag felé mutat valamennyi: az egyik siet, a másik áll és a középső egyik térdére ereszkedett. A csillag nem a rendes, hanem az első keresztények kedves szimbóluma, az Úr Jézus Krisztus kezdőbetűiből alakított névjegy. Valóban egyszerűbben és csattanósabban nem fejezhette volna ki az első századok naiv művésze a Jézus Krisztus Istenségébe vetett rendületlen hitet! Bátran alája is írhatta volna szent Pál szavait:⁴ *Jézus nevére minden térd meghajoljon, a mennyieiké, a földieké és a földalattiaké . . .*“ És mily szép példája őseink szimbolizmusának! Hiszen itt oly szépen fedí egymást valóság és szimbólum! Jézus Krisztus Jákob csillaga, ő a „lux mundi“, ő mondhatta magáról: „*Én világosságul jöttem e világra, hogy minden, aki én bennem hisz, sötétségben ne maradjon.*“⁵ Azért éneklí *Sedulius* is oly szépen „*Ibant magi quam viderant, Stellam sequentes praeiviam; Lumen requirunt lumine, Deum fatentur munere.*“⁶

Deum fatentur munere . . . ajándékaikkal elismerték a csecsemőben az Istent, ez az utolsó, de legkedvesebb jelenet a napkeleti bölcsek történetében. „*És bemenvén a házba megtalálták a gyer-*

¹ 255. o.

² A képek eredete a IV-ik század elejére tehető.

³ A III. század közepéből.

⁴ Filip. 2, 10.

⁵ János, 12, 46.

⁶ Hymn. 2, 33.

meket anyjával, Máriával és leborulván, imádták őt. *És megnyitván kincseiket ajándékokat adának neki, aranyat, tömjént és mirrhát...*¹ „Ajándékaikkal mutatták meg, hogy ki az, akit imádnak; mirrhát adtak, mert értünk kellett meghalnia és eltemetkeznie; aranyat, mert király ő, kinek birodalma véget nem ismer; tömjént, mert Isten ő és azoknak nyilatkoztatta ki magát, kik nem keresték...”² A katakombák képei is az ajándékok átadásával jelzik a legtöbbször a napkeleti bölcsek meghódolását. Tíz ilyen freskó maradt reánk, kettő elpusztult. A legrégebb a XII-ik század elejéről való és annyiban különbözik a többitől, hogy rajta Mária székének támlája nincsen és a három király pusztá kezében tartja az ajándékot. A bölcsek mindig keleti viseletben és a hagyományos hármas számban jelennek meg; kivételt egy-két freskó képez, hol a körülmények (szimétriá stb.) miatt hol egy, hol kettő, hol négy király látható. (Domitilla.)

Szent Péter és Marcellinus katakombáiban *kivételesen* egy freskón egyesítve van a pásztorok és napkeleti bölcsek imádása. A lateráni muzeum egy kökoporsóján már *szent József* is szerepel és kevés kivétellel ott marad a későbbi századok idevágó képein is.

A *középkor* is megtartja a hagyományos ábrázolást, csak a kép *kerete* alakul ki fényesebben: a trónus pazar boltívek alá kerül; a napkeleti bölcsek már koronákat hordanak. A kíséret mind nagyobb lesz: a tevéket díszes szolgák őrzik; lovasok nagy serege s kíváncsi néptömeg kíséri a királyi pompában megjelenő hatalmas királyokat.

A napkeleti bölcsek megjelenítésére különösen jótékony befolyással volt assisi szent Ferenc rendje.³ Szent Bonaventura *Meditationes vitae Christi* c. művében páratlan gyöngédséggel, bensőséggel, különös előszeretettel festi a három napkeleti bölcs betlehemi látogatását. Ez elmélkedések hidalták át azt az úrt, amely eddig az ajándékot adók és az ajándékot kegyesen fogadó kisdéd között volt érezhető.

A feszesség, a rideg tisztelgés, a hideg meghódolás eltűnt: helyét jóleső melegség, közvetlenség foglalja el. Első megnyilatkozása ez *Niccollo Pisano* domborműve, hol az egyik bölcs megcsókolja a kisdéd Jézus lábait. De Siena, Pisa és Pistoja csak uttörők

¹ Máté 2, 11.

² Szent Irén.

³ Dr. Rhodes: Litt. Beilage der Köln. Volksz. 1903. I.

voltak: a jelenetnek először ad igazán lelket és életet *Giotta Assisi* alsó temploma híres freskóján, ahol a kis Jézusról eltűnt minden bizanci feszesség; kedvesen hajlik előre a képen az aranyos kis csecsemő és teszi kacsóját annak az aggastyánnak ezüstofftű fejére, aki meleg szeretettel csókolja meg lábát. Giottot tulszárnyalta a nemes lelkületű, angyaliszta *Fra Giovanni Angelico*, akinél a gyermek ünnepélyesen áldásra emeli kis kezét és az egyik király teljesen a földre borult. Egy másik képen (Cortona) a második király és az egész kíséret is térdre borult, míg a harmadik mély tisztelettel hajlik meg szent József előtt. *Fra Angelico* itt is hangsúlyozza az imádandó Krisztus Istenségét.

A quattrocento elveihez híven a három bölcs ábrázolásánál is csakhamar a külsőséget, a ruhát helyezte a lényeg, a tartalom fölé. A kíséret volt a fődolog. Csak egy sarokban eldugva hosszas keresés után tudunk Máriára, Józsefre és a gyerekekre ráakadni. Kiténik ez *Lorenzo Monaco* (kinél először lép fel mint néger az egyik király), *Gentile da Fabriano*, *Vivarini*, *Pisanello*, de különösen *Benozzo Gozzoli* művén, kinek képén a pisai temetőben a kíséret már valóságos hadsereg. A művészeknek másik jellemző vonása, hogy a bibliai alakoknak előszeretettel adták pártfogóik vonásait. Így a *Medíciék* nagyon gyakran szerepelnek a florenzi művészek képein.

A visszahatás el nem maradhatott. *Sandro Boticelli* ismét a kép központjává teszi a szent családot és a (még számos) kíséret köréje csoportosul. *Ghirlandajo* még jobban kidomborítja a jelenet természetfölötti vonásait: az imádandó gyermek még jobban kerül az előtérbe és a kíséret már nagyon lepad. Irányát teljes diadalra juttatta *Lionardo da Vinci*.

Művei valóságos ódák az imádandó Krisztushoz. A hangulattal teljes háttérből kiemelkedik az a magaslat, amelyen Mária trónol a kiseddel. A trónust mély hódolattal és szent elragadtatással állja körül a kíséret. Az egyik király legmélyebb tisztelete jeléül a magaslatra térdén csúszik föl és mirrhával telt edényt nyújt át, amely után látható örömmel kap a kised. Az egész jelenet egy romokban heverő palota előtt játszódik le. Festői a háttér, romantikus a környezet, művészi a fény és árnyék alkalmazása. Mindebből vakító fénnel előntve emelkedik ki Mária és a három király. *Lionardo* képét az olasz művek koronájává teszik.

Jellemző, hogy míg az olaszok inkább a napkeleti bölcsék történetét festették meg előszeretettel, addig a higgadtabb *Észak*

a pásztorok jelenetével foglalkozott. És ha fel is dolgozták a három király imáadását, inkább a lényegre fektették a fősúlyt. Sokszor teljesen hiányzik a kíséret (Blaubeuren). Az olaszoknál oly előszeretettel fölhasznált lábcsök helyett a németeknél a *király kezét* csókolja meg tiszteletteljesen. Legsikerültebb *Dürrer képe*. A spanyolok a színpompát keresik, de ezt is csak a lényeg, az imáadás jelenetének föltüntetésére használják. A központ mindenhol Jézus Krisztus, az *imádandó Isten!*

III.

Szent Lukács evangelistánál (II. 22. stb.) a következőket olvassuk: „És minekutánna elérkeztek az Ő (Mária) tisztulásának napjai, Mózes törvénye szerint Jeruzsálembe vivék őt, hogy bemutassák az Úrnak . . . és hogy áldozatot adjanak . . . egy pár gerlicét, vagy két galambfiat. És ime egy ember vala Jeruzsálemben, Simeon nevű igaz és istenfelő férfiú . . . ki feleletet vön a Szentlélektől, hogy halált nem lát, mignem előbb meglátja az Úr Krisztusát. És a lélek által indítatva a templomba jöve; és mikor a gyermek Jézust bevitték szülői, . . . karjaira vevé őt és áldva az Istent mondá: Most bocsátod el Uram, szolgádat a te igéd szerint békeségben, mert látták szemeim a TE üdvözítődöt . . . És az ő atyja és anyja csodálkoznak azokon, mik felöle mondattak. És vala egy Anna nevű próféta asszony . . . és ez ugyanazon órában érkezvén, halát ada az Úrnak, és szóla felöle mindazoknak, kik várják vala Izrael válságát . . .“

A szentírás ez egyszerű elbeszélésének különös színpompát kölcsönöznek az apokrif evangéliumok. Az egyik szerint az ősz Simeon előtt mint valami hatalmas lángoszlop jelenik meg az Úr Jézus és a boldogságos Szűzet az angyalok egész serege állja körül s védi minden kíváncsi és tisztátlan szemtől. Egy másikban Simeon leborul a kised előtt, palástjába takarja, majd enyelegve vele lábait csókolgatja és felkiált: „Isten van velünk, Isten jött hozzánk . . .“

Maga a cirkumcizio természetesen nem lehetett a művész tárgya. Csak szórványosan fordul elő ilyenén ábrázolás a quattrocento egyik másik kéziratában, mint miniatúrrajz Giotto és Lorenzetti iskolájából. Hires még az osztrák Pacher Mihály (1445—1498.) műve a Sankt-Wolfgang-oltár belső szárnyain, ahol hatalmas ivezetű gótikus templomban végzi a fényesen öltözködött rabbi a ténykedést.

A bemutatás maga már inkább vonzotta a művészetet. Központ rendszeren az ősz Simeon, aki a gyermekkel karján hirdeti a Messiásért epedő világnak a nagy órát, amelyben felragyog a nagy világosság, hogy fényt szórjon a pogányság éjszakájába és újra örökre ragyogja be Sion gyászos ormait . . . *Lumen ad revelationem gentium et gloriam plebis tuae Israel.* (Ő a pogányok fénye és Izrael dicsősége.)

A bemutatásnak talán első és legimpozánsabb megörökítését ott találjuk Rómában, S. Maria Maggiore templomában, a mozaiktól ragyogó apszis diadalívetén. E templomnak az volt a rendeltetése, hogy maradandó emléke és hirdetője legyen az efezusi zsinatnak (431.) és annak a hitigazságnak, amelyet a zsinat oly fényesen vallott meg az egész világ előtt; annak, hogy Mária igenis Krisztusnak, az Istennek anyja. Ez emléket állította örök időkre III. Sixtus pápa, midőn azt a templomot, amelyet más Liberius pápa épített az Esquilinus tetején Tiberius büszke Macelluma helyére, 432. aug. 5-én befejezvé a theotokos B. Szent Szűz különös tiszteletére felszentelte. Ezt hirdeti a gyönyörű felirat: „*Tu genitrix ignara viri . . .*“, melyet ma is olvashatunk még a templomban. Erről beszélnek azok a teljes épségükben reánk maradt mozaik képek, melyeket még maga Sixtus ajánlott fel „az Isten népének“.

Mint valami császárnő vonul fel e képek egyikén a bold. Szűz gyermekével a karján a jeruzsálemi templomba. Előtte megy Szent József égi karoktól kísérve. Simeon kezeit betakarta, hogy a szentek szentjét méltóan vehesse kezébe és Anna asszony csodálkozva nézi a jelenetet.

Maria Maggiore képének ünnepélyes királyi színezete alap gondolata marad a bemutatásnak a római képeken.

Később oltár körül kezd csoportosulni a jeruzsálemi jelenet. Az oltár eleinte bizanci kupolás ciborium, amely lassan nyílt, koszorúkkal, lámpákkal díszített csarnokos templommá fejlődik ki. Simeon az oltár előtt áll, Mária kezébe fekteti a gyermeket, József pedig hozza a két gerlicét. Anna rendszeren papír tekercset tart, amelyre a művész ráírta a nagy jövődölést.

Orcagna egy domborművén (Or San Michele) az oltáron ég az áldozati tűz, máshol kehely jelzi a rituális ténykedést.

A megnagyobbodott templomban természetesen felszaporodik a kíséret is. Egész sereg asszony, cseléd követi Máriát és ezek

közül az egyik viszi a gerlicét. Nicola Písano művén már papok, próféták és angyalok vesznek részt és annyira felszaporodott a kíváncsiak száma, hogy, úgy látszik, az ilyenkor szokásos trécselés már meg volt az asszonyok között, mert Anna asszony erélyes kézmozdulattal inti őket csendre és mutat a síró Máriához kívánczó kisdéd Jézusra.

A bemutatás ábrázolásába bensőséges meleget először Giotto hoz. A gyermek Simeon karjain nyugszik és jobbjával anyjára mutat. Simeon nem győzi nézni tágra nyílt szemeivel a kisdedet és mintha érezné, hogy ezek után kiszólítja őt az Úr az élők sorából, nem tud e gyermektől megválni. De, amikor kimondja a jövendölést, amely Mária szívét szaggatja, Mária ijedten kap gyermeke után, mintha szívébe zárni, futni, menekülni akarna vele. Az öreg Anna is bő köpenyegébe bujva, hódolattal teljes mozdulattal hajtja meg a fejét, míg az angyal fölötte áldólag terjeszti Simeon fölé kezét.

Giotto tanítványai mesterük nyomán maradnak. Látszik munkájukon, hogy az embert és Istent akarják a csecsemőben kifejezésre juttatni. Még Jacopo Avanzi sem tud egyebet a Giotto-féle rajzhoz hozzáadni, csak a templom hatalmas arányait, struktúráját. A csecsemő fejcskéje telve energiával és királyi fönséggel.

Gentile da Fabriano képén Mária már térdre hull és úgy fogadja vissza gyermekét. Montagna művén térdel az egész kíséret és így kapja Simeon Máriától a kisdedet. Valóban néma magasztos adoráció! Mélységes himnusz a gyermek Istenségéhez!

Ettől ez időtől, a quattrocento közepétől felfelé a művészet elkövet mindent, hogy a keret, a külső fényének impozáns megnyilatkozásával juttassa kifejezésre azt, hogy a látszat csal, mert az az igénytelen gyermek Isten. Ezért szerepelteti most már oly gyakran a szenteket. Ezért emel vásznán fönséges dómokat a gyermeknek. Ezért lépteti fel hovatovább mind gyakrabban az egyház szolgáit, hogy kifejezze az első, a legnagyobb istentiszteletet, midőn Jehovának először mutat be Izrael temploma oly áldozatot, amelyet eddig nem kapott és amelyet majd csak az új szövetség fog neki bemutatni. Az áhitat önti báját a képre: imádkozik és adorál minden vonás és ha Carpaccio képének alsó részén három angyal vígan zenél is, ez csak kísérete, újra elcsengő fináléja az agg Simeon hattyudalának: Nunc dimittis . . .!

Ez magyarázza meg azt az első tekintetre idegenszerű, anakronizmusokkal telített környezetet, amely papokból, levitákból, szerzetesekből, püspökökből áll. Ez magyarázatá annak, hogy lassan-lassan a bemutatás Jeruzsálem templomában valóságos Gyertyaszentelővé alakult, ahol nem hiányzik a tömjén, a füstölő és a lángoló gyertya az áhítatos nézők kezéből. Albertinelli pápai tiarát ad Simeon fejére. Fra Filippo Lippinél imádkozó barátok térdelnek az oltár előtt, pásztorbotos, mitrás püspökök segédkeznek és az aggastyán Simeon teljesen pápai ornatusban mutatja be áldozatát. Luini Annát lombard parasztasszonynak festi, az egész környezet és vidék lombard korkép, Simeon valósággal vélumon tartja a kisdedet és a mellette álló apród tálcán tartja az infulát: ime a kített, az áldásra felemelt Sanctissimum, amelynél úgy illő, hogy a püspök infuláját Úra és Istene lábaihoz tegye . . . És minő égi jelenség e képen az áldott szűz és anya! Mintha csak lehellet volna, égből szállott angyal, tiszta harmat . . . úgy lebeg imára kulcsolt kezekkel az ő Fia és Istene felé . . . Ime a nagy pillanat, hol áldozat és imádás tárgya Krisztus az Isten!

Amint Maria Maggiore képén kezdette, úgy folytatta a művészet; ott klasszikus nyelven, itt a mindig modern, a nép szívéből és hitéből fakadt nyelven imádja és mutatja be az eget Urának a népek üdvözítőjét, Krisztust az Istent. Csak a külső változik, de Krisztus maga nem; Christus heri, hodie et in aeternum! Krisztus ugyanaz tegnap, ma és mindörökké.

IV.

Az Úr Isten legremekebb gondolata az a betlehemi éjszaka néma csendjével, éneklő angyalaival, kigyuladt csillagával, jászolával, az isteni kisdeddél. Azért pazarolt reá az Úr annyi költészetet, annyi művészetet! Belőle meritette a keresztény művészet is örök szép motívumait.

És mivel a szentírás is szebbnél-szebb jelenetekben gyönyörködteti a keresztény művészt, alkotásaihoz a tárgyat nem kellett máshol keresni: ott találta a jászolnál. Ittasult lelke azután szabadon játszhatott pazar színeivel.

A futás Egyiptomba már csak pár szóval van megemlítve a szentírásban.

A napkeleti bölcsek elménetelete után, „ime az Úr angyala megjelenik Józsefnek álmában, mondván: kelj fel, vedd a gyermeket

és anyját és fuss Egyiptomba és maradj ott, miglen megmondom neked. Mert keresni fogja Heródes a gyermeket, hogy elveszítse. Ki felkelvén, vevé a gyermeket és anyját éjjel és elméne Egyiptomba. És ott maradt Heródes haláláig, hogy beteljesedjék, mit az Úr szólott a próféta által: Egyiptomból hívtam az én fiamat.“

A szentírás csak ennyit mond. Pedig mennyit olvashat e sorok mögött az elmélkedő lélek! Mily tengernyi fájdalom, keserűség, félelem és nélkülözés rejlik abban a sötét éjszakában, melyben nem a glória, hanem az az ijesztő szózat hangzik: Kelj föl és fuss! Mily érthetetlen az ember előtt az egész?! Ha ember rendezte volna ez éjszakát, bizonyára nem engedte volna meg, hogy Heródes üldözze az isteni gyermeket, hanem talán szörnyhalált bocsátott volna a zsarnokra; vagy ha megengedte volna, hogy Heródes üldözze, megmeresztette volna a katonák karjait, vagy láthatatlanná tette volna a kisdedet; vagy ha már futnia kellett volna a kisdednek, angyalokat rendelt volna oda, kik a gyermeket felhők fölött ringatták volna tova.

Igy rendezték volna mi a futást.

Ez magyarázza meg az a páratlanúl sok, végtelenül kedves és naiv legendát, mellyel már az első századok is élénkítették e szomorú futást.

Az „evangelium infantiae“ elmeséli, hogy omlanak össze a kisded útja mentén a bálvány-istenek szobrai, hogy szólal meg a menekülők feje fölött az égi zene, hogy fakad lábuk nyomán üdítő forrás, hogy futnak előlük a vadállatok, menekülnek az utonállók, gyógyulnak meg a betegek. Egy másik legenda szerint a leányka, ki a szomjas menekülőknek korsójából tejet nyújtott, elveszti bélpoklosságát; a vendéglátó szegény asszony, ki megfürösztí a fáradt Jézuskát, a fürdővizben beteg gyermekének egészségét kapja vissza. A pusztában a fenevadak meghódolnak a kis Jézuskának: madarak az ágról dalolnak neki, a mókusok virágot szórnak reá, a kis majmok a fákról diót dobálnak ölébe, az orosz-lán lábait, a medve kezeit nyaldossa; a sötét éjszaka uttalan utjaira a szentjánosbogárkák világítanak. Egy harmadik apokrif evangéliumban olvasom, hogy Mária a futás harmadik napján igen elfáradt vala; mikor a pálmafa árnyékában leült, annak tetején igen szép gyümölcsöt észlele; kéri a gyümölcsöt Józseftől, mire a kisded Jézus szüleinek álmélkodása közepette megparancsolta a fának: hajtsd anyám ölébe kornádat! és ime, Mária öröm és félelem közepette szedi kezével az édes gyümölcsöt.

Gyönyörűen írja le *Tóth Béla Deák* a mi Urunk Jézus Krisztus gyermekségéről írott könyvében azt az éjszakát, melyet a szent család töltött Arsione erdejében. Az erdő a pogányok előtt tiszteletreméltó vala, mert az ő hitük szerint ott félistenek lakozának.

Sőt mikor lehajtá fejét József Máriával és a gyermekkel, iszonyú siralomtól lön hangos az erdő. Söhajtoznak vala a fák és könyvével harmatoztanak a füvek. Zokognak vala a források, és keserűség folyamát áraszták a patakok. Jajszókat üvöltének a kösziklák és visszasíránkoznak panaszkodásukat mind a völgyek.

Gyász vala az egész erdőségen és szomorúságos bánat a hegyeken. Mert fák, füvek, források, patakok, köszálak, völgyek, erdőség és hegyek mind kesergik vala az ő pogány félisteneiket, akiket eddig uralának. És akik visszatérnek a semmiségbe, ha az Emberfiának eljő az órája.

Nem érté vala ezt József és Mária és felszerkenvén álmaikból mindketten igen megfélemlének. Jézus pedig csendesen aluszon vala.

De a siralom oly igen rettenetes hangos lön, hogy végtére ő is ébredezni kezdé, kérdezvén ki háborgatja álmomat?

Mire minden megnémul vala. Hallgatának a fák és megámulának a füvek. Elcsöndesedének a források és nem szólnak többé a patakok. Megrekedé a köszálak szava és veszteg fülelének a völgyek. És nem mozdula többé semmi erdőn és hegyen.

Csodálá pedig ezt József és Mária és mindketten lehajtva fejüket tovább alusznak.

Másnap reggel ébredvén, álmélkodással látják vala, hogy az erdőség kövé vált volna az éjszaka és nem találkozik sem egy zöld fa a hegyeken, se egy eleven fűszál a földön, sem egy csöp víz a völgyekben.

És az idegen félistenek kövé vált erdeje az idők végéig jele leszen annak, hogy Krisztus megdönté a pogányságot és győzedelmeskedik rajta. . . .

Ime a légkör, melyből él, melyben mozog a művészet is, midőn Jézus futásával foglalkozik. Alapgondolata itt is az, hogy Jézus a futásban is Úr és fölség! Szegénységében az isteni Megváltó szellemi nagyságát, elhagyatottságában gazdagságát, az egyiptomi éjszakában valójának mély érhetetlenségét látja. Ezeket a szellemi hatalmokat lépteti fel, ezek a kisdéd Jézus testőrei, kik kiáltják a néma riasztó éjbe:

Crudelis Herodes, Deum
 Regem venire quid times?
 Non eripit mortalia,
 Qui regna dat coelestia . . .

Isten ő, ki méltóságát és nagyságát nem hagyta az égben!

A meneküléssel a művészet csak a tizedik században kezd foglalkozni.

A legrégebb képeken (Menologium, a louvrei, a párizsi kézirat) a város, hová a szt. család betér, hogy letelepedjék, valószínűleg Alexandria. A várost szimbolizálja az a női alak, aki legnagyobb tisztelettel fogadja a kapuban az isteni vendéget. Egyik képen tisztelete jeléül betakarja két kezét és fogadja a kisdedet, máshol térdel vagy teljesen a földre borul az Isten előtt. A szt. Szűz mintha trónuson ülne, a gyermek pedig áldásra emeli kis kezét.

A pizai székesegyház bronz kapuján a pálma meghajlik a gyermek előtt. Citta di Castello oltárának antependiumán szt. József a vállán viszi a kisdedet, a pistojai és groppoli képen már Salome is ott van a kíséretben és a felhőkből angyalok védik a menekülőket.

A legkedvesebbek Giotti képei. Az ő ecsetje alatt életre kelnek a szebbnél-szebb legendák. Páduai képén a kis gyermeket papi ruhába öltöztette: az anya magas hegyek alján nyargal, komolyan, méltósággal, elmerengve maga elé nézve, mintha saját jövője, az egyiptomi nehéz napok fölött töprengene. Feje fölött angyal mutatja az utat. Az assísi templom gyönyörű freskóján a gyermek fejére kapuciumot húzott a művész és az anya szeretettel hajlik gyermekére, hódolattal hajlik meg előttük a pálma, a míg a magasban két angyal vig szárnycsattogással röpül a messze távolban föltünő város felé. A kíséretben levő két fiatal ember a legnagyobb nyugodtsággal tárgyal egymással és szt. József sem mutatja, hogy nehéz a felszerelés, mit vállán cipel, avagy a gond, melyet a jövő okoz. Orvieto dómjának homlokzat-képén a számár lába a sárkány fején pihen: kibujt az az odujából, hogy tisztelettel meghódoljon a kisded előtt.

A cinquecento művészei inkább az út fáradalmaikat kipihenő családot festik. Végtelenül kedves, bájos idillek, melyekben egy-egy édes „csendélet“ is beleszövi a aranyos színeit. Correggio képén (Madonna della Scodella) az elfáradt anya leszáll a számárról és a pálmafa üdítő árnyékában letelepszik gyermekével. A fa tövénél

friss forrás csörgedez, a pálmafa ágain fürge angyalkák kapaszkodnak fel, hogy gyümölcsöt szedjenek a fáradt család számára. Jó kedvében pajzánkodik a gyermek Jézus és hol az angyalokkal enyeleg, hol a forrás vizében készül paskolni. A háttérben egy angyal a fához köti a szamarat.

Saraceni a csendes éj nyugalmát festi, hol háttérbe szorul minden, lepihent minden, csak az anya virraszt egyetlen gyermeke fölött; míg az álom őt is elnyomja: gyermeke fölé hajolva édesen alszik. Ez alatt fejük fölött az angyal bölcsődalt énekel: a kótákat szt. József tartja neki . . . Az égi hangok még a szamarat is felkeltették, mert füleit hegyezve kíváncsian közeledik a bájos csoporthoz. Jézus pedig csendesen aluszik vala . . .

V.

Az édes anyát, Máriát, gyermekéhez közelebb hozta és a művészet legszebb témájához a létjogosultságot kétségtelenül megadta az efezusi zsinat. Erre utal a frankfurti zsinat is 794-ben, midőn elveti azok tanait, akik Máriában nem Isten anyját, hanem csak a fogadott fiú, Krisztus anyját akarták látni.

Sivaux sírkövén (6. század eleje) Mária neve már egybefonódik fiának, Jézus Krisztusnak nevével.

Szt. Badilon sírjában (Hennegau, 7. század) ólomkeresztet találnak, melyen Mária feje fölött ott látjuk a nevezetes jelzést: MPTY (Istenanya.)¹

A karolingok idejéből különösen 3 főtípusát láthatjuk a gyermek Jézus és édes anyja ábrázolásának. Bizáncból hozta a nyugat művészete. Jellegetes, mert sokáig meg is tartotta. E három főtípus az u. n. *Hodegetria*, *Nikopoia* és *Blachernitissa*.

A *Hodegetria* eredetéről a következőket olvasom. Aachenben 1166-ban I. Frigyes Nagy Károly sírjában kedves kicsi Mária-képet talált. Ezüstbe foglalt világos-zöld achát-kövön látható a szt. Szűz gyermekével karján. A felirat szerint „a képet, mint Mária arc-képet szt. Lukács evangélista festette.“

Tény, hogy az állítólagos Lukács-képet a messze keletről jövő szír és görög zarándokok révén már jóval Nagy Károly előtt ismerték és nagy tiszteletben tartották a nyugatiak is.

¹ *Beissel*: Geschichte der Verehrung Marias in Deutschland 7. és 8. o.

Az első ilyen képről, amelyet számtalan másolatban terjesztettek azután, a konstantinápolyi Theodorus Lector tesz említést művében.¹ (Műve az 518-ik évvel végződik) Eudoxia császárné ajándékozta Pulcheriának. Nikephoros Kallistos tanubizonysága szerint² Pulcheria a fatáblára festett Lukács-képet Konstantinápoly Hodegon-templomában állíttatta fel, ahol a török hódoltságig maradt is. A győztes törökök lerántják a falról, végig hurcolják az utcákon és darabokra zúzzák. Hodegetria volt a kép neve, mert a templom, melyben őrizték, a „kísérők, útmutatók, vezetők útja“ mellett állott. Különösen az utasok, zarándokok előtt állott nagy tiszteletben.

Mellkép az egész. Mária balkarján tartja gyermekét, fejét is fedi ruhája. A gyermek fejét kereszt-nimbusz köríti, a felemelt jobbával a latin áldást osztja, baljában tekercset tart. Ruháját pallium borítja, cipője nincs. A kép felső részén látható a jellegzetes négy betű (Istenanya.)

E képek legismeretesebb másolata a római Maria Maggiore Lukács-képe. Csak ennyiben üt el az eredetitől: Mária jobb kezét balkezére teszi, hogy jobban tarthassa a gyermeket és a gyermek Jézus tekercs helyett könyvet tart a kezében.²

A második típust, az u. n. *Nikopoia*-t már Justinianus is fel- említi (565.) A „győzedelmet hozó Mária“ híres konstantinápolyi képe volt ez, amely hadat verő császárok és vezérek dicsőséges kísérője volt. Konstantinápolyból Dandolo dozse Velencébe hozza; ott tisztelik ma is San Marco templomában.

E képen a gyermek Jézus anyja ölében ül; az anya baljával a gyermek térdét, jobbával vállát tartja. A gyermek tekercset tart és jobbával áldást oszt.

A Hodegetria és *Nikopoia* főkülönbsége azonban az, hogy míg az elsőt Mária áll, az utóbbit már ül.

Ime, a bizánci merevség enged! Hatalmas Asszonya Mária itt is a világnak, de mintha már ő is részt venne fiának hatalmában! Nem áll trónoló fia mellett, hanem *vele uralkodik* és fogadja a hívők hódolatát.

Ezt akarja jelezni az a kézirat rajz is a II. századból,⁴ amely alá írták:

¹ Migne, P. gr. 86, 1, 166.

² Migne, P. gr. 132, 439.

³ Beissel: u. o. 72. o.

⁴ *Rohault de Fleury*: La sainte Vierge I. 125.

„In gremio matris rector complectitur orbis.
Az anya ölében van a világmindenség kormányozója.“

Szt. Lukácsnak tulajdonították végül a *Blachernitissa*-képet is. Állítólag ezt is Plucheria helyezte el Konstantinápolyban a a hasonló nevű templomba, azonban Konstantinus Kopronymos megsemmisítette.

Rendesen egyedül áll Mária, kezeit a katakombák oránsalakjához hasonlóan imára emelve.

Bennünket a Blachernitissa és Nikopeia egyes kombinációjából származó *negyedik típus* érdekel, amelyen Mária [két kezét imára emeli, a gyermek Jézus előtte áll, mindkettő mellképe pedig mintha valami kehelyben foglalna helyet. Keleten nagyon elterjedt, igen kedvelt képe volt ez a gyermek Jézusnak, mert helyes technikájával kisebb tárgyak díszítésére igen alkalmas volt.

A nyugat művészeit (10. századig) azonban e három főtípus nem elégitette ki.

Ügylátszik, anya és gyermek dicsőségben mindjobban osztozkodik.

Már *Sedulius* írja a lüttichi Mária-oltárról:¹

Hanc aram decorat genitricis honorque Mariae
Virginis altithroni paradísi scepra tenentis.

Tehát Mária dicsősége is emeli és építi már az oltárt: *kezeiben jogar, fején korona!* Trónusa pedig már oly gyakori és oly feltűnő, hogy jámbor hívők azt hiszik, látomásuk van, mert „látják Mária-t az oltáron ülni . . .“

De nemcsak az oltárra kerül Mária. Gyermekeivel már megosztja azt a helyet is, amelyet régi bazilikák tiszteletreméltó kegyelete csakis a dicsőséges keresztnék tartott fenn, az *apszízst*.

Ezért írja *Hrabanus Maurus* is, a híres fuldai apát, majd mainzi érsek († 856):²

Virgo Maria, Dei Genitrix, haec aula resultat
Ecce tibi et tota fulget honore tuo.

„Szt. Szűz, Isten anyja, e hely a tiéd, és teljesen a te dicsőségedre ragyog!“

¹ Carm. 47. Beissel: u. o. 81. o.

² Beissel: u. o. 84.

A kölni dóm pontifikálójának képe (11. sz.) „ad pueros consignandos“ keresztet is ad a gyermek kezébe. A Szt. Szűz pedig már országhalmát is tart.

A regensburgi ósrégi híres kegykép határozottan új korszakot nyit meg a gyermek-Jézus és anyja ábrázolásában. Itt már eltűnik a bizanci merevség, az antik fönséges nyugalom, a kimért, feszes, fölényes trónolás és helyébe lép a — szív. Nem az uralom, fény, hatalom és dicsőség, amelyben mindjobban osztozkodik a gyermek és anya, hozzá közelebb az anyát gyermekéhez, hanem az, ami a kunyhó asszonyát is királyi alakká teszi, ha anyává lesz: a szív.

A gyermek Jézus igazi gyermekké lesz: izeg-mozog. És az anya egyik keze szíven, feje gyermeke fején pihen!

Az *essení* Madonna, amely oly sok német Madonna-képnek lett típusa, már látni is akarja gyermekét. Megfordítja, ölében keresztbeülteté és nézi, nézi. Gyönyörködik benne.

Az anya kezében ott van még a hatalom jelképe: az alma, a csecsemő még könyvet tart; de már dereng a hatalmas rendek, nagy szentek és hősök, legendás asszonyok és lovagok nagy kora, a *gotika* (12. és 13. sz.), amelyben új élet lüktet, új szellem leng. Megérzi ezt a gyermek Jézus is Mária ölen!

Édesebbet e kornál még nem alkotott a művészet.

A cisterciek, premonstreiek, Umbria ihletett fia, szt. Ferenc és nagy kortársa: szt. Domonkos vezetnek.

Szép idők, midőn a „poverello di Christo“ bevezeti szent jegyeseit, a szegénységet Italia kincses udvaraiba és koronák hullanak liliomos földekre! Mikor legszentebb idealizmus énekel hymnust lemondásról, önmegtágadásról, erényről . . .

A Madonna fejéről is leesik lassan-lassan a fátyol: a matronák jelképe. Leomlik gyönyörű haja, mind jobban megdicsőül az anya alakja és előmlik Márián az, amit csak Fra Angelicok tudtak könnybelábadt szemmel, ideális lélekkel, térden állva festeni: az anya és szűz.

Lába nyugszik a sárkány fején; lábánál már a hold, fején a liliomos korona, amelyet nem föld, de az ég adott. Feje körül a 12 csillag . . . És kezében? Eltűnt a könyv, eltűnt a jogar. Helyét liliom, alma, vagy madárka foglalja el. Az alma: mert a második Éva ő, a madárka: mert a mít a bűn tartott fogva, az most már a Madonna édes foglya.

A Madonnának eddig komoly arcára édes mosolyt először

a francia művészet varázsolt. *Barnaba* képén a Madonna arca odasimul gyermeke arcához. Ugyanezt találjuk a még régibb *Madonna della febbre* képén. Giovanni és Andrea Pisano, Fiesole, Domenico Veneziano, Niccolò Alunno és Perugino is átveszik e kedves vonást.¹ *Lorenzetti, Fra Angelico, Lucca della Robbia* tovább haladnak a megtört úton. Anya és gyermek egymásra borul. Átölelik egymást. Az anya kebeléhez szorítja gyermekét.

Az áldást osztó kis Jézust a legrégibb képek hosszú, majdnem főpapi ruhában ábrázolják. *Sienai Guido* az első, aki rövid ingecskében festi. A ruhácska mind rövidebb lesz. A regensburgi kegyképen már csak térdig ér a ruha. Azután teljesen eltűnik. Az anyagi tisztaságú, ártatlan *Fra Angelico* teljesen leveszi. És a későbbi művészek is *Fra Angelico*t követik. Ha a földön fekszik a kisdéd és anyja föléje borulva imádja, a gyermeket rendszeren csecsemőnek festik; ha az anya ölében ül, vagy pedig a kis Jánossal enyeleg, két vagy három évesnek látszik. *Tizzián*nál már öt éves, *Raffaelnél* már tíz éves is lehet.

A legrégibb képeken azzal akarták kifejezni a kisdéd istenségét, hogy áldást oszt. *Lorenzetti* az első, aki madárkát fest a kisdéd kezébe. Ezentúl úgy az umbriai, mint a német és németalföldi iskola játékszerekkel, virággal, gyümölcsöcsel kezében festik. Egy kölni képen egyik kezével a mama rózsafüzérével játszik, a másik kezével igazi gyermek módjára cirogatja, simogatja édesanyja arcát. Bourges üvegfestményén a gyerek piros almával játszik, a louvrei elefántcsontfaragványon (13. sz.) az anyja adja neki. Itáliában a 15. században ebből az almából gránátalma lesz. Még a komoly Cimabone is madarat ad a kis Jézus kezébe. *Simone Memmi* képén a madár el akar röpülni, de a kis gyermek a cernára kötött madárkát ismét vissza-visszarántja. A 14. és 15. század igen sok olasz képén a fogoly madár csőrével megcsípkedí a gyermeket.²

Keresztelő szt. Jánost *Fra Filippi Lippi* és *Botticelli* festik először a kis Jézus mellé. *Raffael* e kedves gondolatot szebbnél-szebb idillekben örökíti meg, amelyeknél már a bárányka és nyulacska is kedvelt játszótárs.

Igen sok tiszteletreméltó régi képen *Mária* táplálja gyerme-

¹ Keppler: Raffaels Madonnen. 99. o.

² Keppler: Aus Kunst und Leben. 100. o.

két. Reminiscenciák a katakombák művészetének legelső korszakából! Lippo di Dalmasio (Bologna és Francia 1410.) olasz részről, a németeknél Dürer is átvették e mozzanatot. Raffael terveiben megpróbálkozik vele, de vászonra nem viszi. Finom lelke nem tud vele megbarátkozni.¹

A gyermek Jézus arckifejezésében sokszor a túlzásig akarja a bizanci három típus az isteni vonást feltüntetni. A gyermek néha valóságos törpe aggastyán. A későbbiek csak egy-egy vonással fejezték ezt ki. Botticelli Jézuskája arcán ott ül a jövő fájdalomának előérzete.

Hanem azért gyermek az a gyermek a szó legszorosabb értelmében.

Correggionál talán túlságosan elhízott, Rubens saját gyermekeit festi le benne, Murillo Jézusa virgonc, tüzes életerőtől és egészségtől duzzadó, Raffaelé a legkedvesebb.

A gót művészet a Madonnát a legkülönbélebb alakban ábrázolja: majd Sedes Sapientiae, vagy álló szobor, majd „fekete Madonna“ (nigra sum, sed formosa) vagy „Schutzmantel“. Látjuk az u. n. „Pestis-képek“-en, gyakran Jesse-fáján, vagy mint Áhrenkleid-Madonnát. De ez utóbbit leszámítva, sohasem gyermeke nélkül, hiszen az ő egyedüli dicsősége ép az ő egyetlen gyermeke.

Érdekes típus a „Maria in der Sonne“. Rendesen szt. János evangélista asszonya ő, akinek egész alakját aranyos sugarak veszik körül. Nemcsak oltárookra állítják, hanem gyakran a templom mennyezetéről is lelóg. (Kassa.) Annyira szeretik ez ábrázolást, hogy pld. a Jesse-fájával kapcsolatban még Ürmutatónak is használják. (Mai Lingen: 1513.)

A gyermek Jézus körül csakhamar meg is élénkül minden. Szentek, angyalok, nagy alapítók, püspökök borulnak le előtte, hozzák az ajándékokat, kedveskednek virággal, madárral, gyümölcs-csel stb.

Igen édes kép pld., midőn a gyermek Jézus az anyja ölén az előtte térdelő szt. Katalinnak jegygyűrűt húz az ujjára (München: Pinakoteka), vagy mikor szt. Lukács térdel a Madonna előtt, hogy lefesse őt gyermekével (R. van der Weyden.)² A gyermek anyja ölén kezét-lábát kiegyenesíti, mintha csak keresné a lefestésre legalkalmasabb helyzetet!

¹ Fáh: Das Madonnenideal 43.

² Münzenberger—Beissel: „Lukas.“

VI.

A gyermek Jézus és édes anyja a „legtisztább művész“-t, *Raffaelt* annyira lebilincselte, hogy csaknem egészen neki rendelte hatalmas művészi lelkét és életét. Nem kevesebb, mint ötven ilyen képet festett. Művészetének egész erejét e képekbe fektette: ezek mutatják, hogy tudott nagy mesterei művein tanulni és azok művészetének minden szerencsés vonását elsajátította, hogy tudta mindezt teljesen sajátjává és egyéni tulajdonává tenni. *Raffael* e képeken is csak *Perugino* javított kiadása, *Fra Bartolommeo* tökéletesítése, egy *Lionardo* koronája és mégis teljesen és mindvégig *Raffael*.

Mindaz, amit a művészet eddig a gyermek Jézusról és a *Madonnáról* alkotott: tiszteletet érdemlő tradíciók, fennálló típusok és új gondolatok ismeretesek *Raffael* előtt. Ecsetjére veszi és remek színeivel új meg új típusokká alakítja át. Egyik szebb a másiknál. A gyermek Jézus egyszer Isten fia, máskor kedves földi gyermek; majd kisdéd játékaik között látjuk, majd meg-megtörik előtte térdünk, mert ime a gyermek vonásain ott tükröződik már az istenség és a jövendő *Kálvária* rémes tragédiájának fénye. *Mária* *Raffael* képein legtisztább *Szűz*, megdicsőült szent, egek királynéja, irgalomnak anyja, jóságos és hatalmas *Nagyasszony*...

A fájdalmas anya képeit nem festette soha, mert a fájdalom iskoláját nem járta sohasem, e tárgy előtte ismeretlen...

A hullámos fűrtű, nyílt homlokú, tiszta szemű és lelkű *Raffael* a gyermek Jézusnál és szt. anyjánál érezte magát a legjobban. Ott, a hol e tiszta szív szabadon doboghat és teljes egyéniségében vezetheti *Raffael* ecsetjét, ott teljesen természetes alapokra fekteti le művészetét. A gyermeket és anyját egészen természetesnek találjuk. A gyermek édes vonzódása anyjához és viszont, gyermeki pajzanság, jókedv, amelyben boldogan gyönyörködik az anya, édes játék szt. Jánossal, az álom és ébredés, szunnyadozás, fészkelődés — ime, csak ilyenkor kedvenc témái.

De azért mindenütt kiérzik az a törekvése, hogy természetfölötti alap gondolatot adjon e természetes vonásoknak. Az az édes anya, akinek egész boldogsága az a gyermek ott a karján, túláradó öröme mellett milyen áhítatos, imádságos lélek! Az a mélységesen komoly tekintet, amely gyermeket nézi, szívből jön, lát-szik, hogy nemcsak szeretni, hanem hinni és a jövendőtől rettegni

is tud! És, amikor az a gyermek oly igazán csókolni való földi gyermek, az „ember fia“, nem gondol-e egyben mindig arra, hogy nagy a feladata, hogy mennyei Atyjának kell akarátát teljesítenie? Ó az a játék a kis keresztelő szt. Jánossal! Mivel játszanak? A keresztel, amelyen majdan elvérzik, a szallaggal, amelyre reá van vezetve élete feladata, a báránkával, melyhez hasonlóan áldozat lesz, a kis vergődő madárkával, a szegény bűnös emberi lélekkel, melyet megváltani jött az ördög hatalma alól! Ime a játék is szimbólummá válik!¹

„Die grossen leuchtenden Augen, mit denen Christus den Beschauer anblickt, könnten einen Zweifler zum Glauben bringen!“²

Raffael gyermek Jézus képeit három csoportra szokás osztani.³

Az első csoporthoz azok a képek tartoznak, melyeket umbriai behatás alatt festett. (1504-ig.) Pld. Madonna Solly, Madonna szt. Ferencsel és szt. Jeromossal, Madonna Connestabile, Madonna Alfani, Madonna del Granduca, Madonna Tempí stb. A Madonna del Granduca a legtisztább Szűz, aki legszentebb gondolataiba merülve leveszi tekintetét a gyerekekről, mert annyi boldogságot nem bírna ki szíve. A Madonna Tempí szent anya, leirhatatlan anyai szeretettel szorítja magához édes magzatát. Ott a gyermek komoly, főséges, itt ő is élvezi azt, mit jelent a gyermeknek az édes anya kebléhez simulni . . .

E csoportot jellemzi az egyszerűség. Keresetlen az alakítás. Édes, természetes, áhitatra gerjesztő a jelenet, amelyet meg akar örökíteni.

Raffael második korszaka florenzi tartozkodásába esik. (1504—1508.)

Az idetartozó képeken (Madonna Colonna, Madonna Panshanger, Madonna Orleans, Madonna del Duca di Terranova, Madonna Belvedere, Madonna Conigiani stb.) Raffael a gyermek Jézusban úgy, mint édes anyjában a legtökéletesebb, legszebb emberit akarta megdicsőíteni. E korszak első sorban az anyát látja, akinek egyetlen boldogsága: gyermeke és egyetlen állandó aggodalma gyermekének sorsa. A Madonna Terranova képen először jelenik meg keresztelő szt. János és adja át a gyermek Jézusnak a szal-

¹ V. ö. Keppler: Aus Kunst und Leben. 105. o. II.

² Woltmann u. Wörmann: Geschichte der Malerei, II. 670.

³ J. Sörensen S. J. Kunstlehre, IV., 74. o.

lagot, melyen a súlyos szók olvashatók: Agnus Dei! Az anya sejti és érzi, mit jelent mindez . . . *Madonna della Sedia, di Foligno és Sixtina*.

Raffael Madonnái közül a legjobb karban maradt meg egyik legkedvesebb képe: a *Madonna della Sedia*. Knackfuss¹ mondja róla: — a florenzi Pitti-palotában látni kell e képet, és teljes mértékében elismerjük róla, hogy rajta a legtökéletesebb, legtisztább emberi a legnagyobb művészetihletével van az égiekig emelve. Emellett e kép oly csodálatos egyszerű és természetes, hogy könnyen elhisszük azt, a mit a kép eredetéről mondanak. Raffael ugyanis egyszer a Vatikán udvarán sétálva fiatal paraszt menyecskét látott, amint anyai büszkeséggel enyelgett és játszott gyermekével. A bájos csoport annyira megragadta Raffael figyelmét, hogy az első kezeügyébe eső alkalmatosságon — egy hordó fenekén — megörökítette a jelenetet. Tényleg, azt a gyöngéd, meleg anyai szeretetet, melyet szerencsés kézzel e képre vetett, Raffael ecsetje sem tudta még egyszer vászonra varázsolni.

Sigismondo Conti di Foligno pápai kamarás a villámcsapástól csodálatos módon megmenekült. Hálából megfesteti a híres *Madonna di Foligno*-t, amelyet először Ara Coeli templomának főoltárán, majd Foligno templomában állítottak fel. Most a vatikáni képtárban látható.

Felhők között, angyaloktól körülvéve, tulvilági fényben jelenik meg az Isten anyja, karján gyermekével. Részvét, irgalom és jóság ül az arcokon. Lenn baloldalt keresztelő szt. János férfierőtől duzzadó alakja lángoló tekintetével, izmos karjával a szt. Szűzre és gyermekére utal. Az égi jelenség assisi szt. Ferencet a földre sujtotta: két kezét kitarva, szemét a látomásra emelve mélyed el a fölséges kép szemlélésében. A másik oldalon térdel a kamarás, imára kulcsolt kezekkel buzgón fohászokodva, szt. Jeromos a fejére teszi kezét és ajánlja őt a szt. Szűznek meg szent gyermekének. És a gyermek? Mintha nem törődne az egész jelenettel. Makrancos mozdulatokkal akar leszállani anyja öléről, miközben egyik kezével majdnem lerántja édes anyja fátyolát. A kép közepén lenn áll a híres angyal, teljesen mesztelenül és tartja az ex-voto-táblát. „Ce qu'il y a des plus divin dans cette composition, c'est l'ange de la partie centrale“ — mondja róla Rio² „Schade, dass

¹ Raffael. Künstlermonographien I. 64.

² Raffael et Michelange. 150.

seine Blösse störend wirkt“ — jegyzi meg Keppler.¹ De azért egyhangulag elismerik Kepplerrel a kritikusok, hogy ez is „Andachtsbild, welches zur Meditation anleitet und Affekte wahrer Pietät, gläubigen Vertrauens und süsser Hoffnung durch das Auge in die Seele leitet . . .“

Raffael Madonna-képeinek gyöngye, művészetének koronája a *Madonna Sixtina*. E kép Piacenzába készült a bencések San Sisto temploma főoltárára. Ezért a két mellékalak is Piacenza patronája, szent Sixtus és szt. Borbála. 1753-ban III. Agost szász király 20000 tallérért megvásárolta a drezdai múzeum számára, melynek ma is legnagyobb kincse.

Jellemző, hogy e képről semmiféle tervezés, előtanulmány nem maradt reánk. Egy vonás sem. Mintha csak a legnagyobb művészi ihlet legszentebb pillanatában varázsolta volna Raffael a vászonra.

Meglepő a kép technikája bámulatának egyszerűsége. Az a művész, aki oly csodálatos ügyességgel tud alakítani, csoportosítani, színezní, hátttereket, ellentéteket felhasználni, most mintha szántszándékkal mellőzni akart volna mindent. Egy ablak a kép kerete, amelynek párkányzatára támaszkodik a két angyal, az ablak egyik sarkán áll a pápai tiara, felső sarkait pedig föggöny borítja. Raffael mellőzni akart minden feleslegest, mert Madonnát akart festeni, aki távol mindentől, ami földi, csak az égre mutat. Ellebentí a fátyolt a művész, hogy bepillantsunk oda, ahonnan ez égi jelenés, e felséges asszony, gyermekével hozzánk jó.

„Die Grösse der Werkes liegt darin, dass der religiöse Gedanke und die künstlerische Form völlig ineinander aufgehen, dass der höchste Ausdruck des Übersinnlichen erreicht ist durch Fernrückung und Fernhaltung jeder irdischen Linie und jedes irdischen Zuges, die nicht absolut notwendig sind, dass das Bild in vollem Wohllaut und in herrlichster Konsonanz jene Töne und akkorde anschlägt, welche die Grundklänge christlichen Gebets bilden müssen. Es begeistert zum Glauben, es durchschauert mit Ehrfurcht, es entzündet Hoffnung, Vertrauen und Liebe, es ladet ein zu süsser Versenkung der Seele in das Geheimnis aller Geheimnisse, in das Mysterium der Menschwerdung.“²

¹ Aus Kunst u. Leben. II. 86.

² Keppler: u. o. 92. o.

De a Madonna nagyságát gyermekének köszönheti. A képen mintha lehozná az égből, hogy nekünk adja váltságdíjúl, áldozatúl bűneinkért. És az a gyermek már nem a rendes. Arcán kifejezésre jut isteni fölsége: azok az erőteljes, komoly vonások, azok a lángoló, tüzes, fekete szemek hirdetik, hogy teljes tudatában van óriási feladatának. „Die grossen, leuchtenden Augen, mit denen Christus den Beschauer anblickt, könnten einen Zweifler zum Glauben bringen . . .“

Az embernek megtörik a térde e kép előtt . . . Mintha fülébe csengene szava az Urnak, aki a világ végezetével eljövendő lesz felhők trónusán dicsőségében itélni elevenek és holtak felett . . . szállana fel a magasba a tömjén füstje, illatja és bűgná az orgona: Sanctus, Sanctus, Sanctus . . .

„Ein ideales Altarbild . . . herrlicher Höhepunkt der religiösen Malerei!“¹

VII.

A csecsemő Jézust a legenda szerint felkeresik a pásztorok. Valamennyi hoz magával ajándékot. Csak az egyik pásztorfiúnak nincs mit adnia. Előveszi hát furulyáját és fujja-fujja lelke gyönyörűségére, a csecsemő örömére.

A gyermek Jézust dicsőíti a *költészet is*.

Hány tiszteletreméltó, ősi éneke van a karácsonyi ünnep körnek, amely eredeti tisztaságában századról-századra szállva reánk maradt és hány száz meg ezer szívre szállott szent béke, hány szemről száradt le a könny, ha azt énekelték! A kemény tölgy rendületlenül áll és lábainál ezer ifjú hajtást tipor le, söpör el az idő . . . Így maradtak meg ezek az énekek is a nép szívében és ajkán, míg a modern költészet sok virága elhervadt már régen.

Befejezésül pár vonásban csak a *germán nép* költészetéről szólnunk, még pedig azért, mert ez a nép dacolt legtovább Krisztussal, de midőn meghódolt, ennek költészete szórta legszebb virágait a gyermek Jézus köré.

Ha forгатom Beissel legujabb nagy munkáját: „Geschichte der Verehrung Marias in Deutschland während des Mittelalters. 1909.“ —, ha vele felütöm azokat a poros kódexeket, amelyekbe szorgos, gyengéd zárdái kéz rötta a sorokat, minő bensőség, minő

¹ Kepler: u. o.

élet! Alkuin hymnusa, Hrabanus Maurus versei, a szt. galleni verses letenyék, Haímo, Walafried Strabo költeményei, reimsi Hinkmar előszava a gyermek Jézus születéséről szóló apokrif evangéliumhoz, a gaudersheimi Bencés kolostor apácájának, Hroswithának, az első német költőnek gyönyörű éneke mind-mind a gyermek Jézusról és anyjáról szólnak, bensőségesen, édesen.

Mínó leleményességről tesz pld. tanúságot a wessobrunni kézirat (12. sz.)! Mária és gyermekét dicséri, midőn írja:

1. Magnificare piaM Decet omni laude MariaM
Ardua reginA, Quam summa venerentur et imA,
RiteccelebratuR. Qua lapsus homo reparatuR,
Immo dolor morbI Veteris detergitur orbI,
Alma precum vota Cui solvat concio totA.
2. Me monet ipsoruM Pia virtus mysterioruM,
Ad laudis signA Depromere carmina dignA.
Recte laudatuR, Per quam Deus haec operatuR.
Ipsa rubrum Moysi, Signat flammare nec urI,
Astruitur portA Typico sub aenigmate clausA.
3. Nox Aaron virgaM Cum manu signat et urnaM,
Arida nam virga, Flos cum prole MariA,
Rursus et urna datuR, Qua Christus manna probatuR.
In te, Virgo DeI, Redeunt convivia coeli,
Ad quae nos regnA, Perduc, regina benignA.¹

Merész költői szárnyalással énekel Otfried von Weiszenburg és utána a derék jó Walther az édes karácsonyi éjszakáról, melyben a nap született meg a tövis nélkül való rózsaszáltól. A gyermek Jézus iránt való túlárado érzelem mintha átcsapna a józan öröm és esztétika korlátain is. Összevissza kever a 15-ik század németet és latint.

In dulci jubilo
Singet und seit froh!
Aller unser Wonne
liegt in praesepio,
so leuchtet vor die Sonne
Matris in gremio.

Az eszmekör, amelyben mozognak, természetesen nagyon szűkre vont: a szentírás képein túl nem mennek. A pásztorokról nem énekel sokat lantjuk. Markáns vonásokban, pár szóval festik

¹ Beissel: u. o. 217.

szívük nagy örömét. Tulajdonképen a népdramák hősei ők, a nép képviselői. Az angyalokról már többet zengenek: idillikus táncuk, énekük. Sokszor csapong a jókedv. Kinyillik az ég kapuja „da kugeln die Engel ganz haufenweise hervor.“

De mihelyt a jászolhoz lép a költészet és meglátja a gyermek Jézust, a legédesebb hurokat pengeti. A 14. sz. egy bölcsödala szerint :

Unser Herz soll das Krippelein sein,
 Darin legt Maria ihr Kindelein.
 Unsere Weisheit soll das Schlafhäuble sein,
 Damit deckt Maria ihr Kindelein.
 Unsere Armut soll das Strohsäcklein sein,
 Darauf legt Maria ihr Kindelein.
 Unsre Dehmut soll das Sprensäcklein sein,
 Darauf legt Maria ihr Kindelein.
 Unsere Trübsal roll das Windelein sein,
 Darein wicklet Maria ihr Kindelein.
 Unsere Miltigkeit soll das Hemetlein sein,
 Darein schläft Maria ihr Kindelein.
 Unsere Reinigkeit soll das Röcklein sein,
 Damit kleidet Maria ihr Kindelein.

A hagyományos állatok sem maradhattak el. És mily szellemenesen éneklí az egyik, hogy szamar és ökör állott a gyermek mellett, de a gyermek nem félt, mert akinek szíve tiszta, annak nincs mitől félnie. Kevésbé szellemes, de megindító a maga realizmusában, mikor a páratlan szegénységet és nagy hideget azzal jelzi a költő, hogy „Herr Josef seine Hose auszog“ és abba takarta Mária az ő didergő gyermekét.

Szt. Józsefnek különben elég siralmas szerep jut. Hűségét nem honorálja egészen illendően a költő, amikor a „jóságos öreg“-nek csak a bölcső ringatást juttatja.

A központ természetesen a gyermek. Vágyódik utána a költő: virág áll a réten, a kis Jézus lesz az; ó, nem férhetek hozzá, hogy letépjem azt! Mily alázattal kell közeledni feléje?! Aki megakarja csókolni, tiszta legyen szíve! Mélységés a hite: ha megcsókolhatnám aranyos kis száját, meggyógyulnék, — bármily beteg volnék! Biztatja naiv közvetlenséggel a csecsemőt:

Sieh Jesulein, sieh!
 Sankt Josef ist hie:
 ich bleib auch hiebei:
 schlaf' sicher und frei!

Idővel pedig a filozofálás le is veri a költészet himporát. Izléstelen az a korszak, amely az istenség hangsúlyozásán igazán tulzott ellentéteket használ. Az öreg Isten a gyermek; kis ujján az egész világ; anyjánál, sőt valamennyiünknel is idősebb e csecsemő.

Der Vater dein nichts älter ist denn du,
Auch du nichts jünger bist.
Eines Alter seid ihr beid,
Gleich Ehr, Gewalt und Herrlichkeit.

De ki tudná még csak megközelítőleg is felsorolni azt a sok-sok legendát, amellyel körülvette a jámbor hit a gyermek Jézust és amelyből még a legujabb művészek is merítenek!

Mikor angyalok szállnak le és hintáznak vele, a sárból gyúrt madárkák kezeintésére felszállnak, Józsefnek parancsára angyalok segítenek . . . Szegény anyjának nincs miből ruhát fenni a gyermeke részére, hát intésére a nyáj gyapjút megtépik a tövisék és fecskék gyűjtik Jézuska ölébe a pelyheket . . . A harmadik karácsonykor az apró szentek jönnek hozzá játszani, születése napján angyalok hoznak neki játékot és ő a keresztet választja . . .

Befejezésül álljon itt az a kedves legenda, amely az Egyiptomban való tartozkodás napjaiból van véve:

Mikor pedig lakozott volna Mária és József a gyermekkel egybe Heliopoliszban, Egyiptomnak városában, a magasságból való csemete négy esztendősnél. És játszadozni jára a többi gyermekkel a mezőnek pázsitjára. De a gyermekek csúffal nevezték őtet, mert fölnevekedvén, immár kicsiny vala az ő köntöskéje és ócska is volt. Keserülé pedig az ő anyja, hogy a negédes csintalanok gúnyolják őtet szegénységéért. És mondá Józsefnek: Vegyünk ruhát a gyermeknek, hogy a vásottak ne csufolják az ő mezítelenségét. Felele pedig neki József: Tudod, hogy nincsen pénzünk. De vagyon még az aranyból, melyet ama napkeleti bölcs, kincsét megnyitván, ada Jézusnak Betlehemben: azon vegyünk neki ruhát. Megszégyenli vala pedig magát Mária és pirongással mondá: Én az aranyat még Izrael országában titkosan ama szegény szomszédasszonynak adtam, midőn nem vala miből eltemetnie az ő leányát. De megvayon még a tömjén, melyet a másik napkeleti bölcs ajándékoza Jézusnak Betlehemben; a kalmár még ad érte egy vég fejerített vásznat és lesz miből varnom köntöskét. Mostan pedig József pirul vala meg és szeméremmel mondá: bizony nin-

csen meg a tömjén sem, mert én égő áldozatnak áldoztam, midőn nem lett volna egyéb áldozatunk. Minek utána mondá Mária: Ha már ezekből is kifogytunk, megmaradt a mirrhá, melyet a harmadik napkeleti bölcs ada Jézusnak Betlehemben, azért is kapunk jó egynehány sing vásznat és léssen a gyermeknek köntöcskéje.

Vinni akarák tehát a mirrhát a kalmárhoz, de hiába keresék az egész házban, nem találák sehol.

Ekkor haza jöve Jézus a mező pázsitjáról és kezében hozá a mirrhának üres edényét. És mondá neki az ő anyja: Fiam, mit cselekedtél ama drága kenettel?

Felele pedig Jézus: Midőn ma a gyermekek megint megcsufolák az én ócska köntösömet, a legnagyobbik követ foga, hogy reám hajtana. De a kő visszaesék az ő fejére és olyan sebet ütött az ő homlokán, hogy aléltan rogyganék le; mire a gyermekek megfutamodának. Én pedig haza sieték, vevém a mirrhát, aztán vissza kimenék hozzá és az ő homlokára öntém a kenetet. Legottan beforrada az ő sebe és lábra álla . . .

Hallván ezeket Mária, nem szóla, csak megölelé az ő szerelmes fiát és megapolá őtet . . .

Dr. Hirschler József,
kolozsvári plebános.

Az erdélyi katolikus autonomia kiépítése.

A múlt évi státusgyűlésen indítványt terjesztettem elő, amely a létező erdélyi katolikus autonomia kiépítését tűzte ki célul. Ezen indítvány alapján, a kérdés alapos ismerőinek érdekes hozzászólása után, utasítottam az igazgatótanács, hogy a kérdést a Püspök Úr Ö Nagyméltóságával egyetértésben igyekezzék megoldani és emlékezetem szerint elhatározottam az is, hogy e megoldásról, illetve az eredményéről a legközelebbi státusgyűlésnek jelentést tenni köteles.¹

Hogy e megbízásnak az igazgatótanács mennyiben tett eleget, az erről szóló jelentést a legközelebbi státusgyűlésen lesz alkalmunk meghallani.

A kérdés szélesebb körben leendő megvitathatása, az ebben fekvő eszme ébrentartása végett azonban legyen szabad erre vonatkozó nézetem röviden az általános szempontok megemlítésével elmondanom. Felölelem első sorban azt, a mit indítványomban kifejtettem, de tovább menve az alapul fekvő eszme alapján e helyütt tovább is fejlesztem. E pár sor megírásának fényes eredményeként tekinteném, ha sikerülne a hivatottak és a nagy közönség érdeklődését felkelteni és a felvetett eszmék megvalósítását előbbre vinni.

* * *

Az erdélyi katolikus autonomia csodálatos alkotás. „A mit annyi temérdek idő békés és békétlen mozgalmainak sehol és soha se sikerült megoldani, az a kath. világ által észre se véve talált megoldást e világnak egy kis zugában — Erdélyben“ mondja Kossutány ismertetvén a római katolikus egyház itteni szervezetét. A laikus elemnek részvétele az egyházi ügyek intézésében az önkormányzat mint problema elméleti fejtegetések terén Scilla és Charybdis közé kerül. Bármennyit foglalkoztatja a szakírókat, alig halad előre valamit is. Hova tovább mind inkább felfedezik

¹ L. 1908. évi jegyzőkönyv XXVIII. pontját 25, 26. l.

a — nehézségeit és ezen nehézségek legyőzéséhez mind inkább hiányzik a jóakarát. A szűkebb értelemben vett Magyarországon, eltekintve attól, hogy mind inkább a napi és pártpolitika játékszere lesz, amely pedig innen egészen kiküszöbölendő, ez okból is a megvalósítás időpontja nemhogy közelednék, hanem folyvást távolódik. Nekünk kell jó példával előljárni. A mint már elődeink megmutatták, hogy a gyakorlati életben ez a problema életerős valóság, amely jótékony hatását éreztette egyházi és állami téren is, úgy megmutatjuk mi is ezt s tovább menve megmutatjuk azt is, hogy ezen intézmény tovább fejlődésre képes, hivatása van, a melyet betölteni akar és megizmosodva a rég létező formákba életerőt visz be. A modern élet mind több és több követelménnyel, szükséglettel lép fel, az autonomiának meg van az ereje ezeknek megfelelni, ezeket kielégíteni, miért zárók el ettől?

Létező törvényes alapon, létező jogunk értelmében tegyünk előre pár lépést. A magyarországi reform megoldásáig ezt el nem odázhatjuk, a fennálló szükségletek követeléseivel szemben.

Ezen előrehaladás végett két irányban kell dolgoznunk. Első sorban, a mint a státusgyűlésen előterjesztett indítványomban kifejtettem, a már létező szabályainkat kell szigoruan betartani. Hajtsuk végre az 1873-as utasítás eddigéle papíron maradt intézkedéseit. Ezek a papíron maradt szabályok azok, amelyek az egyházközségeket kapcsolják be státusunk szervezetébe.

A státus, jelenlegi szervezetében, egy hatalmas óriási fő (státusgyűlés, igazgatótanács), amely saját tagjaival összeköttetésben nem áll. A státus rendeltetésénél fogva az egész erdélyi egyházmegye szervezete volna, valóságban az egyházközségekkel összefüggése ott — ahol a deputatusok választásából áll. Az igazgatótanács újabb jelentései leközlík még az egyházközségek iskolai adatainak statisztikai táblázatát, de aztán egyéb érintkezési pont nincs. Az egyházközség járja a maga különútját a nélkül, hogy valaha a státussal találkoznék. Ezek az egyházközségek valóságban nem tagjai a státusnak. A státusnak az ügyeik vitelére nincs befolyása, ellenőrzést nem gyakorol, felette nem áll, össze nem függ, hiányzik teljesen az összeköttetés.

Nagyon szép, hogy a státus vagyont kezel, számadásokat készít, gazdasági berendezés és állatleltárt állít össze, de úgy gondolom, hogy mindez csak erőforrása azon eszközöknek, amellyel célját akarja elérni. Még csak nem is eszköz, hanem csak előfel-

tétele az eszköznek: a gazdasági ügyvitel. Én pedig úgy látom, hogy a státus tevékenysége tulságos nagy mértékben ebben merül ki.

Be kell kapcsolni a státus működésébe az összes egyházközségek életét is. Ezeknek jelenségei, életének megnyilvánulása a státus megfigyelése, ellenőrzése és gondoskodása alá kell, hogy kerüljön. Vérkeringést kell behozni a fő és tagok közt. Érezze minden egyes egyházközség, hogy a státus bennük és általuk is él s hogy részei és tagjai az erdélyi autonomiának.

Ezért kell végrehajtani a létező szabályzatot. Az 1873-as szabályzat szerint ugyanis az egyházközség és státus közötti összeköttetés nem merül ki a statisztikai adatok postára adásában, hanem fennáll a kapcsolat az összes autonomikus ügyekben.

Ezen szabályzat 9. §-a szerint az igazgatótanács nemcsak jelentést teszen évenként az egyházmegyében a közoktatás állapotáról, hanem „az e téren szükségesnek mutatkozó javításokat mind a tanrendszerre, mind a tanodákra nézve indítványozza“. A II. §. szerint az egyházközségi tanácsok által választott tanítókat megerősíti „s részökre az alkalmazási okmányt kiszolgáltatja; amennyiben megerősítést nem adhat, új választást rendel.“

Az oktatásügy mellett, tekintettel van az egyházközségi vagyongazdálkodásra is. A 15. §. szerint „az egyházközségi vagyon és jövedelmeknek az illető egyházközségi tanácsok által leendő helyes kezelését ellenőrzi.“

A 17. §. a kegyurak kötelességeinek pontos teljesítését helyezi a felügyelet alá.

A ki ismeri e szabályzat létrejöttelének és különösen báró Jósika Lajos és nemes társainak alapos és mélyen fekvő alapokon nyugvó munkájának történetét, az jól tudja, hogy a katolikus autonomia fenntartásáért folyó azon küzdelemben ez a minimuma volt a kívánságoknak s nem azért alkottatott, hogy papíron maradjon. Kiténik ez onnan is, hogy a szabályzat megalkotását követő évben az igazgatótanács jelentésének bírálatára kiküldött bizottság előterjesztésében utasítani kérte az igazgatótanácsot, hogy jövére az 1873. évi utasítás II. 15. és 17. §. pontjaiban foglalt jogokat illetőleg kötelességeket gyakorolja teljes mértékben.¹ Utasítani kérte továbbá, hogy egy kisebb bizottságot válasszon, „amely egyházmegyénk közoktatási állapotát megvizsgálván és

¹ L. 1874-iki jegyzőkönyv 42, 43, 46 és 47 l.

tanulmányozván, a szükségeseknek mutatkozó reformokra és javításokra nézve“ javaslatokat terjesszen elő. A státusgyűlés ezt el is határozta és a Püspök úr Önagyméltósága felkéretni határozottatott, „hogy a kath. tanodák igazgatóit utasítsa, miszerint az igazgatótanács ebbeli rendeleteinek haladék nélkül eleget tegyenek“, arra is felkéretett, hogy „azon esetben, ha az igazgatótanács közvetlen vizsgálattal akar magának meggyőződést meríteni egyes iskolák állásáról, ezen vizsgálatot engedje meg.“

Ezen megújított rendelkezés dacára az utasítás hivatkozott szakaszai végre nem hajtottak. Most első sorban a kapcsolat helyreállítása végett ezen létező szabályokat kell betartani. Az egyházközségi u. n. autonómikus ügyek autonómikus ellenőrzés alá helyezendők, A státus vegye gondozása alá ezen ügyeket. Saját közegeivel vizsgálta meg az iskolákat, kötelezze az egyházközségeket rendes pénzkezelésre, ezt ismét saját közegeivel vizsgálta stb. Olyan elemi kívánságok ezek, hogy csodálkozást nem az kelt, hogy a státus részére kívánjuk ezt, hanem az, hogy régesrég óta nincsen így. Sajna eddigelé nincs így. Ezentúl nemcsak azért kell ezt keresztülvinni, mert végtére a célszerűségeen kívül az írott szabály is ezt követeli, hanem azért is, mert egyházközségeink terheiket saját vagyonukból fedezni csak szűkösen tudják, kénytelenek áttérni tagjaik megadóztatására, ehhez való jog pedig mint a státus tagjait illetik és a világi elem terhet vállára venni aligha lesz hajlandó anélkül, hogy garantiaként az ellenőrzés nagyobb fokát meg ne követelné. De az egyes egyházközség maga világi elemével, különálló erőt képvisel és mindenütt az életben a különálló egynemű erőnek az egyesítése a cél. A státus kifelé és befelé leendő óhajtott megerősítése lesz az eredmény.

* * *

Az előrehaladás második irányát a létező szabályzatnak a meglevő jogalapon leendő továbbfejlesztése képezi. Az a továbbfejlesztés: visszatérés a régihez. Fel kell vegyük az elejtett fonalat onnan, a honnan báró Jósika Lajos és társainak kezéből kiesett és vissza kell állítani a tulajdonképeni autonómiát. A mi autonómiánk törvényes alapját nem a 67-es királyi leirat, hanem évszázados hagyomány és évszázadok előtti törvények képezik. Vissza kell térni ezekhez a régi alapokhoz a modern idők szellemével számolva. Nem valami újat akarunk tehát felépíteni, hanem a régi

épületet akarjuk poraiból kiásni. Erről a tulajdonképeni autonómiáról az erdélyi katolikus világ soha le nem mondott, ehhez való jogának a klerikus és laikus elem sokszor kifejezést adott és a megvalósításra irányuló törekvés is csak olykor-olykor szünetelt. Mi volna ez a tulajdonképeni autonómia a kor szellemével összhangban álló megvalósulási alakzatban? Első lépcsője az autonómikus egyházközség. Minden erdélyi egyházközség teljes autonómiával ruházandó fel. Legyen ezen önkormányzat demokratikus ne nézzen rangot, állást és vagyont, hanem nézze az embert. Rang, állás és vagyon mind csak ruha, amibe öltözik, ha öltöztetik az ember. A kereszténység az emberesszémét magasra emelte: mire való az elzárkozás most. Az autonómia nem előszoba, a hól ezeket a ruhadarabokat lehet a fogásra akasztani, hanem az emberek egyesülése. Ezeknek a közvetlen érdeklődése az, a min az építést megkezdeni lehet. Ölelje át az egyházközség a területén levő hívek összességét, adjon ezek mindegyikének beszólást egyháza ügyeinél vitelébe. Az egyházközség amugy sem a hitelvek hittételek felett dönt, hisz ezek vallása alapján jut az egyházközségbe minden egyes tag. Az egyházközség ne legyen bizalmatlan a nagy tömegekkel szemben, hiszen ezeknek ügyéről van szó és ezeknek is kell intézni saját ügyeiket. Ha az autonómia az egyház szabadságát jelenti, mire való ezen szabadságban csak az elenyésző kisebbséget részesíteni. Annál erősebb a szabadság, mentől több a katonája.

Betetőzője az autonómiának a státus szervezete. Ide is vigyük be a demokratikusabb szellemet. A státus jelenlegi szervezetében erősen zárt kör, a hol tulságosan dominál az aristocratia és az állami alkalmazásban lévő hivatalnoki kar.

Eként megerősítve az egyház szabadságának intézményes szervezetét, a státus gyakorolja az autonómiában benne rejtett összes jogositványokat.

Megílllette a státust az *Approbatæ Constitutiones* szerint a püspök választási jog. Státusunk az újabb szervezettel ezt a jogát nem gyakorolta. Melichár jogvesztésnek nevezi,¹ de rámutat, hogy a körünkben uralkodó felfogás szerint az 1792. május 26-iki legfelsőbb leirat, a 67 aug. 19-iki legfelsőbb elhatározás és az 1868 XLIII. t.-c. 14. §-a alapján is a régi autonómiai törvények fennál-

¹ A Katolikus Autonómia Magyarországon Budapest 1907. 156. 1.

lanak. Ezt a jogot el nem veszítettük, mert ilyen közjogi jellegű jogot elveszteni nem lehet. Eltörlésébe se a státus, se a törvényhozás belé nem egyezett. És így kérdés lehet, hogy mikép szerveztetik az autonómia a többi egyházmegyében, de nem lehet kérdés, hogy a mi egyházmegyénkben a létező törvényt végre kell hajtani.

Püspökünk beköszöntő beszédében kifejezte, hogy szabadságot követelünk „az egyházi kinevezéseknél, hogy az egyházi kinevezés, a magas méltóság adományozása ne politikai érdek juttalma, hanem egyházi érdek elismerése legyen.”¹ Ezen régi autonómiai jog gyakorlása biztosíték lesz az óhajtott eredmény elérésére.

Státus az összes iskolai, nevelési, alapítványi és egyházi vagyoni ügyekben igénybe kell vegye törvényes hatáskörét és ezenkívül ki kell, hogy vegye részét a szociális munkából is.

Ezek azonban mind csak teendő körök. A mire már most az autonómiának a legnagyobb figyelmet kell fordítani az az, hogy ezen teendőkörok ellátásába egészséges szellemet kell bevinnie. Ne lélek nélküli munkát, száraz kötelességet végezzen, hanem érezze, hogy csak lélekkel lehet dolgozni és eredményt érni el. Mindenütt köztudatban megyen át, hogy nem hivatalt, hanem hivatást tölt be. Még ott is, ahol jövedelmét szerzi gazdasági ügyvitelénél is igyekezzék úgy vinni gazdaságát, hogy egész egyházmegyénk rendkívül kezdetleges, fejletlen, hátramaradt gazdaságainak utmutatóul, tanítóul szolgálhasson.

A ki nem gazda, az is látja, hogy a városhoz legközelebb eső falvakban is régi kezdetleges gazdasági eszközökkel nyomoruságos gazdálkodás folyik. Igazán észrevétlenül tűnnek el a századok és a kultúra haladása alig érezteti hatását. A föld ki nem használtatik és mégis a használat az a termő erő kiuzsorázása.

Hát ezt a paraszt osztályt tanítani, helyesebb gazdálkodásra szoktatni kell. Státusunk, a hol gazdasága van ne csak a saját ökreivel és teheneivel törődjék, hanem törődjék a körülfekvő községekben lakó emberekkel is.

De vigyen be lelket a nevelésbe és a tanításba is. E nélkül e téren amugy sem lehet még csak megmozdulni is. A kereszténység: a szeretet tana, gyurja meg az emberi lelkeket, hogy

¹ L. 1887 aug. 10-iki rendkívüli közgyűlés jkvet 7. l.

minden egyesből a szeretet nőjön ki. Harmonia után sovárognak milliók, vígyen mindenüvé harmoniát. A kik jönnek akármilyen lobogó alatt ellenünk, mi azokkal szemben ökölharcra nem kelünk, a kereszt nem fokos, fejet be nem törünk, lábat meg nem akasztunk. A szellem úr. Nekünk a lélekre van gondunk. A kereszténység nincs lekötve a társadalmi berendezkedésekhez és nincs oly haladás, amelynek akasztója volna.

Tanintézetünk oktatása: legyen praktikusán egészséges. A mi most történik az a gyermek elme agyonfárasztása, gyermekkedély elfásítása és a koraunt vénék termelése. Ez oktatási rendszer tarthatatlan.

Felső oktatásunk abban áll, hogy jogászokat és tanárokat produkálunk nagyban. Meg van ennek a létjogultsága, mert a kolozsvári seminarium az erdélyi magyarság megerősítésében óriási munkát végez. De hát a státus a szegény emberek fiaiból mind jogászt és tanárt akar csak fabrikálni? Miért ne nyitná meg kapuit az orvos, a képzett kereskedő, a mérnök, a vegyész etc. előtt? A nemzeti munkában hova-tovább ezekre mind nagyobb szükség lesz. Ismerje fel a szükségletet mielőbb és igyekezzék annak kielégítésére sietni.

*

Az autonomia kiépítési programjaként megemlítettem a socialis munka végzését. Erre pár szóval vissza kell térnem.

Ha az autonomia az egész egyházmegye szervezete, akkor munkakörébe a katolikus társadalmi munka is bekapcsolandó. Az autonomia a multban küzdött a templomért, iskoláért, nevelésért, szabad vallás-gyakorlatért, úgy ki kell venni részét a jelenben is azon küzdelemből, amely a gyermek, a nő-védelem érdekében, továbbá az alkoholizmus, kriminalitás és pauperismus ellen folyik. Szervezze ezeket első sorban az egyházközségekben és ezen szervezeteket hozza összeköttetésbe, tetőzze be. E téren nagy mulasztás terheli, mert a munka megkezdését semmiféle szabály sem gátolja.

*

Mit akar az autonomia ezen kiépítése? A feleletet megadhatjuk: a létező erők elpocsékolásának megakadályozását és a létező erőknek a létező szükségletek kielégítésének szolgálatába állítását. Az autonomikus törekvés kifejezetten tiltakozik a katolicizmusnak politikai kihasználása és a pártpolitikai szolgálatba

állítására ellen. Ez lehet egyesek boldogulásának alapja, de nem a magyar katholicizmusé. Nem pillanatnyi sikerek elérése, hanem állandó munka végzése a cél. Erdély megmutatta a múltban, hogy e téren hivatása van, ne legyünk bizalmatlanok és működ-jünk közre, hogy hivatását jelenben is betöltve: irányítója legyen az egész magyar katholicizmus közéleti tevékenységének s szervezkedésének egészséges irányban.

Bíró Balázs.

Az egyház Krisztus helyettese a földön.*

Az által, hogy Jézus Krisztus felment a mennybe, az ő élete nem szűnt meg a földön, hanem folytatódik az itt az egyházban, melyet Ő azért alapított, hogy annak kebelében az ő vallása az idők végéig fentmaradjon és általa az emberek üdve eszközöltessék. Jézus Krisztus most mindent egyháza révén igazít, egyháza által érintkezik, egyházában él az emberek között, ez az Ő vallásának letéteményesse, úgy, hogy Krisztus vallása a kereszténység az egyházban nyer alakot, abban jut érvényre, abban él, Krisztus egyházán kívül nincs meg Krisztus vallása. Krisztus minden igazságot és malasztot az Ő egyháza által ad nekünk, az egyház az Ő igazságának, szellemének és malasztjának egyedüli organuma, mi nem ismerünk kereszténységet Krisztus egyházán kívül és nélkül; kereszténység és keresztény egyház oly bensőleg függ össze egymással, mint a test a lélekkel; azért az egyház Krisztus teste; a kereszténység elterjedése a népek között az egyház elterjedése; a kereszténység története az egyház története.

A kereszténység és az egyház egy levén, az egyik úgy nem változhatik, mint a másik, mert az igazság változatlan. Az Isten nem mond ma igent és holnap nemet. Az Isten az igazságot az egyházra bizta és a lelkekért bizta rá, a kik látták a világ hajnalát, vagy megérik alkonyát. Minden lélek egyenlően követeli az igazságot, a mint egyenlően is van kötelezve azt elfogadni. Az igazságnak egyenlőnek kell lenni; nem lehet az egyiknek ezt, a másíknak meg azt hirdetni. Ez az egyház hite korszakról-korszakra. Mindíg és mindenütt, valamennyi lélekben az a föltétlen, teljes meggyőződés él, hogy az egyház szervezetét ember meg nem boly-

* Többek, különösen Bougoud után készítettem és fölakartam olvasni püknköstre tervezett ünnségünkön, de az ünnepség elmaradt.

gathatja, nem még az egyetemes zsinat, még a pápa sem. Az egyház az emberek keze ügyén felül áll. Azt Jézus Krisztus alkotta, egyedül, föltétlen hatalommal, isteni módon, az emberek közreműködése nélkül; következőképp ki sem bolygathatja meg, csak Ő.

Hiszen különben minden dolognak az alkateleme változatlan. A gyermektől a férfiúig és a férfiútól az aggig minő nagy átalakulás van! De azért mindenik, a gyermek, a férfi, az agg ugyanazon lény, ugyanazon szervezet; a szívnek és ütereknek ugyanazon váltakozó lüktetése; a mellnek ugyanazon működése; a csontoknak és idegeknek ugyanazon szövődése. Tudtok ezen változtatni? Így áll a dolog az egyháznál is. Szervezetét a rangfokozat, tanítás és szentségek terén nem módosíthatják sem a pápák, sem a püspökök; nem törülhetik el sem a császárok, sem a köztársaságok. Az egyház századról-századra száll és mindig hű önmagához, mindig ugyanaz, mindig változatlan; napról-napra gyarapodik, de soha nem változik: és valamennyi léleknek, tünjenek fel bárhol és bármikor, ugyanazon világossággal, ugyanazon szeretettel szolgál.

Támadjon ellene minden emberi erő, az egyház mindig győz és az egyház mindig változatlan.

Ezen a földön két fő erő van: a testek ereje és az eszmék ereje, s minthogy nem csupán szellem és test vagyunk, hanem szívvel is bírunk, ott van a harmadik, a legfélelmetesebb erő a szenvedélyek ereje. E három egyesült erőnek ki állt valaha ellent? Hol vannak azok az intézmények, ha még oly szilárdak is, melyeket az eszmék szele meg nem ingat, a szenvedélyek tüze fel nem perzsel, az erőszakosok támadása fel nem forgat?

Mindezt csak az egyház állta ki s a legkisebb sérülés nélkül.

Az erőszak ott működik már a Kálvárián, halálra hurcolja az apostolokat, vértengerrel veszi körül az egyház bölcsőjét; három századon át irgalom és kegyelem nélkül nyakazza a keresztényeket úgy, hogy a kard kicsorbult, darabokra törött, a hóhérok kifáradt kezéből kihullott, az utolsó üldözőből a meggyalázott düh eme kiáltását csalta ki: győztél galilaei.

De nemcsak a római császároknál, hanem más hatalmagnál is lépten-nyomon beleütözik az egyház a durva kard élébe; bele, mikor a barbár nemzetek között tört utat; bele, mikor a mohamedanizmussal állt szembe; bele, mikor tengeren túli területek partjaira lépett, mikor új világrészek meghódítására indult.

Az egyháznak, hogy valamely országba bejuthasson, mindig vérben kellett fürödni.

És nem csupán a pogányvilág, hanem akárhányszor önön fiait emelték ellene kardot, úgy, hogy egy folytonos üldözés az egyház élete. De mire mentek vele ellenfelei? mit nyertek az ellene fegyverkezettek? a fegyveres üldözők? Meggyalázták magukat; ez az egész. „Azt nyerték — kiált föl gyönyörűen Montalambert — amit nyer az ember, ha egy nőt, egy anyát megüt. Ez azt mondja: Üss, de legyőzni nem fogsz; csak magadat gyalázod meg“.

Karddal nem boldogulhatván az egyház ellen, a szellem fegyverét fogták ellene, az eszmék minden erejét indíták ellene; és ellene indíták ügyes, gyakori, rendkívüli támadásokkal. Tízennyolc százada már, hogy az egyház a legmerészebb, legfogósabb, legélesebb elméjü támadók táborával küzd. Mit nem tagadtak? mit nem gunyoltak ki? Megtámadtak mindent. De mire mentek ellene? Van-e egyetlen sor hittanában, amelyre homály borult? egyetlen egy szó tanításában, melyet vissza kellett vonnia? A tudományban, annak minden ágaiban voltak dolgok, amiket egykor hittek, de később eldobtak, megtartani nem mertek. Van-e ilyen egyetlen egy is az egyházban? Engedett-e csak egyetlen egy pontban is az egyház valaha?

„Az államok elvesznének, monja Pascal, ha a szükség sokszor törvényt nem bontana. De az egyház ezt nem tette, nem használta soha. Bizonyos, hogy vagy alkalmazkodás, vagy csoda kell... Hogy az ember enged és úgy tartja fenn magát, nem meglepő; de hogy az egyház mindig föntartotta magát és hajthatatlan maradt (mégis), ez isteni.“

Az egyház tízennyolc század óta nemcsak a test ereje és az eszmék ereje, hanem még egy harmadik támadásnak, a szenvedélyek támadásának is ki van téve; és pedig nemcsak elemei részéről, hanem nagyon sokszor saját gyermekei részéről is iszonyú pusztításokat okozva minden felé. Voltak szomorú korszakok, mikor a fekély az egyházban megalázó, ijesztő módon elharpódzott. Beszennyezte papjainak ruháját; meghervasztá szerzeteseinek szívét; és szabad utat találva megkísérlé felhatolni még a legmagasabb körökbe is. És az eredmény mi lön? A szent szeretet kihalt-e az egyházban? A malaszt és erény szent letéménye kiséklott-e az egyház kezeiből? Bizony nem. Az egyház

még e gyászos időkben is, még akkor is, mikor fejei meg voltak mételyezve, a jónak és a rossznak teljes tudatával birt. Mindig látta a rosszat egészen, legkisebb árnyalataiban; és mindig gyűlölte, megbélyegezte, kárhóztatta még tagjaiban is. Nem hajolt meg, nem ingott meg előtte soha. Nem áldozott fel egyetlen egy erényt, nem adott fel egyetlen egy elvet, nem szentesített egyetlen egy szenvedélyt. A legszerencsétlenebb időkben, sem szavával, sem hallgatásával nem ejtett a rábizott tan erkölcsi szépségén egyetlen egy csorbát sem soha. Az elfajult emberiség szennyei között szűztisztán megmaradt, mint a liliom, mely szemétdombon virul. Az erények és malasztok rábizott letéteményét nemcsak megőrzé, de gyümölcsöztette is. Még e gyászos időkben is számtalan emberfölötti termékenységű intézményt teremtett. A gonosz erkölcsök légkörében csodás szépségű szent férfiakat és nőket adott a mennynek. Miként a becstelen helyekre hurcolt szüzek, az egyház a legsötétebb korszakokon szűzességének sérelme nélkül vergődött keresztül; szüntelen az alázat, tisztaság, önfeláldozás, Isten és emberek iránt való magasztos szeretet szent kelyhét tartva kezében, azt el nem ejté soha.

Azt hiszem, hogy a fentebbiekben eléggé kimutattam, hogy az egyháznak változatlanoknak kell lennie és hogy az minden megtámadtatások közepette változatlan is maradt.

Csakhogy az egyház nem úgy változatlan, mint egy merev köoszlop, mint egy szobor, hanem mint egy élőfa, mint a Libanon hatalmas cedrusa: lábai erősen a földbe gyökerezvék; a viharokat neveti; s míg ott áll mozdulatlan, ingatlan: nedve kereng, törzse nő, levelei kihajtanak, virágai kinyílnak; ha egyik ága elszárad, hajt a másik; és duzzadó erejével oly nagyszerű terebélyt vet maga körül, hogy az egész világ alája megy pihenni.

Ime az egyház változatlansága mellett, annak haladása, fokozatos és folytonos fejlődése.

Mint piciny mustármag, mint kis csira tör elő a földből, mely az üldözések dacára is hajt, törzsbe megy át, nő; virágokat, gyümölcsöket hoz és a császárok sem tudják megakadályozni, hogy nagy fává ne legyen.

És pedig nő nem véletlenül, hanem egy előre megjósolt, hirdetett merész terv szerint a különböző eszmék és felfogások közepette egyetemleges jelleggel, nem ismerve a tér és idő korlátait, kiterjedve, elhatva minden helyre, minden korra, minden

emberre nélkül, hogy valamely helynek, valamely időnek, valamely népfajnak bélyegét magára ölténé, hasonlóan isteni alapítója jellegéhez, amely nem volt sem zsidó, sem görög, sem római jelleg, hanem az embernek jellege, melyen az istenség sugárzik át, kebelére öltetve, szárnyai alá véve az embert, az egész emberiséget bárhol és bármely időben élve, megtermékenyítve, megszentelve, hatalmas fejlődésre vezetve azt, úgy az anyagiakban, mint a szellemiekben.

És ezt a nagy tevékenységet, ezt a folytonos fejlődést, ezt a szünetet nem ismerő haladást miféle erő által eszközli az egyház? Azzal, amely az egyházat élteni, amely annak lelkét képezi: a Szentlélek ereje által, amelyet Jézus Krisztus többszörösen tett ígéretéhez képest az első pünkösdőn adott neki.

Azt mondják közönségesen, hogy a népeknek lelkek van, hogy egy nemzetet nem földje, nem kormányzata, nem határainak szépsége és erőssége tesz nemzetté, hanem lelke. És ezalatt értik valamennyi akaratnak bizonyos titokszerű kifolyását, valamennyi szívnek együttes és önkénytes összedobbanását a válság idején. Egy népnek lelke nagyszerű valami! s valóban ez élteni. Azt is mondják, mikor valamely birodalom alapítójáról van szó, hogy lelkét örökül hagyta rá. Hosszú évek múltán még mindig élőnek érzik.

És ez néha áll is.

Am de ezek csak szólásmódok; az egyház valóságos lelkéről korántsem adhatnak fogalmat.

Krisztus Urunk azt mondja az egyház lelkéről, hogy az az Igazság Lelke. Az egyház lelke tehát nem az együttes életnek bizonyos tudata, mint az emberi társaságokban; hanem a legmagasztosabb valóság. Az egyház oly test, melyet egy élő lélek, vagyis a Mi Urunk Jézus Krisztus éltet és igazgat az ő szent lelke által.

Azt kérdik, hogy az egyháznak ezen lelke hol székel?

Ha tőlem azt kérdeznék, hogy lelkem hol székel, azt felelném, hogy mit tudom én. Ott van mindenütt. Érzékkel és étellel áraszt el. Legkisebb tagom is érez; legkisebb idegem is él. És aztán bizonyos helyeken, bizonyos szervekben, melyeket Isten nagyobb szeretettel szőtt, lelkemnek élénkebb, valóságosabb jelenlétét érzem. Kezemet szívemre teszem. Oh Istenem! mennyire itt van lelkem! itt egészen meleg; sugárzása a szeretetnek sugárzása.

Kezemet homlokomra teszem. És itt is, lényemnek tetőfokán, emez átlátszó paizs alatt, melyet a nagy művész keze alkotott, Oh! hogy ott érzem lelkemet! De itt, nem hő sugárzik, mint előbb, fény sugárzik.

Ime a teljes, az élő lélek; a szívnek hősugárzása, a homloknak fényugárzása.

Míndez igaz, hogy pompás, de mégis csak gyarló képe Jézus Krisztus állandó lakozásának az egyházban.

Ő is ott van mindenütt. Az egész egyházat isteni étellel, világossággal, érzékkel és szeretettel árasztja el. Nincsen egyetlen megkeresztelt lélek, kiből az egyház lelke ne lüktetne; a papnak, püspöknek egyetlen működése, hol a külső alak alatt ne kellene Jézus Krisztus valóságos jelenlétét imádnunk. Működésének egész sora az Isteni életet az egész egyházon, annak legkisebb idegein is átkerengtetni.

Ez adja meg az egyháznak azon szellemét, amelynél fogva a lelkek üdvét előbbre teszi a világon mindennél, később volna a világról lemondani, mintsem egyetlen egy lelket is feláldozni. De feláldozna inkább százezer lelket, hogysem a törvénynek egyetlenegy betűjét, egyetlenegy pontját, az evangéliumnak egyetlenegy vesszejét elhagyná. Valóban elég az egyháznak szíve dobogását hallanunk, azonnal érezhetjük, hogy istenség honol benne. Mert Jézus Krisztus egyházában valóságosan és állandóan lakozik, semmi sem árthat neki; hiában fenekedik ellene tizenhatszázad óta valamennyi emberi hatalom, halálos sebet nem üthet rajta, az egyház el nem veszhet soha. Isten maga gyakran kemény próbaköre veti; a tengerre dobja. A bárka már-már elmerülni látszik; Péter már térdig a habokban. Az egyház ellenei tapsolnak. Még egy erőfeszítés és Péter nyakig van, elmerül. De örömük rövid. Péter csakhamar kikél, és a Jézus nyújtotta kéz nincs úgy elrejtve, hogy azt ne látná ellenség és barát.

Korszakról-korszakra hasonló látvány.

Van-e egyetlenegy, mely az egyház közel vesztét ne hitte volna? Van-e egyetlenegy, mely csodásan talpraállni is ne látta volna? Mondhatnók, hogy Isten az ő egyházát minden században meg hagyja halni, hogy minden században meg legyen az a gyönyörűsége, hogy feltámassza!

Csakhogy az egyház diadalaát nem élvezi. Küzdelmeiben, hol mindig diadalt arat, mindig könyvet önt. Ellenei: saját gyer-

mekei; üldözői: saját fiaí. Jobban fájjalja azt a kárt, melyet maguknak okoznak, mint azt, melyet neki okozni törekszenek. Neki nem okoznak, de mennyit maguknak! És mennyit másoknak, a kicsinyeknek, gyöngéeknek, tudatlanoknak. Megbotránkoztatják, kétkedökké teszik, elbuktatják őket. Minden csatatér, honnét győzve tér meg, gyermekeinek hulláival van terítve. Győzelme után nem ujong; szava zokogásba ful.

E folytonos könyvek, szenvedések által teszi Jézus Krisztus egyházát áldozatának részesévé, szegezi a keresztre, folytatja benne és általa a szenvedést és halált mi érettünk. A hogy Jézus Krisztust a Kalvárián a keresztről levették, helyét azon az egyház foglalta el és onnan többé le sem száll, úgy, hogy Jézus szenvedése benne folytatást nyert. Jézus Krisztust gyűlölték, gyűlölni fogják egyházát is; Jézus Krisztust rágalmazták, rágalmazni fogják őt is; Jézus Krisztust megostorozták, gyalázzal illették, ezt teszik vele is. Egyedül Ővele és szüntelen. Vannak más vallási társaságok is, de ezek közül egyik sem tárgya a világ gyűlöletének; minden gyűlölet egyedül a katolikus egyház számára van fenntartva. Az egyház hiában halmoz jótéteményt-jótéteményre; jótéteményeivel csak hevesebb gyűlöletet támaszt maga ellen. Ezerszer elbuknék, ha Isteni Jegyese, ki annyi viharok teszi ki, hogy fájdalma által a világ megváltójává tegye, végre segélyére nem sietne s föl nem emelné ama pillanatban, mikor legelhagyottabbnak látszik.

Ez az egyház történelme, élete századról-századra; ez által tette Isten egyházát egy szüntelen megpróbált, szüntelen megaláztott, de mindig megvigasztalt s végre is diadalmaskodó hitnek tárgyává, a mit napí imánkban így fejezünk ki: Hiszek egy közös kereszteni anyaszentegyházat.

De tovább már nem fárasztom annyira igénybe vett becses figyelmeteket, hanem záradéku összegezem, a' mit nektek innen e szent helyről a mai pünkösdi ünnepek alkalmából az egyházzól mondtam.

Azt fejtegettem előttetek a rendelkezésre álló idő rövidségéhez képest csupán csak általános nagy vonásokban, hogy Krisztus egyházának változatlanok kell lennie, és hogy az minden megtámadtatások közepette változatlan is maradt. Csakhogy ezen változatlanok nem merevség, hanem egy folytonos fejlődés-haladás

az emberiség javára, fel nem tartóztatva, meg nem ingatva útjában az ellene indított folytonos támadások által sem.

Mit bizonyít ez? Mit bizonyíthatna mást, mint azt, hogy egy olyan intézmény, amelynek ilyen múltja, történelme van, az nem lehet emberi, annak isteni intézménynek kell lennie. Ugy járt volna az egyház is, mint a többi emberi intézmények és vallási egyesületek, ha az nem élte volna, a ki alkotta, létrehozta, ha benne nem lakozott volna szüntelen a tüzes nyelvnek alakjában leszállott Szentlélek.

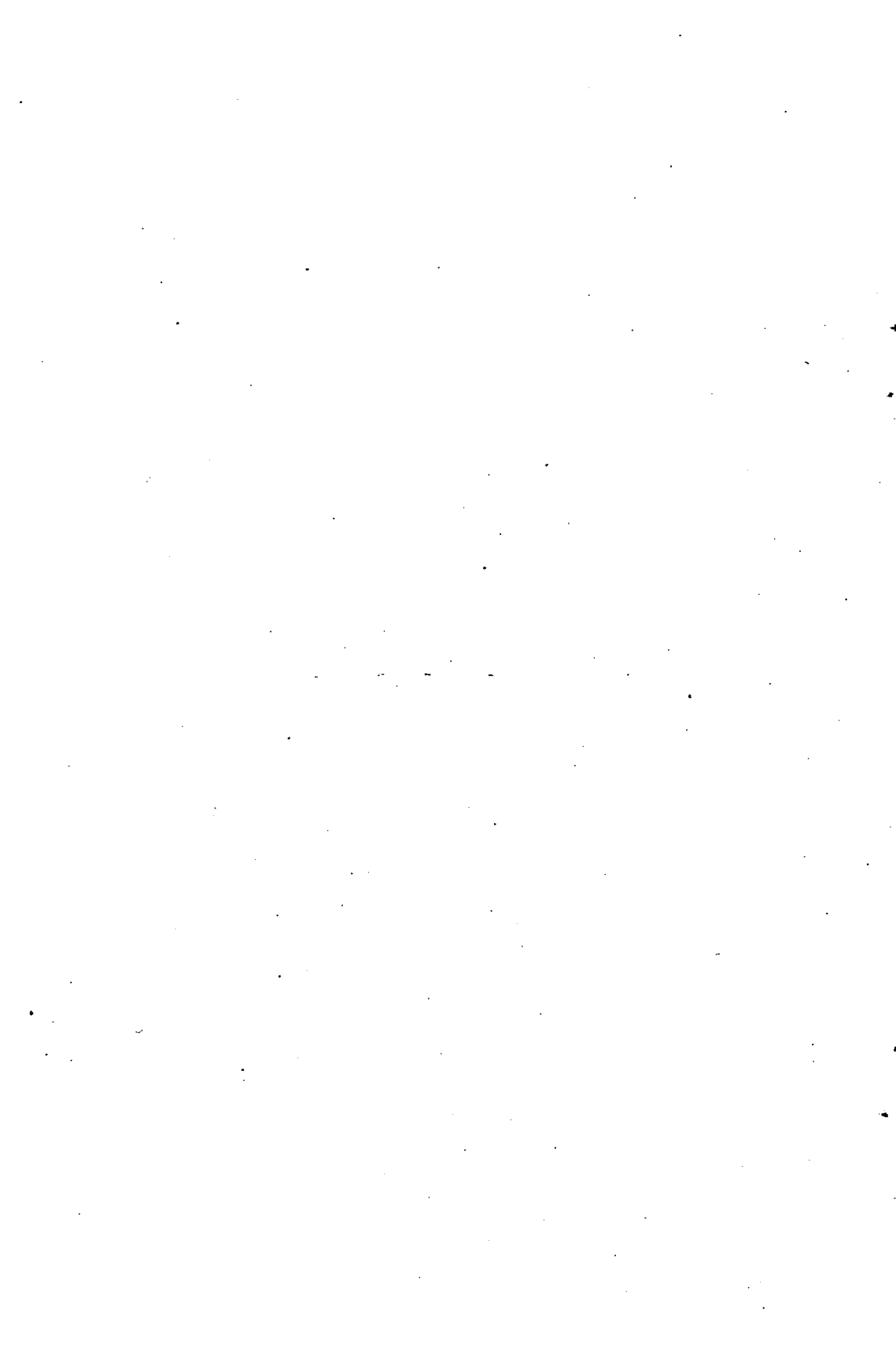
Mi következik ebből? Az, hogy az egyházat ne féltsük, mert az el nem vész; azon a pokol kapui sem vesznek, nem vehetnek erőt soha, mert Jézus Krisztus vele van és vele lesz mindennap egész a világ végezetéig.

No, már most vonjuk le a következtetést magunkra nézve is, a mi nem lehet más, mint az egyházhoz való föltétlen ragaszkodás mindenben, különböztetés nélkül tanban és parancsban, hitben és engedelmisségben.

Nebéz dolog ez, nem egy könnyen megy; de megy annak segítségével, a ki üdvkincsét az egyházban számunkra eredeti szeplőtelen szűz tisztaságában fenntartja s a ki pünkösdkor nekünk a Szentlelket adta.

Pál István.

SZÉPIRODALMI RÉSZ.

Ünnepi óda.

A kolozsvári „Szent Imre Egyesület“ tíz éves jubileumára írta és 1908 nov. 11.-én, az egyetemi díszteremben tartott ünnepélyen elszavalta *Rónai János G.* szatm. egyhm. áldozópap, tanárjelölt.

Mátyás sásfészke dalra! Zengje ének
Királyhágótól le a Hargitáig:
Győzelmi napja tűnt fel szent Imrének,
Idők reménye im' valóra válik!

De szálljon is el minden halmon át
S hasítsa át a csillagok honát!
Hadd hallja meg az ég s e szép haza:
— Tíz éve leng itt Imre zászlaja!

* * *

A génusz mi' sok csodát beszél el?!...
... „Dördült az ég... Csaták villáma hullt...
Egy ezredév zúg el — ezer veszéllyel...
Ki nézte félve a siró turult?!

De Imre, mert, ahol avarba ás,
Tavaszi mosolyg, egy új feltámadás,
— Világcsodánk, örök hősünk nekünk,
Kíhez himnuszba' szálljon énekünk!...

Emlékszem, — szól a génusz tovább most, —
Olyan erényes volt az ifjú herceg,
Hogy még az álma is a mennybe szállott,
Hogy hű barát' i lettek mind a szentek...

... Majd egyszer érzi, szét is nyílt az ég...
Szép arca szűz Anyánk csókjától ég...
Jogar kezébe' már a líliom
S' örök hazája lett az égi hon!“

— De im' köny ül a géniusz szemébe'! —
 Talán e szép virág hunytát siratja? . . .
 Hisz' hogy kövesse volgamenti népe,
 Emelte égbe őt a nemzet Atyja!
 Miért zokog? — Szent már e szittyá nép!
 Imrénk útjára milliója lép!
 Szent Imre, líliom lesz sok fia
 S az édenkertnél is szebb Hunnia!

. . . Elszállt . . . De már azt is tudom, a bérce
 Miért ölelte sírva a keresztet?! . . .
 — Nincs már szent Imre! Nincs öröm, csak szégyen!
 Ármány zsoldjába visszatért a nemzet!
 Az ifjúság ledér, jellemszegény!
 A századokba fúlt a hit s erény!
 Betört az újkor démonszele,
 S mint tüzeső mindent leperzsele!

— A szent Szűz is a géniusszal sírja:
 . . . „Hogy gyermekem — e zord Gomorhát járván —
 Kerülje merre nyílt a lélek sírja,
 Jöjj Imre! Légy a példa és szivárvány!
 Jöjj Imre! Ki legyőzted önmagad,
 Hirdesd az ifjúságnak, mi szabad:
 Honát szeretve szent hitében él,
 A hősi múltra méltán büszke nép!“

* * *

És látom ott — mint szent Pált — püspökünket! . . .
 Csabának földjét mily sokszor befutja?! . . .
 Szívekkebe nyúl. Csak líliomot ültet
 S ezer Imrét nevel apostolútja! . . .
 De, ha a Múza rózsaberkeit
 Iránytű nélkül járnak ők be itt,
 Van, ki tanítsa, hogy erény nyomán
 Fakadhat csak a tiszta tudomány?

A hon szívéen a Múza másik berke
 Ha ünneplí már Imre zászlaját,*

* 1898-ban 10 éves jubileumát ülte a budapesti Szent Imre-Kör.

Csabának népe m'ért ne lelkesedne?! —

— Vezérül Imrét hadd válassza hát!

Emlékszünk is még mind a „Nyílt levél“-re!

Alig szól ő, az ifjúság vezére,

Százan esküdtek: „Mind hűek leszünk!“

S megnyílt a kör, Szent Imre-Egyletünk!

Nagyasszony napján kelt a szózatod!*
 — Te tudtad, hol a biztos oltalom! —

Gyújtott az, mint Anyánk szava hatott

S a jobb kor ott derült az ifjakon!

A szebb idők reménye visszazállt,

Örömvirággal lepte meg hazánk.

De boldogabb is már e szép haza,

Hogy itt tíz éves Imre zászlaja!

Ne mondd Klío, te csak öt éve látod! . . .

. . . Mint Imre herceg a magányt szerette,

Kerülte ő is a zajos világot,

Ott élt a Báthory lakába rejtve.

S míg ott az ifjúságnak kebelén

Csókolta, átölelte hit s erény,

Mosolyogva nézi édes álmáin:

Toborozva leng majd a világba' kinn!

De egyszer, hogy megínt ifjul az élet,

Madár dalára, rétek illatára

A zászló is új életére éledt:

— Nem rejti már a Báthory kis vára!

Szent Imre képe rajta mint ragyog?!
 — A Szűz himezte és az angyalok!

— A Szűz himezte és az angyalok!

A zászló oly' soká csak erre várt,

Hogy lelkes táborát így lengje át.

S mint tél után a lombtakarta erdő,

Úgy népesül be Korvín ősi vára.

* 1898. okt. II. vasárnapján Pál István apátkanonok a „Közművelődés“-ben így szólította fel a Báthory-szeminárium igazgatóját, hogy a budapestihez hasonló Szent Imre Kört alapítson a növendékek között. Számek György dr. akkori igazgató toborozta is azonnal az ifjúságot.

A hon szivéből is sok ifjú eljő,
 Hogy zászlónk Erdély népivel csodálja . . . *
 Fel is csap már az üdvhozanna itt
 S a szél kibontja zászlónk szárnyait.
 Kibontja, hordja messze szertesztét
 Tanítani nekünk Imre szellemét.

* * *

Feledd ezért ma Imre zászlaja,
 Hogy téged is megtép a belviszály!
 Sikervirággal hint be hit, haza.
 E vész megedze, hogy mindent kiállj!
 Most már vihar se fog ledönteni!
 Egyháznagyok a léted örei!
 Ha majd ezer veszély is kavarog,
 Megvédenek a mózesi karok!

Ne törd tehát, hogy tollunk rozsdá marja,
 Mikor hitet, hazát, mindent gyaláznak!
 Ne törd, hogy néha gyengüljön a karja
 S a harci kedve is a ifjúságnak!
 Hirdesd mindig a jelszót: „Hit! Haza!”
 Ha hősi harcba hív Isten szava,
 Ha hon, vallás védőt benned talált,
 Köszöntse néped dalban a halált!

Lobogj csak bátran ifjaink kezében,
 Mint Rafáel, mint József vezérelj,
 S a zord Gomorhán újra kél az éden,
 Virág ott, hol úgy pusztított a métely!
 A Múza berkén mint felhőoszlop
 Öleljed át majd minden táborod!
 Hű kebleden így összeforr veled
 Eszményekért csatázó nemzeted!

* * *

* 1903. máj. 17-én a Szent Imre Egyesületnek mintegy második alapítását ünnepelték az ősi Redutban óriási közönség előtt. A budapesti Szent Imre-kör is számos taggal képviseltette magát.

De ma, tíz évnek örömnepén
Fogadd az ifjak háladatait!
Emelt fővel nézd, él a szép remény:
Örökre bástyád lesz a hon s a hit.

Csak űzd az újkor démonszellemét,
Feléd siet majd egy nagy nemzedék,
Mely itt, ha ötven évig fáradozott,
Deríteni fog reád sok hős századot!

Valami az „új magyar“ lyrá-ról.

— Részlet a szerző most készülő tanulmányából. —

A ki a legujabb kor szellemi áramlatainak küzdelmét, s azok hatását a társadalmi élet mindenféle vonatkozásaiban figyelemmel kíséri, annak figyelmét nem kerülhette el, hogy emez áramlatok között egy, különös erővel igyekszik diadalmaskodni a többi fölött. Ennek az áramlatnak célja pedig: az ember szellemi-, erkölcsi- és egyéni szabadságának szertelenül tág értelmezése és kifejlesztése.

Ennek a szellemnek rohamos, szinte erőszakos hódítását igen sok vonalon lehet észlelni a társadalmi életben. Hogy mennyiben fog ez hasznára válni a folyton változó, haladó, fejlődő társadalomnak, ezuttal nem képezi kérdés tárgyát. Tagadhatatlan, hogy ezek az áramlatok egy bizonyos fejlődési irányt akarnak megjelölni. Ámde nem szabad feledni, hogy fejlődni nemcsak előre lehet, mert ha így volna, akkor nem tudnánk visszafejlődésről. Ez a kifejezés magában abszurdum, de mégis födi a fogalmat. De még tovább: nemcsak helyes irányu fejlődés van. Van fejlődés, amely a fejlődés összes feltételeit magában foglalja, de egészen helytelen, torz, félreértelmezett irányban halad. S azért, mihelyest ennek felismerése félreértést kizáróan megállapítást nyert, ez a fejlődés nem apellálhat létjogosultságra a társadalomban, melynek élete tulajdonképpen nem egyéb — s itt természetesen nem romlott társadalmi életet értek, — mint a helyesnek talált és befogadott szellemi áramlatok feldolgozása és hasznosítása.

Nyilvánvaló, hogy emez újon keletkező áramlatokkal szemben az irodalom és művészetek sem maradhatnak érzéketlenek. S különösen nem az irodalom, mely különben is állandó hullámozás alatt áll. De annak az átalakulásnak, melyet a magyar irodalomban keletkező egy új irány akar ráerőszakolni a magyar vers-

irodalomra (a szép próza terén ezutánra helyezték kilátásba a forradalmat ennek az iránynak a zászlóvivői), semmiképpen sem lehet nyugodt szemlélője az, a ki a nemzeti jelleget nemcsak a szokásokban, gondolkozásban, hanem és első sorban a nyelvben akarja féltékenyen megőrizni. Ettől az új iránytól pedig ezt várni; merő bolondság. Nem is erre szövetkeztek ennek az iránynak az „előharcosai“, hanem arra, hogy felülmulják egyik a mászt abban, hogy ki-ki mekkora nekilendüléssel képes agyon fojtogatni a magyar lyra szerencsétlen múzsáját. Ez az igyekezet pedig — szerintök — elég jogcímet ad ahhoz, hogy egyszerűen „az új magyar lyra“ néven nevezzék tulbecsült fantáziájuk sokszor gyötrelmes erőlködéseit.

Úgy vélem, úgy érzem tehát, hogy nem igazi néven neveztek a gyermeket. Én ugyanis nem tartok azokkal az urakkal, a kik minden ok nélkül ráfogták erre az irányzatra, hogy az új magyar lyra. Mert ez az irány sem nem új, sem nem magyar, sem nem lyra. De hát vegyük egyenként. Ez az irány nem új. Édes Istenem, ezek az urak azt gondolják, hogy csak ők tudnak rossz verset írni. Manapság 40.000 darab poéta rontja a tollat és papírt e hazában, nem is számítva az önképzőkori közlönnyök fiatal óriásait, akik közül legtöbbet csak vakszemen szokott a múzsa csókolni, aminek az lesz az eredménye, hogy csöstül teremnek a megrendítően rossz versek a négy évszakraól, az égi háborúról, no, meg Ö-ről, akinek a haja, keze, a lába a legszebb a világon, hogy a szeméit ne is említsem. Rossz versek mindig voltak, vannak és lesznek, a míg rossz költők lesznek. De még sohasem fordult elő, hogy ráfogták volna valakinek, vagy valakiknek a rossz verseire, hogy azok új irányt nyitottak! Csak éppen ezek az emberek lovagolnak mindenképpen azon, hogy az ő legtöbbnyire rossz verseikkel új csapást vágtak a magyar költészet tágas erdejében, mel nek még nem régen fiatal fát Vörösmarty, Arany és Petőfi növesztették hatalmas koronájú törzsekké, de a kiknek nevét és érdemeit legkevésbébe respektálja az új „irány“ tarka képzelőtehetségű trubadurja, s kicsinylésének azzal is kifejezést ad, hogy e nagyok neveit kicsi betűvel írja le, hahogy egyáltalában leírja.

De mi is nekik Vörösmarty, Arany, Petőfi? Ósdi bácsik ezek, akiknek mindössze annyi érdemük van, hogy felfedezték, hogy tavasszal nyílik a virág, hogy az ember szive sajjog, ha szerelmes, meg, hogy nagyon szépen csobog a patak. A kik el-

kövezték a „Laurához“, a „Fiamnak“, a „Szeptember végén“ című rossz verseket stb. stb. Ők már lejártak. Ők a Ma emberei voltak, a kik nem tudtak felemelkedni a „nagy meglátásokig“, a hová regulógép nélkül jut fel már minden holnapos óriás, nem ismerték a vörös Életet, nem láttak mindent lilaszínben; akik nem merték ráfogni az ember lelkére, hogy az egy — fekete zongora. Nem új ez az irány, mert az eredetiség, melyet ez irányról a jóhiszemű versolvasó közönségbe beleakarnak beszélni, nem eredetiség, hanem az olvasó felszínességére alapított rafinéria, amely az érdekében elfogyasztott reklámnál fogva kapós is, mert az újszerűség ingerével hat legalább az első percekben. Nem vádolhatnak rövidlátással, elfogultsággal, mert elismerem, hogy ez irány költői között van egy pár, akiknek verseiben megüti a fület egy-egy újszerű hang, lenyűgözi a képzelmet egy-egy merész, de eredeti kép, azonban, amint egyetlen, sőt három, négy fecske nem csinál tavaszt, úgy ezek sem képesek kiforgatni sarkaiból a magyar lyrát egy néhány újszerű hanggal, egy pár szabadabb képpel, amely még mindig nem vindikálhatja magának egy új irány megjelölésének a dicsőségét. Egyáltalában pedig nagy tévedés volna az egész újnak nevezett irányt ebből a néhány jobb versből megítélni. Sőt annyira tévedés volna, hogy mihelyt az új irány túlzásairól kezdünk beszélni, ezeket a jobb verseket nem is számíthatjuk ez irány vers-monstrumai közé. Nem új ez az irány azért sem, mert valahány jóra való gondolat kiizzadt belőle eddig, az mind megtalálható az általa lebecsült magyar költőknél, persze tisztában, világosabban és érthetőbben. S különösen érthetőbben. Mert olyanok ezek az urak legtöbbször az ő szfinx-szerű verseikben, mint az az ember, aki azt gondolja magáról, hogy kitűnő szónok, de a mikor mond valamit, vagy belesül, vagy nem tudja megértetni, amit mond. Ezek az urak azonban tovább mennek: követelik, hogy megértsük, a mit ők maguk is csak sejtenek s éppen azért irnak meg olyan értelmetlenül. Ne kérkedjen hát ez az irány azzal, hogy új. Nem új bizony, hanem magyartalan és rossz.

Térjünk a másodikra. Ez a költészet nem magyar. És ha valamikor komoly kritika tárgyává fogják tenni (ennyire aligha fogja magát kinőni) ezt a költészetet, legnagyobb hibájául azt tudják be neki, hogy magyartalan. Magyar eget, magyar rónát, magyar televényt és magyar ugart emlegetnek ezek a költők, de nem azért, hogy a magyar olvasó közönséget a magyar föld sze-

retetére tanítsák, hanem azért, hogy lépten-nyomon megalázzák, lekicsinyeljék a magyar földet s benne a magyar fajt. Nagyképű siránkozással kitarják a szívöket, mely reszket, vonaglik és vérzik a magyar földért, miközben trágya izét költik a magyar ugarnak, ráfogják a magyar parasztház levegőjére, hogy az istálló szagú, meddőséggel vádolják a magyar anyákat; azt mondják, hogy a magyar ember ember pipógya báb, őseinek minden ős-erénye híján. S mindezt azért, mert ők nagyon fájlalják a haza sorsát, mert ők azok a „dacos, céda lelkek“, akik a régi pogány magyarság kultuszának felkent papjai. Síratták a magyarságukat, s ezalatt jókat rugnak rajta. Voltak magyar költők, akik ostorozták hibáért a magyart; „rút szibarita váz“-nak mondja nemzete fiait Berzsényi, — de az ostorozás mellett szerették is, féltették is, biztatták is és ami fő, nem nézték le, mint teszik zöngéikben néha ezek az urak.

Hanem aztán nevetséggel határos, mennyire bele vannak bolondulva a — Nyugatba. (Rendesen nagy betűvel írják.) Ez az ő Mekkájuk. Odajárnak, inni a Léthe vizéből, mint közös vályura a gulya s onnan hoznak annyi csodabogarat haza, hogy a magyar jó izlés ugyancsak győzze magát desinficiálni tőlük. Hiszen jó, menjen az ember nyugatra, ha már kevés neki a maga hazája kulturája, igya tele magát mindennel, a miben itthon nincsen része, lásson ott, amit itthon nem láthat, érezzen ott, amit itthon nem érezhet: de be ne rugjon annyira a kultúrától, hogy ki ne józanodjék többé belőle, hogy a mit ír, a hogyan ír, tagadhatatlanul magán viselje annak bélyegét, hogy azt zavaros agygyal — kaccenjammeresen írta. Az ember szinte azt hiszi, hogy ez új irány harcosainak legnagyobb részében nincsen meg a kellő lelki intelligencia arra, hogy a nyugaton szerzett impressziókat letudják szűrni, hogy megtudják finoman érezni, mit lehet, kell s mit nem lehet s nem kell megírni. Itt ri ki a nemzeti érzés hiánya, melyet kutyába se vesznek, a mikor a nyugat kulturájának agyondicsőítésével célzatosan élezzik ki a mi szegénységünket, koldus voltunkat. Ez nem misszió, hanem az idegen deleriumos imádata, nem magyarság, hanem elrugódás a nemzetitől. Elvégre, a mi nyugaton gaz és laboda, azt mi sem tartjuk különlegességnek s annyi értelemmel, kulturával mi is bírunk, hogy a fehér a feketétől megtudjuk különböztetni; még ha a nyugatról importálták is. Nem ostorozni kell a magyart;

hogy okuljon, hanem biztatni és vezetni. Petőfi jól ismerte a magyar jellemet, a mikor a faluvégi kurtakocsmabeli legényekről megírta, hogy a durva szóra még duhajabbak lettek, míg a kérő szóra, hogy: „Szegény édes anyám beteg“ — elszéledtek szép csendesen. Ezek az urak azonban nem ismerik a magyar ugart, magyar eget, magyar földet és nem is szeretik. Mert ha ismernék, más egyebet írnának róla s ha szeretnék, másképpen írnának róla.

Arról sem szabad megfeledkeznünk továbbá, hogy a magyar jó ízlés legkevésbé a költészetben tagadja meg magát. A költészet is alkalmas arra, hogy hirdesse és megmondja az igazságot; vannak kiváltságai is, melyeknél fogva sokszor több szabad neki, mint másnak. De ezt az igazságot oly módon is megmondhatja, ezt a szabadságot oly formában is alkalmazhatja, amely sem az egyéni, sem pedig az úgynevezett irodalmi jóízlés ellen nem követ el merényletet. Már pedig ennek az új iránynak a költői legtöbb esetben oly témákat feszegetnek, olyan tárgyakat énekelnek meg, amelyekhez csak bizonyos, ízlésbeli megátalkodottsággal lehet nyulni. A magyar ízlés sohasem perverz, s nem is volt az soha. Ez a vonás különben nyugati speciálitás, s a magyar ízlés nem ismerte addig, míg át nem hurcolták onnan. Mert áthurcolták, akár a kolerát az emberek egyik országából a másikba. Nos, ezek a poéták olyan modorban írnak, hogy egy-egy versöket nem mernők megmutatni az édes anyáknak, vagy a hugunknak. Nem mindenik, de legtöbb részük így ír. Kevésnél van meg a kifejezésbeli finomság, hogy ezeknek a sokszor durva és nyers gondolatoknak a csupaszságát a kifejezés finomságával kendőzzék. Sőt legtöbbje egyenesen a csupaszságra utazik. Persze, ők azt mondják erre, hogy új színek, új hangok, új ritmus, új és igaz eredetiség. No, igen: a malackodásban, a jóízlés és finomság megfojtani akarásában, abban valóban ujak. De hát ez még nem az új magyar lyra talán?

Végül: ez az irány nem is lyra. Kissé merésznek látszik az állítás. Igyekszem bizonyítani. A magyar lyra eddig a finom vonatkozások, tisztult érzések virágos kertje volt, s természetesen, az ma is. Jöttek azonban ezek az új költők és kezdtek értelmetlen és lehetetlen hangon énekelni. Hogy mi köze a lyrának ahhoz, hogy éjszaka a tehén is fekete, hogy valaki úgy csókol, mint egy Isten, hogy a költő szeretne az ideálja lelkével hálni (ezek

szó szerint megtalálhatók verseikben), ezt nem tudom megérteni. Nem tudom, hogy egyáltalában, hogy kerül a magyar lyra abba a kellemetlen helyzetbe, hogy kénytelen legyen olyan epizódokról zengeni, melyeket a legvaskosabb elfogultsággal sem lehet lyrai hangulatokra alkalmas objektumoknak tekinteni. Hogy kénytelen legyen olyan helyekre kiterjeszkedni, amelyekben nem verselni szokott az ember, vagyis minden egyebet szokott, csak verselni nem, — erre felvilágosítást ezektől az uraktól szeretnék kérni, mert a magyar lyra, szegény, csak vállát rángatja és szomorúan néz maga elé...

Ha valaki víg vagy szomorú, szeret, vagy szenved, haragos, dacos, gögös, azt olyan szépen, érthetően ellehet mondani, hogy az olvasó azonnal tudja, hogy annak a költőnek milyen érzések kavargtak a lelkében, a mikor azt a verset megírta. Ezek az új költők pedig? Ezek egészen más, új szisztéma szerint dolgoznak. Olvasni kezd az ember egy-egy verset tőlük. Elolvassa fölülről lefelé, alulról fölfelé, de még mindig nem tudja, hogy ez a költő víg-e, szomorú-e, melázó-e, avagy éppen a világot akarja felvillásreggelezni? Ellenben olvas egy sereg lila arcot, kék lovat, dermedt vidort, pacsirta állást, csurgó napsugárt, a miket meg sem ért így kutyafuttában, míg végre konstatálni kénytelen, hogy ez a tehetséges költő sem nem víg, sem nem szomorú, sőt még a világot sem akarja felhörpinteni, hanem röviden — bolond. És én igazán nem halloftam sehol és soha, hogy volna lyra a világon, melynek kultiválására csak akkor jogosult a költő, ha véletlenül bolond is egy keveset.

De lássunk csak egy példát. Nevezhetjük-e nyugodt lelki-ösmerettel lyrának, amit egy, még holnapos szemponthól is csömörletesen felfújtt új óriás „Világosság udvara“ c. versében olvasunk:

„Mert bárha néha lakomák után
Egy kábult fej és fölkapart gyomor
Ott, a hová a király is gyalog jár,
Émelygésében frisebb légre vágyva
Kinyitná rése homály üvegét:
Tekintete idáig el nem érve,
Sötétben veszne el a szurdokalj...“

— — — — —
— — — — —

Világosság udvarának nevezi tehát azt a discrét helyet, amit mi nem annak nevezünk, hanem egyébnek, s a honnan adandó alkalmakkor célzatosan szoktuk eltorlaszolni a világosságot. Tisz-

telem a fantáziának ily merészen szabad és korlátokat nem ismerő csapongását, de úgy találom, hogy ez mégsem lyra, legkevésbé pedig új és magyar lyra. A lyra subjektív, alanyi érzések kifejezője, azoknak az érzéseknek, amelyek a poézis finom szűrőjén át, tisztulva vetődnek papírra, mert amelyik érzés ezen a belső procedurán keresztül nem megy, abban minden lehet, csak éppen lyra, poézis nem. De az sem lyra, amelyet mottóval kell ellátni, hogy megértse az olvasó. Pedig ezt teszi nem egy, ezek közül az új poéták közül. A lyra nemcsak kifejezője, de szemléltetője is az érzéseknek. Az olyan lyra pedig, amelyhez kommentár kell, hogy az abban megénekelte érzésekkel tisztába jöjjön az ember, az lehet matematikai feladvány, vagy fejtörő talány, de lyra semmi esetre sem. A lyra nem gyűjtő fogalom az érthetlenségre és zagyvaságra, hanem kifogyhatatlanul gazdag tárháza a hangulatoknak, a honnan a költő kiragadja a megéneklésre valót, míg a többi, a pelyva, az alom — mert hisz ilyen is van — ott marad érintetlenül. S szerencsétlen körülmény, hogy a megéneklésre méltó, igaz, bensőséges hangulatok következetesen elkerülik e költők érzésvilágát, s az az oka, hogy az egész költészetük szélsőséges és affektált. Nem lyra hát ez a lyra, hanem valami egyéb, aminek még nem tudtak ők a saját maguk zavaros nyelvén nevet adni.

(pjb. dr.

POST FESTUM.

I.

Hogy is mondtad ?

.....
A gyöngédségem' hazudtam mindég,
Belül köznapi, dúrva lélek voltam,
Ki imádkozva Istent káromoltam.

Ha olykor könnyes szemmel néztelek,
Mert a fájdalmad sok volt a szívemnek,
Csínálva tettem, hogy gondolj hivebbnek.

És nem tetszett, hogy aggódtam Érted,
S oly imádással lestem ajkad', szótlan,
Szemembe mondtad, hogy terhedre voltam.

Hát eljöttem, hogy arcom ne bántson, —
S akkor leszoltad igénytelen lantom',
Mikor azt sokra jómagam se' tartom.

De értelek. Te feledni akarsz,
S azért szórsz gyomot virágos fejemre,
Hogy meggyülölhess szennytől eltemetve.

Tegyed. Én egy zokszót ki nem ejtek.
Elrejttem sebem', amit kezéd vágott,
S Te idegen lész, de a jó, az áldott!

II.

Ma jártunk az álmok virágos útján,
Csókos tavaszban, rózsás hajnalon,
Ma szóttünk édes szerelmes meséket
Suttogó szóval áldott Angyalom,
Csak most simult el szenvedő arcomról

Gond, hervadás: az elmúlt ős nyoma,
S már homlokomra sápadt szírmok hullnak,
Csók — rózsá — dal mind elszálltak tova!

III.

Amikor az orgona nyílt,
S a legelső piros rózsá,
Akkor irtam a legvigabb,
A legszebbik nótát Róla.
Minden hangnak a szólását
Imádságból fontam dalba,
Úgy örült a lelkem rajta.

Rég volt . . . Azóta lebulott
Az orgona fehér bokra,
Úgy elvitte a hitemet,
Az álmokat, ahogy hozta.
Sárgult szírmán a rózsának
Hol van az ő piros színe?! . . .
— Annak is már csak a híre.

HAJÓTÖRÖTTEN.

Tisztult égen újra mosolygó nap
Aranyat hint a hullámtükörré,
Még reszket az, mint a fékezett vad,
Majd megpihen szilaj kedve törve.

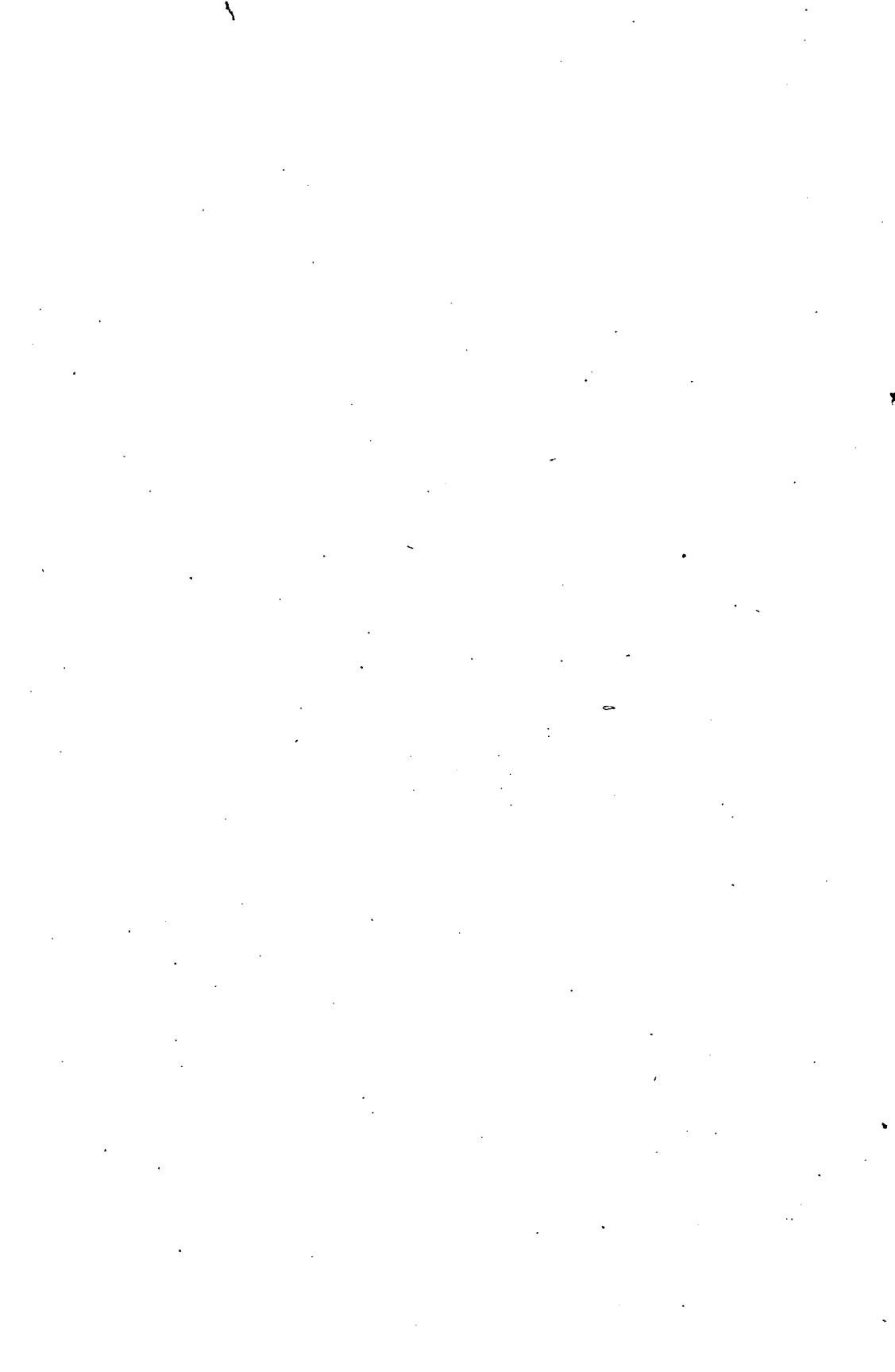
Megmozdul a partok madár népe,
S vidám zene száll a habok hátán.
Azt hinném, hogy vihar sem járt erre,
Ha az úszó roncsokat nem látnám.

De a messzi tengersíkja végén
Tört árbócú, bolygó jármű képe,
Pálya nélkül hánykódik a gálya,
Mely büszkén a biztos utat mérte.

Bizonytalan pont a láthatáron,
Az is immár alig-alig látszik,
Egészen a múlt boldogság sorsa,
Mellyel csak az emlékezet játszik.

PETRES KÁLMÁN.

EGYESÜLETI ÉLET.

A Szent Imre Egyesület szervezete.

Fővédnök:

GR. MAJLATH GUSZTÁV KÁROLY,
erdélyi püspök.

Védnökök:

DR. GR. APPONYI ALBERT,
vallás- és közoktatásügyi Miniszter.

DR. FARKAS LAJOS,
egyetemi tanár.

FEHÉR IPOLY, †
pannonhalmi főapát.

GR. KÁROLYI SÁNDOR,
főrendiházi tag.

DR. PROHÁSZKA OTTOKÁR,
székesfehérvári püspök.

VASZARY KOLOS,
bíboros hercegprímás.

DR. VÁROSY GYULA,
kalocsai érsek.

Tisztikar:

Tiszteletbeli elnök:

PÁL ISTVÁN,
apátkanonok.

Elnök: DR. P. JÁNOSSY BÉLA,

I. Alelnök: IMRE GÁBOR, II. Alelnök: E. CSIKY JENŐ,

Főtítkárs: TRMÁL REZSŐ, Titkárs: CSERGŐ TAMÁS,

Főjegyző: SCMIDT IMRE FERENCZ,

Jegyzők: SZTERSZKY KÁZMÉR, RÁDULY ISTVÁN,

Később: BALÁSY ENDRE,

Pénztáros: BIDLO ÖDÖN,
 Ellenőr: IMRE LAJOS,
 Háznagy: FRANZEN KÁLMÁN, később: VARGYAS JÁNOS,
 Másodháznagy: BAKK ISTVÁN,
 Könyvtárosok: CSAKY MIHÁLY, NEUROHR GYULA.

Válaszmányi tagok:

IFJ. CSENGERI JÁNOS,	HORVÁTH BERTALAN,
ELEKES DEZSÓ,	IFJ. RADNAY JÓZSEF,
FÜLÖP ANDOR,	SÁROSSY ERNŐ,
GRUBER JÁNOS,	TEMESVÁRY ISTVÁN,
GYÖRGY DÉNES,	P. TREFÁN LEONÁRD,
	VERES JÓZSEF.

Póttagok:

ANGI ISTVÁN, LÖCSEY LÁSZLÓ,

Szakosztályok vezetősége:

I. Antialkoholista szakosztály:

Elnök: DR. SZ. NAGY GYULA,
 Előadó: BIDLO ÖDÖN,
 Biz. tagok: BALÁSY ENDRE, DARÓCZY LÁSZLÓ,
 TRMÁL REZSŐ.

II. Irodalmi szakosztály:

Elnök: DR. P. JÁNOSSY BÉLA,
 Alelnök: PETRES KÁLMÁN,
 Jegyző: KÁDÁR FERENC,
 Bir. biz. tagok: CSASZÁR KÁROLY, CSERGŐ TAMÁS,
 SZTERSZKY KÁZMÉR.

III. Szociális szakosztály:

Elnök: IFJ. RADNAY JÓZSEF, előadó: DARÓCZY LÁSZLÓ,
 Biz. tagok: BIDLO ÖDÖN, IMRE GÁBOR, RÓNAI JÁNOS.

Szent Imre Egyesület tagjai:

Alapító tagok:

GYULAFEHÉRVÁRI SZÉKESKÁPTALAN.

BR. JÖSIKA JOSEPHINE.

DR. ISTVÁN VILMOS,

szombathelyi püspök.

DR. MOLDOVÁN GERGELY,

egyetemi tanár.

A NAGYVÁRADI SZÉKESKÁPTALAN,

PÁL ISTVÁN,

apátkanonok, tb. elnök.

Tiszteletbeli tagok:

Dr. Erdélyi Károly, †
főgimn. igazgató.

Dr. Hirschler József,
kanonok, főesperes-plebános.

Dr. Márki Sándor,
egyetemi tanár.

Gróf Mikes János,
főesperes-plebános.

Dr. Moldován Gergely,
egyetemi tanár.

Dr. Posta Béla,
egyetemi tanár.

Dr. Szabó Dénes,
egyetemi tanár.

Dr. Szamosi János, †
egyetemi tanár.

Pártoló tagok:

Antal Áron,
főgimn. tanár.

Dr. Apáthy István,
egyetemi tanár.

Asbóth Viktor,
hittanár.

Br. Bálintt József,
nagybirtokos.

Bende Imre,
nyitrai püspök.

Gr. Béli Kálmán,
nagybirtokos.

Dr. ifj. Bochkor Mihály,
az erd. róm. kath. státus titkára.

Dr. Bozóky Lajos,
jogakadémiai tanár.

Buslig József,
főgimn. igazgató.

Gr. Csáky Károly,
váci püspök.

Czimbalmos József,
főgimn. tanár.

Dessewffy Sándor, †
csanádi püspök.

Ernszt Sándor,
országgyűlési képviselő.
Esztergomi székeskáptalan.
Dr. Fejér Gerő,
 hittanár.
Dr. Fischer-Colbrie Agoston,
kassai püspök.
Dr. Giesswein Sándor,
országgyűlési képviselő.
György Lajos,
lelkész.
Haller Rezső,
kir. tan., ügyvéd.
Hassák Vidor,
főgimn. igazgató.
Hager József, †
főgimn. tanár.
Br. Huszár Károlyné.
Kalocsai székeskáptalan.
Dr. Kászonyi Alajos,
plebános.
Dr. Kiss János,
egyetemi tanár.
Kohl Medárd,
püspök.
Gróf Logothetti Alfréd.
Gróf Majláth József,
nagybirtokos.

Nyitrai székeskáptalan.
Pozsonyi társas káptalan.
Radnai Farkas
besztercebányai püspök.
Rettegi Géza,
főgimn. igazgató.
Szabó Antal.
Dr. Szentkirályi Ákos,
gazd. akadémiai igazgató.
Szent Ferencrendi zárda,
Kolozsvár.
Szent Ferencrendi zárda,
Marosvásárhely.
Dr. Szilveszter Ferenc.
főgimn. tanár.
Dr. Ujfalusi József, †
apát kanonok.
Váci székeskáptalan.
Veszprémi székeskáptalan.
Wagner Rudolf,
mérnök.
Ifj. gróf Zichy János,
orsz. képviselő.
Gróf Zichy Nándor,
főrendiházi tag.

Rendes tagok:

Ambruss László jh.	Gáspár József jh.
Angi A. István jh.	Gonda Tibor jh.
Anka János számtiszt.	Görög Elvira tj.
Azbej Rác Antal jh.	Gruber János tj.
Bakk István tj.	Györgybiró Mihály oh.
Balásy Endre tj.	György Dénes tj.
Baróti Sándor jh.	Gyula Sándor tj.
Bartalis Márton jh.	Havrillay Jenő jh.
Barts Gyula tj.	Héjja János jh.
Barts Jenő tj.	Horváth Bertalan jh.
Ifj. Bányai József számtiszt.	Ilyés Bertalan jh.
Beke István tj.	Imre Gábor jh.
Bídló Ödön jh.	Imrea Ljos tj.
Boross József s. lelkesz	Imets Gábor tj. †.
Buder Ferenc jh.	Jancsó Béla tj.
Csáky Mihály tj.	Dr. P. Jánossy Béla hírlapíró
Ifj. Csengeri János jh.	Kendrella Kálmán tj.
Csergő Tamás tj.	Kovács Ferenc jh.
E. Csiky Jenő jh.	Kreszta Riza tj.
Daróczy László tj.	Kristály Elemér jh.
Dávid Endre tj.	Kösztler Artur jh.
Donhoffer József tj.	Lacz Kálmán tanító
Elekes Dezső jh.	László János jh.
Ferenczy Zoltán tj.	Lócsey László jh.
Franczisczy Lajos tj.	Mayer Gyula oh.
Franzen Kálmán oh.	Nagy Árpád tj.
Frölich Ottó tanár	Nagy László jh.
Fülöp Andor oh.	Neuhror Gyula jh.
Gajzágó Gyula jh.	Orbán Elemér jsz.
Gámenczy Jenő jh.	Dr. Péter Antal s. lelkesz.

Phiszter József tj.	Temesváry István oh.
Ifj. Radnay József jsz.	Tomcsicsuk Vilmos doh.-gy. tiszt.
Rácz József tj.	Tóth Ferenc tj.
Ráduly István jh.	Treer József oh.
Rónai János tj.	P. Trefán Leonárd sz. F. r. hf.
Salamon Alajos oh.	Trmál Rezső jh.
Salamon Lajos tj.	Tyma Lajos tj.
Sárosy Ernő jh.	Vargyas János jh.
Schmidt Imre Ferenc jh.	Vári Emil tj.
Schnur Károly oh.	Vári Iván oh.
Simon Ferenc jh.	Váradí Imre jh.
Sváby Nándor oh.	Veres József jsz.
Szalay Gyula tj.	Vertse K. Andor tj.
Dr. Szentiványi Róbert s. lelk.	Vezér László dr. szem. ig.
Székely István jh.	Weimann Sándor tj.
Szilber Ignác jh.	Wolf Dezső jh.
Szmercsányi Béla jh.	Zárug Lajos jh.
Szterszky Kázmér jh.	Zvaratkó Pál jh.
Takó János tj.	

Az év története.

A szünidei teendőket P. Jánossy Béla elnökletével Bidló Ödön titkár, Imre Lajos pénztáros, Neurohr Gyula háznagy és négy bizottsági tag látta el.

Az 1908—9-ik egyesületi év az 1908. okt. 5-én tartott alakuló gyűléssel veszi tulajdonképen kezdetét, amelyen szeretett tb. elnökünk is részt vett.

Az alakuló közgyűlésen lelkes hangulatot keltett a tb. elnök úr biztató beszéde, amellyel fölhívta az ifjúság figyelmét arra a körülményre, hogy a jelen évvel a 10-ik egyesületi év küszöbén állunk. Már 10 éve, hogy a régi óhaj testet öltött s bár közben szünetelt is az egyesületi élet (míg lelkes erők újra felvették az elejtett zászlót), azért mégis joggal dicselkedhetünk az első decennummal. Ezt a beszédet az alakuló közgyűlés a tb. elnök iránti hódolat és hála méltó kifejezésével jegyzőkönyvébe vette.

Első teendőnk volt főpásztorunkat, a Szent Imre Egyesület szerető atyját, fővédnökét üdvözölni, amire a következő meleghangú választ kaptuk:

„A Szt. Imre Egyesület megalakulása alkalmából küldött szívélyes üdvözlőket köszönettel vettem és úgy annak tisztí karára, valamint tagjaira főpásztori atyai áldásomat szívből küldöm.“

Főpásztorunk előtt ragaszkodásunknak és hódolatunknak kifejezésére testületileg is tisztelegtünk. Okt. 6-án az aradi tizenhárom kegyeletes miséjén szintén testületileg vettünk részt.

Okt. 11-én választmányunk megjelent a tb. elnökünknel is — kérve hathatós támogatását továbbra is.

Okt. 13-án az Erdélyi róm. kath. Status igazgató tanácsa kérésünkre 16 úrköbméter fát szavazott meg, febr. 16-án pedig még 6 úrköbméterrel tetézte kegyes adományát.

Az első választmányi ülést okt. 12-én tartottuk. Az év folyamán pedig volt 2 rendes, 1 rendkívüli közgyűlés, valamint 7 rendes és 1 rendkívüli választmányi ülés.

Élénk összeköttetést tartottunk fenn a budapesti, egrí és kassai testvéregyesületekkel. Célunk volt a közös jelvény kérdésének megoldása is. Ez azonban ez évben nem valósulhatott meg.

Első nagyobb ténykedésünk védőszentünk, szent Imre magyar herceg emlékére és egyesületünk fennállásának tíz éves évfordulója alkalmából tartott nyilvános ünnepélyünk, melyet úgy erkölcsi,

mint anyagi tekintetben fényes sikerűnek mondhatunk. De különösen azt jegyezzük fel itt nagy örömmel, hogy Kolozsvár város közönsége nagy érdeklődéssel fogadja nyilvános megjelenésünket. Az ünnepélyen főpásztorunk személyesen meg nem jelenhetvén, dr. Hirschler József Öméltóságával és ftdő László Polykarp szent Fer. r. definitör generálissal képviseltette magát. Ekkor a műsorunk a következő volt:

1. Hymnus Szent Imréhez, énekelte a római katolikus főgimnázium énekkara.
2. Megnyitó beszéd, mondta Páll István apátkanonok, tb. elnök.
3. Jubileumi óda, írta és szavalta Rónai János, sztm. áldozópap, tanárjelölt úr.
4. Mozart: XV. vonósnégyes B—dur, előadták: Lengyel Kálmán úr (I-ső hegedű), Imbery János (II-ik hegedű), Tankó József úr (viola), Kövendy Károly úr (gordonka).
5. Ünnepi beszéd, tartotta Komáromy Dezső úr, theol. tanár, praefektus.
6. Lavotta: a reményhez, előadta a római katolikus főgimnázium énekkara.
7. Gerde Tamás, költemény Antalffy E.-től; szavalta Kreszta Riza k. a.
8. a) Imbery J.: Szerenád, b) Lavotta—Kun: Szerenád a Tisza-ház előtt, előadták Lengyel K. úr (I-ső hegedű), Imbery J. úr (II-ik hegedű), Tankó J. úr (viola), Kövendy K. úr (gordonka).
9. Költeményeket olvasott fel: P. Jánossy Béla dr., egyesületi elnök.
10. Magyar népdalok, cimbalmon játszta Balázs Miklós úr, városi házi pénztári ellenőr.
11. Bethowen: Isten dicsősége, előadta A római katolikus főgimnázium énekkara.

A szokásos Imre Estélyt ez évben febr. 13-án tartottuk meg Barcsay Domokosné, Gyárfás Lászlóné, Heinrich Józsa, br. Huszár Károlyné, br. Jósika Jozefin, özv. br. Zeyk Józsefné urnók és gr. Béli Ákos, Dernyei A. Mihály, Dorgó Albert, dr. Farkas Gyula, dr. Farkas Lajos, dr. Hirschler József, Herceg Hohenlohe Egon, br. Jósika Gábor, Kállay Ubul, dr. Kiss Mór, gr. Lázár István, dr. Makara Lajos, gr. Mikes János, gr. Mikes Zsigmond, dr. Nagy Ernő, Pál István, dr. Posta Béla, br. Rudnyánszky Béla, dr. Szamosi János, Széll József, dr. Szentkirályi Ákos, Szvacsina Géza, gr. Wass Jenő, Weisz József urak védnöksége alatt. Az estély díszelnöke dr. Erődi Béla volt, akinek sokat köszönhetünk abban, hogy az Imre Estély ezuttal is erkölcsi és anyagi tekintetben fényesen sikerült.

Mindig nehéz kérdése volt létünknek a lakás kérdés, amely az idén különösen előtérbe tolt. A ftdő szent Ferencrendi ház-

főnökséggel választmányunk kölcsönös megbeszélése alapján felmondottuk a lakást, azzal a cézzal, hogy a központhoz közelebb fekvőt és megfelelőbbet fogunk keresni. Azonban itt az anyagiak állották utunkat. Mit tehattünk mást, mint igaz bizalommal főpásztorunkhoz, mindig legnagyobb jötevénykhöz fordultunk. Kérésünket egy memorandumba foglalva küldöttség vitte Gyulafehérvárra ömagyméltóságához, aki a legnagyobb szeretettel fogadta a megbizottainkat. A Gyulafehérvárra lement tagok résztvettek az ottani népszövetségi ülésen is és Trmál Rezső rövid, de lelkes beszédben bejelentette az ifjúság új irányú működését, célját kath. társadalmi mozgalmainkban.

Ez volt az első ilyen lépés. Ezt követte a kolozsvári népszövetségi ülésen Csergő Tamás beszéde. Bácsban pedig Daróczi László és Trmál Rezső tartottak agitacionális beszédeket.

II. Egyesületünk belső munkássága a szakosztályok működése.

A) Az Alkoholellenes Szakosztály bár kevés taggal, de lelkesedéssel igyekezett kitzűött céljának megfelelni. Dr. Sz. Nagy Gyula elnök, Harmath Győző v. fogalmazó (vendég) és Trmál Rezső biz. tag. tartottak előadást.

B) Az Irodalmi Szakosztály ennek az évnék az eszméje és alkotása. Dr. P. Jánossy Béla, Az új líráról értekezett és költeményt olvasott fel, Petres Kálmán költeményeiből mutatott be néhányat. Csergő Tamás novellát olvasott fel.

C) Névsor szerint harmadik helyen a Szociális szakosztály áll ámbar méltóképen az első helyen kellett volna, erről megemlékeznünk. Radnay József s különösen Daróczi László buzgó-sága folytán egyesületünk legélénkebb tényezője lett e szakosztály, amelyen a következő előadók és előadások szerepeltek:

a) Radnay József: Gazdasági kérdések a ker. szociális irányelvek alapján; b) Daróczi László: Az ifjúság és a szocializmus; c) Rónai János „A keresztény demokrácia“ d) Daróczi László: A pornografiáról; e) dr. ifj. Bockhor Mihály: Az Egyesületek szociológiája. E szakosztály ülései mindig nyilvánosak voltak. Az elsőadást pedig vita követte, amelyben úgy egyesületi tagok, mint vendégek szép számban vettek részt.

Még egy negyedik szakosztály felállítását is tervbe vettük. Ez a hittudományi szakosztály volt. Mindnyájan érezzük annak szükségességét, hogy a mai „modern eszmék“ légkörében a laikus világ is bírjon minél bővebb hittudományi ismerettel. Saj-

nos ennek dacára tervünk ez évben nem valósult meg. A jövő év feladata leendő az idén felmerült nehézségeket leküzdeni.

Könyvtárunkról érdemes ez évben részletesebben szólnunk. Csáky Mihály főkönyvtáros szorgos munkájának köszönhetjük azt. Minden szónál pedig többet mondunk azzal, ha hálás köszönetünk e helyen való nyilvánítása képen is ideiktatjuk azoknak a kegyes adakozóknak a nevét akik könyvtárunkat részint saját munkáikkal, részint házi könyvtárak feleslegével gyarapították.

Elsősorban meg kell emlékeznünk Jedlicska Pál nagyszombati kanonok pápai praelatus öméltóságáról, aki egy lelkes levél kíséretében a következő saját műveivel kötelezte igaz hálára egyesületünket. a) Nehány szó törvényhozásunk szelleméről. b) Esmék és tanulságok. c) Társadalmi tekintély és keresztény nevelés, d) Don Bosco János életrajza. e) Társadalmi testvérharc a modern jogállam és a kath. egyház között. f) Adatok Pálffy Miklós életrajza és korához. Ezen kívül még a következő művek gazdagították a szerzők ajándékai képen könyvtárunkat. Dr. P. Jánossy Béla: Virág énekek. Donhoffer József: Német és Csehországi utazásom. Komocsy István: A gyermekek nemi felvilágosítása. Dr. Rott Nándor: A csoda és a természettudomány. Nagy László: A gyermekek érdeklődésének tana. Hodács Ágost: Párbaj és becsület (ford.). Az amerikai párbaj (ford.). Békét a kunyhóknak (ford.), Dr. Menyhárt Gáspár: Özvegyi jog. Esztergomi növ. pap-ság: Életkérdések (ford.), Szent István társulat: Dr. Schkiska Ferenc: Társadalmi kérdések és ethika, Dr. Notter Antal: A szabadakarat. Németh Gyula: Szt. István Társulat naptára. Dr. Notter Antal: Eljegyzés és Házasság kötés a „Ne temere“ dekrétum szerint. Tyma Lajos: Szabó György A szesz ital Molochja, Fülöp Kálmán: Joyan Károly A: Agnínói Szt. Tamás életrajza. Ezekhez hozzá adva két drb. saját beszerzésünket ez évi könyvtári szaporodás 38 kötet. Az összes könyveink száma 496.

Szép számban jártak lapok is egyesületünk címére, amit azonban a fővárosi napi lapok kivételével, a kiadótulajdonosok áldozatkészségének köszönhetünk elsősorban, amiért az ifjúság nagybecsülését és halálját e helyen is külön kifejezzük.

Ugyancsak ez évben felvetődött gondolat az Imre Otthon érdekében való agitáció. Trnál Rezső hívta fel erre a választmány figyelmét. Hísz az egyesület jövőjét csak úgy lehet mindennemű rázkodtatástól megvédeni, ha annak állandó helyisége, otthona van.

III. Egyleti életünk eme eseményeinek felsorolása után egy szomorú kötelességnek teszünk fájó érzéssel eleget. Emlékezés halottainkról, oly fájó az amikor szeretteinket veszítjük el. Szamosi János dr. egyet. tanár, egyesületünk sok éven át tb. tagja, Háger József gimnáziumi tanár, Ujfalusy József több éven át pártoló tagjaink s Imets Gábor rendes tagok már nincsenek az élők sorában. Szomorú emlékezetül hálás kegyelettel jegyezzük fel neveiket e lapokra is, mert akik úgy szerették az ifjúságot s Szt. Imre Egyesületet mint ők, azokról megfeledkezni a kegyeletnek sohasem szabad.

Első helyen kellett volna megemlékeznem dr. Moldován Gergely egyetemi tanár úrnak 1000 koronás alapítványáról, amelyet elhunyt szeretett fiának emlékére tett „Dr Moldován István alapítványa“ címen. Méltóbb módon nem juthattatta volna kifejezésre atyai fájóalmát, szeretetét, mint eme kegyes ténnyel, nagy hála és örök kegyeletre kötelezvé az ifjúságot.

És most Egyesületünk köszönetét tolmácsoljuk mindazoknak, akik akár erkölcsi, akár anyagi téren segítségünkre jöttek Szent Imre zászlójának diadalmas lobogtatására.

Köszönet lelkes barátainknak és jóakaróinknak, áldozatkész pártfogóinknak s mindenkinek, aki szellemileg támogatta, vagy anyagilag igyekezett munkánkat megkönnyíteni.

Köszönet méltóságos Pál István tiszteletbeli elnök urunknak, ki állandó tanácsadónk, vezérünk volt; tiszteletbeli tagjainknak, hála s köszönet kegyes alapító tagunknak, br. Jósika Josephine öméltóságának, aki az idén is, — mint ez ideig mindig — nagyobb összeggel segítette egyesületünket.

Legvégül köszönetet mondok kegyelmes fővédnökünknek, gr. Majláth G. Károly erdélyi püspök urunknak, aki atyai tanácsaival mindig segélyünkre volt; megjelent köztünk és kitartásra bátorított; segített eszméssel, segített anyagilag s ő tette lehetővé egyesületünk munkálkodását s fennállását.

Hálánkat nem lehet szavakkal leróni a nemes áldozatkész-ségért és a kegyes jóindulatért buzgó imában kérjük, ami kegyes főpásztorunkat és fővédnökünket áldja meg az Isten!

Kolozsvárt, 1909. szeptember havában.

1931/32	3628
---------	------

Trmál Rezső,
főtítkár.